

www.ispartaya.com

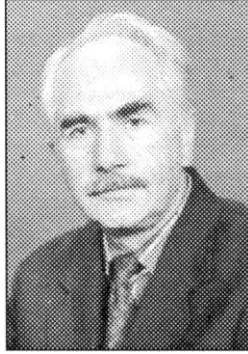
SÜMER ŞENOL
YÖRÜKLERİN
GÖÇ YOLU

KURULUŞ-OSMANCIK

**YÖRÜKLER VE TÜRKMENLER
DERNEĞİ YAYINI**

2003-İSPARTA

SÜMER ŞENOL

1945 yılında Isparta, Aksu, Akçaşar Köyü'nde doğdu. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji bölümü'nden 1968 yılında mezun oldu. Başta İl Kültür Müdürlüğü, Isparta Ş.A.İ.K. Lisesi Müdürlüğü olmak üzere çeşitli yöneticilik görevlerinde bulundu. 1995 yılında emekli oldu. Hisar ve Türk Edebiyatı dergilerinde yazdı. Akademik araştırmaları S.D.Ü. Yayınlardan yerini aldı.

Yurtiçi ve yurtdışı yarışmalarda (Şiir ve İnsanımız) konusunda ödüller kazandı. Ayrıca, bunların yurtiçi ve yurtdışı televizyon programlarında yayınına sağladı.

Konuya ilişkin S.D.Ü., Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü'ndeki ders notlarını "KLİPLER: KAMERALAR AÇ/KONUVA MUHTAÇ" başlığıyla yayına hazır hale getirdi. Evli ve iki çocuk sahibi olan yazar halen Final Dergisi Derşanesi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

ŞENOL KİMYA

Memiş ŞENOL

DETERJAN

Kalite

Fiyatta Uygunluk

113. Cadde 29/A

Tel: 0 246 223 85 25

Eğirdir Yolu 26/7

Tel: 0 246 232 53 25 - 232 61 74

İstanbul Caddesi

Tel: 0 246 223 95 25

SÜMER ŞENOL

YÖRÜKLERİN GÖÇ YOLU

Çizgi : H. Utku
Dizgi : Mustafa PEKEL
Tasarım: Beyden Grafik -
Hastane Caddesi, Konak Sitesi, Zemin Kat,
No:2/B Isparta
Tel/Fax: 0 (246) 232 46 03
Baskı : Emedya Tesisleri
Isparta - 2003

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	1
ÖNSÖZ	2
DÜZAYAK ANLATIM	3
1) YÖRÜKLER, MEVSİMLERLE DÖĞÜŞMEZ	
2) "DUYDUK DUYMADIK DEMEYİN ! "	5
3) AH, ŞU KARTALLAR !	6
4) "İLLA KOLASTAR ! "	10
5) TAHTA KAŞIK	12
6) KEYİF EHLİ	16
7) HIKKIDIK !	18
8) ISLAK, KORKU GETİRİR	19
9) AĞAÇLAR, YAZI BEKLER	20
10) TAKAS	22
11) TERTİP	27
12) BATAKLIGIN UYUŞUK SUYU	32
13) GÖÇER KEYFİ	35
14) SÜLÜK KÖPRÜSÜ	37
15) DEVLET KAPISI	39
16) YÖRÜKLER, "ORMAN KAÇKINI" DEĞİL "ORMAN GEÇKİNİ"	44
17) AYAKBASTI ÜCRETİ	46
18) YAYLADAKİ YÖRÜK MEZARLIĞI	47
19) GELİN ALAYI	51
SÖZAYAK ANLATIM	54
1) YÖRÜK GÖÇÜ (Şiir)	56
2) GÖÇ YOLU (Harita)	57
3) YÖRÜK YAYLASI	58
4) YÖRÜKLERİN HUZURU	59
5) YÖRÜK YAVRUSU - I	60
YÖRÜK YAVRUSU - II	61
6) YÖRÜK NİNESİ	62
7) YÖRÜK SOFRASI - I	63
YÖRÜK SOFRASI - II	64
YÖRÜK SOFRASI - III	65
8) YÖRÜK DÜĞÜNÜ (Kız Yüğü, Tuz Yüğü)	66
9) YÖRÜK PAZARI (Pınar Pazarı)	67
10) YÖRÜK KIZI	68
11) YÖRÜK MEZARI (Ağıt)	69
13) KEÇE	70
14) KİLİM	72
15) HALI	73
16) ÇUL	74
17) HASIR	75
17) KUŞAK	77
18) ÇORAP	78
19) MENDİL	79
Son söz	80
SÖZLÜK	89

SUNUŞ

**Isparta Aksu İlçesi - Akçaşar Köyü (= Mahallesi) Mezarlığında
yatan;**

**"Haytakızı Emine" yazılı ebemin (= ninemin) ve " Haytakızı
Fadime" yazılı anamn (=annemin) mübarek ruhlarına....**

**Eylül - 2003
Isparta**

ÖNSÖZ

Batı, Mollier'e "Cimri"yi yazdırttı. Tiyatrosunda oynadı. Bize bile oynattı.

Biz, henüz "Pinti"yi ne yazdık, ne oynattık. O (cimri) ki, bir kahvaltı kâr kalsın diye gece ölmeyi yeğler. Bizim (pinti) ise, bir çakmak bekler, eşden, dosttan, akrabadan...

" - Şuraya bir okul yaptırır" desinler, yaptırır. "Bir hastane odasını döşetiver" desinler, döşetiverir.

İşte, bu konu, yazılmayı bekliyor.

Batı, " Zorba" filmini yaptı, Antohony Quinn'e oynattı... Biz ise "Hayta" kavramını ağızımıza almaktan korktuk.

Halbuki, her ikisi de aynı nitelikte...

Birisi yumrukla, diğeri tokatla korur (kanunlara uzak mesafedeki) garibanların haklarını...

Ver bir de, Balkanlar'ın fethinde, "Bir orduya bedeldi üç kişilik kabile, diyen dizelerimizdeki yiğitler onlardandır.

Bugün, bilen yok...

Üzülmeyiniz. Bilinecek... televizyonlar gerek bizde, gerek Batıda benzeri bilgileri istiyor. Sorkun Yaylası'nda TRT 1/ TV Kanal adına, (YÜRÜKLERİN GÖÇ YOLU) programını yapmıştık... İçerde göreceksiniz. Bir günde üç yürükün üç yaş gurubuna hizmet veren " Kıncırak" sahnesini göreceksiniz. O belgeselde, kıncırağın ortasındaki girdiyi, keserle oymamıştık. En kuvvetlisinden bir meşe korunu o noktaya koymuştuk.

İsteğimize ulaşmıştık.

Gençler. Buyurun! Misafirimiz olun.

Eylül 2003 / Isparta

DÜZAYAK ANLATIM

1) YÖRÜKLER, MEVSİMLERLE DÖĞÜŞMEZ

"Ekin ekme, eğlenirsin,
Bağı dikme, bağlanırsın.
Çek deveyi, sür koyunu,
Bir gün olur, Beğlenirsin..."

Yörükler, denilende deva, akla uygun her sözde sefa bulurlar. Yaz geldi mi Anamas Dağları Sorkun Yaylası, kış geldi mi Antalya Serik Ovası dolaşır dururlar.

Onlar, mevsimlerle döğüşmezler. Mevsimleri Türkülerde bulurlar...

"Meşeler gövermiş varsın göversin" türküsü YAZ mevsiminin; "Dam üstünde çul serer" türküsü de GÜZ mevsiminin müjdecisidir...

O müjdeyi obalarına, yukarıdaki dörtlükte olduğu gibi günü gelip BEĞLENEN KİŞİ verir. "HAYDA!" diye bağırır, başlar malum seyahat... Çoktan "öğrek" olmuştur, koyun, keçi, sığır, at..."

Bunların cümlesine "mal" derler... Mallar yola koyulur, hele onlar gidekoyun... Peşisıra, sırtında "senit" ve kalaysız kazan yüklü develer, onları takip ederler...

Nedir, "senit" in kerameti? O, "Göç hazırdır!" gerçeğinin alâmetidir. "Ara konak" yerlerinde kolaylıkla çözülecek, Hak vergisi pek çok nimet üzerinde yenilecektir...

Bu duygular içinde seniti yüke ekleyen Ali Ece, deveyi ayağa kaldırdı.

Sekine Kadın, avlu kapısının iki kanadını da açtı, en öndeki deveye kol gerdi... Devenin yükü, çıkışa engel değildi... Hem kocasına, hem de en son deveye yol verdi. Kuşağından çıkardığı anahtar ile kapısını kilitledi, anahtarı tekrar kuşağına soktu. Kenarda duran çiçek saksısını eline aldı, develeri takip etti. Oğlu Hâlis, yularından tuttuğu eşeği köy meydanına çoktan çekip götürmüştü...

Komşuları Kadir Ece, meydandaki yerini, tecrübesiyle almıştı. Devesinin üstündeki, kalaylanmamış kazan, seniti gölgede bırakmıştı. Kök boyadan renk alan, pek çok yıl geçse bile deseni sabit kalan kilim, her eşyayı "mahrem" diye örterken, "kalaylanmamış kazan" a ayrı bir serbesti vermişti. Çünkü, kazan konusur...

"Kalaylı kazan", AŞ pişirir... Kalaylanmamış da, İŞ pişirir. Yol boyunca devenin sırtından, "Benim bekâr kızım var!.. Bekâr kızım var!.." diye bağırır gider...

"Kalaylamak", yörüklerde, "küfür" demektir... Düşün hediyesi olarak kalaylı kap getireni, oracıkta öldürürler, "senin kızın bakire değil ki!.." demek istedin

diye...

AKBAŞ Köyünün genç imamı, duvar dibindeki tahta sedir üstüne çoktan çıkmıştı. Dört bir yanı kolaçan etti. Sokaklardan gelen giden yoktu.

Uğurlayanlar da, uğurlananlar da Meydanda toplanmıştı.

- Muhterem Kardeşlerim,

Tebdîl-i mekânda ferahlık vardır!... Peygamber Efendimiz bile bu yüce emire uymuş, Mekke'den Medine'ye hicret buyurmuştur. Huzuru bulmuştur...

Gelelim size: Başı dumanlı dağlar, yol versin gündüz gece... ALLAH adını ansın, yol boyunca her hece... Azgın nehir yol versin, çınarlar gölge gersin...

Gün geçsin, gece geçsin, kervan yaylaya ersin!.. Amin-El Fatiha..."

Ağızlar, kıpır kıpır kıpırdadı... Eller, yüzü sıvazladı...

Ali Ece, duvar dibine çömelmiş, sessiz sessiz ağlayan, gidenleri uğurlayan Kerim Dayısına yaklaştı. Şapkasının siperini geriye çevirdi. İki eliyle birden elini tuttu ve öptü.

- Haydi, Allahısmarladık dayı! Hakkınızı helâl edin, bize duacı olun!..

Kerim Dayı, şöyle bir doğrulayım diye çalıştı. Ali Ece, doğrulmasına engel olduysa da hem kendisinin, hem de dayısının göz yaşlarına engel olamadı.

- Yavrum, yolunuz açık olsun!.. Ecdat geleneğini dün bizler sürdürüyorduk, bugün ise sizler... Sizlerden bir tek dileğim var...

- Buyur Dayı!..

- Yol boyunca cümle mezarlıkları, yaylada da ecdat mezarlığım Fatiha'yla selâmlayın!.. O zaman hakkım helâl olur, benim aslan yeğenim!..

- Başmüstüne, kıymetti Dayıcığım!..

- Ha bir de, yol boyunca karşına çıkacak namazgahlara sermek için rast geldiğin hasırcıdan, hasırlar al!.. Serip serip öyle geç!..

Bu sefer doğrulur. Kuşak arasındaki kesesine davranır. Fakat, Ali Ece engel olur.

- Olmaz dayı!.. Hasır var mıdır, yok mudur bilmeden paranı almam!.. Varsa alıp seriyim... Ondan sonra da, "Borcun şu!.. Ver dayı!..." diyeyim.

Ali Ece, dayısının cevabını beklemeden döndü,

- Hayda!., diye yüksek sesle haykırdı...

birbirine sarılıp ağlaşan, gidenlerin arkasından kovalar dolusu sular döken kadınlar, kuşluk sıcağının kavurduğu toprağa mı, yoksa ayrılık rüzgarının yaktığı gönüllere mi serinlik yermekteydiler? Bilinmez ki...

Sekine Kadın, en sakın olanlarından biriydi... Elindeki çiçek saksısını, Kerim Dayının karısı Hacer Kadına uzattı.

- Önce Allah'a, sonra sana emânet nine!..

- Emânetin başım üstüne yavrum!.. Bil ki, kuruması, benim kurumam, yani ölmem demektir... Ötesi Allah kerim...

- Ağzından yel alsın!.. Varlığın bin çiçeğe feda olsun nine!..

Hacer Kadının gözleri, sıgım sıgım yaş dökerken parladı.

- Bir dakika kızım!., dedi, koşarak içeriye geçti. Kafesi içinde çırpınan kınalı keklîği ile döndü.

Yavrum, bizler yaylaya göçemedik ya, bari şu kınalı keklüğim sizlerle birlikte dolaşıp gelsin. Gerçi, yükümüz olacak ya...

Ne münasebet nine? Emrinin başım üstünde yeri var!.. Onu görünce seni, kınalı ninemi görmüş gibi olurum...

Hacer Nine, kafesin aralığından keklüğü öptü, Sekine Kadına uzattı ve bir şeycik söyleyemedi...

Göç, çoktan yola koyulmuştu. Eceler ve eşleri en öndeydi... Merkep üstündeki yaşlı kadınlar, orta sırada yerlerini almışlardı. Bir arkada gelinler, onlardan da bir geride sırta sarılı yavrucuklar var idi... Sekine Kadın, hepsini teker teker geçip ön sırada Bey karısına mahsus yerini aldı...

Akbaş Köyü, geride kaldı... Mezarlığın kenarına gelince Eceler, atlarının yularını karılarına verdiler. İçeriye atladılar. Diz çöküp Fatihalarını okudular... Elleriyle yüzlerini sıvazladılar... Yaşlı kadınların tamamı, durumu duaya müsait genç kızların, gelinlerin, orta yaşlı kadınların pek çoğu, dışardan aynı duayı tekrarladılar, aynı sıvazlama işlemi yaptılar...

Ali Ece, göç beyi ya, hepsinin adına haykırdı:

- Haydi Allahışmarladık analarımız, babalarımız, büyüklerimiz, küçüklerimiz!..

Eceler, atlarına bindiler. Eşleri yaya, uzandılar yaylaya... Çan seslerinin refakatinde, dört bir cihanı gören penceresiz yolculuk başlamış oldu...

2) "DUYDUK DUYMADIK DEMEYİN ! "

1952 yılı Mayıs ayı...

Bulgaristan'da zulüm gören göçmenler, Anamas Ovası köylerine getirilip yerleştirilecekti. Boş Karaköy arazisi, Hazine'ye aitti ama, birazcık bataklıktı...

Gerçi işin kolayı vardı...

Hamamcı Nuri Bey, Eğirdir Kovada Kanalı'nı açmakla, Bağarası bataklığını kurutmuştu. Bu yüzden bir hayli tecrübeliydi. Gerçi sazlıklar kurumuş, yerini elmalıklar almıştı. Köylüler, hasırcılığı bırakmış, elmacılığa başlamıştı...

Aynı müteahhit bu sefer Karaköy kanalını açtı, batac araziye kuruttu.

Köylüler pek memnundu...

Her şeyden önce sivrisineğin kökü kazındı, sıtma mazide kaldı. Köylerine yeni yüzler, yeni gözler geldi... Gerçi ilk günlerde, "Mavi gözün nazarı pek fazla değer!" batıl inancı onları korkutmuşsa da, böyle bir şeyin olmadığı görüldü... Onlara sokuldukça sokuldular. Konuşmalarında bir şiiriyet buldular... Pancar üretimin sırrını onlardan öğrendiler... Öylesine bol ürün elde ettiler ki; Devlet, köyün önüne bir "Kantar tesisi" kurma ihtiyacını duydu... Bu sayede iyi de para kazandılar...

Daha neler neler?..

"Göçmen sobası" ile tanıştılar... Bir taşla üç kuş vurdular... Birincisi, pek

güzel ısındılar... İkincisi, hiç zahmetsiz "Guzine ekmeği"ni pişirdiler... Üçüncüsü, odun ihtiyacını yarıya indirdiler... Gizli çamaşırlarım, çubuk çubuk ev işinde kuruttular.

Bir tek memnuniyetsizlikleri sözkonusuydu: Bataklığın kurutulması ile orantılı olarak köylerinde manda nesli de yavaş yavaş azalmaktaydı... Manda, çilekeş mahluktur... Hangi işe koşarsan koş!.. Ama kızdırmamak kaydıyla... Kızdı mı, hâli pek korkunçtur... Herkes de BOGAÇ HAN değil ki, bir yumrukta onu alsın, yere çalsın!.. Geçmişte, çayıra yayılan boğalar, kendilerini kızdıran üç-beş çocuğu sakat bırakmıştı... Her ne kadar babaları intikam hissiyle boğaları kurban etmişlerse de, yavrularının sakatlığı hâlâ sürüp gitmekteydi... O gün, bu yavrulara acıyanlar, bu gün onlara "Deşik", "Çalık", "Samıt" gibi adlar takmaktan da geri kalmamışlardı...

Bugün köyün çocukları dua etsinler!.. Pazarköy Orman İşletme Müdürlüğü'nden haber geldi... Ayvalıpınar sırtlarında ağaç kesimi varmış. Peşisıra tomruklar yola indirilecekmış. İşte bu işi, manda sahibi babaları yapacaktı... Dolayısıyla, köyün çayıri mandadan arındırılacaktı... Birdirbiri, kızgın taşı, meti, güvercin taklayı, ellem-bellemi, bıçak saplamayı istedikleri gibi oynayabileceklerdi...

Koskoca ovada, bir tek Yılanlı köyünde manda yaşar. Bu yüzden emir sadece bu köye ulaştırıldı...

Köy meydanı pek genişçedir. Okul, cami, köyodası, meydan çeşmesi yanyanadır. Dellal Zırdal Şükrü, ikinci namazı sonrası Meydan çeşmesinin üstüne çıktı... Elinin birini, yılların verdiği alışkanlıkla, kulağına attı: - Duyduk duymadık demeyin!.. Orman işletme Müdürlüğü'nden gelme emirdir... Yarın kuşluk vakti Ayvalıpınar Köyü'nde kesimler başlayacaktır... Kesme işi, biçme işi, yontma işi Tahtacıların olup, tomruk taşıma işi, her yıl olduğu gibi bize aittir....

İsteyenler, mandalarını boyunduruklayıp, sikkeli zincirlerini boyunduruğa dolayıp doğru İşletme Müdürlüğü'ne gideceklerdir... Duyduk, duymadık demeyin!., dedi ve indi...

Tellal Zırdal Şükrü'yü kadınlar da dinledi... Gönüllerine bir acı, bir acı çöktü... Öyle ya, bu ayrılık bir gün değil, beş gün değil, üç ay boyu sürecek-ti..

3) AH, ŞU KARTALLAR !

*"Yörüklerin yazgısı, yani alın yazgısı,
Düğün olur, dernek olur, göç olur...
BOŞBEŞİK'in o dinmeyen sızsı,
Analardan kartallara öç olur..."*

Kadınların sezgisi, erkeklerden çok fazladır. Göç kervanını metrelerce yük-sekten takip eden kartalların farkına, henüz erkekler eremedi... Ama kadınlar

tedirgin... Her biri, o efsaneyi yaşayan gelinin yerinde olmayı istemiyordu...

Erkeklerin hâli malum... Onlar, birbiriyle sohbettediydi... Ali Ece, sözü aldı:

- Hey bre Osman Ece! Biz mi akıllıyız, Durali'nin uşakları mı?

Osman Ece, hoş bir kahkaha attı:

- Boşver sen onları!.. Biz akıllıyız, biz... "YÖRÜK", yürüyen demek... Ne yapayım ben, kamyonlarla gitmeyi!.. Dün yola çıktılar, bugün SORKUN'a vardılar...

Ali Ece, Osman Ece'nin mağrur hâline ortak olarak,

- Haklısın bire Osman Ece!.. Ben de öyle düşünürüm... Düşünürüm ama, senden destek bulayım, dedim...

Osman Ece, atının karnını topuklayarak ama yularını da çekerek onu olduğu yerde hoplatarak,

- Atadan, anadan gördüğüne bak sen!.. Madem ki, sağlığımız elveriyor, işte koyulduk yola... Seneye Allah kerim!..

*

*

*

Köpriçayı, ormanlık tepeden bir başka güzeldi. Kervana nazire yapıyor, "Senin tepeceğin yolu ben çoktan geride bıraktım!" diyordu. Sanki, kervan da aynı nazireyi yapsa yeri değil miydi? En iyisi, herkes kendi yolunun yolcusu olsun!..

O yol...

Torosların iki yakasını bir araya getiren yol... Ama biraz nazlıca!.. Üstelik, engelibeli!.. Sırtı var, beleni var, tepesi var, dağı var!.. "Toroslar" nam sıradağı var, dillere destan...

Bütün bunlara rağmen, Torosları, Burdur-Bucak ovasına bağlayan ÇUBUK BELİ kadar acımasız değil... Hiç olmazsa, "YOLVER BANA ÇUBUK BELİ GEÇEYİM!" diye türkülerle yalvartmıyor...

İşte bunun nişanesi... Kervan, Köprüçayı'nın kenarına geldi, çayırılığa dayandı...

Güneşin son ışıkları, ufku sarmakta bir bir... Yuvasına dönen kuşların sesi, ses değil sanki zikir...

Ali Ece, atından atladı.

- Birinci konak yerine geldik!.. Heya, konaklamaya geldik!

Çocuklar develerden, nineler merkeplerden, eceler atlarından indiler...

Yavrucuklar çiş için çalılıkların arkasına koşuştular... Kadınlar, nehir kenarına geçip ellerini yüzlerini yıkadılar... Eceler, atlarını gezdirip, terini soğutsun diye çişten dönen çocuklara atlarını verdiler, develeri ihtırıp yükleri indirdiler... Sonrası el ele verip, çadırları kurmaya başladılar...

Çadır kurmak... Bizlere zor, onlara kolay...

Dillerinde, ha KARA ÇADIR, ha KIL ÇADIR!.. İki de aynı...

Farklı renkler, farklı yorumlar dün varmış, bugün yok...

Oğuzlar, şölen için gelen misafirlerini üçe ayırır, oğlu olanı AK OTAĞ'a, kızı olanı KIZIL OTAĞ'a, oğlu kızı olmayanı KARA OTAĞ'a oturturlarmış...

Bugün bir tek KARA ÇADIR!.. Ayırım, renkte yok, direk sayısında var!..
Yörük Beyi, beş direkli kara çadırda, efradı ise üç direkli olanında barınır...
Diğer yanları aynı...

SİTİL, çadırın yanlarını bir uçtan bir uca örten çul dürgüsü!.. İSTAR ise
çadırın üstünü örten, güneşli günde gevşeyen, yağmurlu günde büzüşen
sihirli çul örgüsü!.. ÇANAK, ıstarı yırtmasın diye direğin ucuna takılan
ağaçtan şapka...

Çadırın gerginliğini sağlayan kıldan örülmüş bağcıkların da bir protokolü var:
On ve arka direklerden inen bağcık, BAŞBAĞ; uzun orta direkten inen
bağcık, ORTA BAĞ; direktten değil de, köşelerden inen bağcıklar ise
ÖKSÜZBAĞ adını almış...

En son, öksüzbağlar gerildi ve çadırlar kuruldu...

Yörük göçü aslında, tatlı **sefalet**... Ama, huzura, mutluluğa **kefalet**... Avrupalı,
bu sırta yakın zamanda erdi! Ona, "TURİZM" diye bilinen davetkâr (yani,
çağırıcı) adı verdi.

Madem ki, çadırlar kuruldu, sıra "ÇADIR ÖNÜ ATEŞİ"nin yakılmasına
geldi...

Yörük göçü her ne kadar, "PENCERESİZ SEYAHAT" ise de,
"TENCERESİZ SEYAHAT" değildir... Hele diğer obalar da bir gelsinler
bakalım!.. Sofra konusunda son sözü, "yörük anası" nasıl olsa pek güzel
söyler...

İşte, Gebiz-sırtı vadisinden çan sesleri sükün etti... Bir merkebin peşinde, altı
develik kervan görüldü... Abdurrahman Ece'nin kervanı... Serik Karakaş
köyünden kalkıp gelenler... Aile adları, Karahafızın uşakları...

Ali Ece, onları buyur etmekte iken Belkis suyundan, Beşkonak köylüsü
Cumali'nin oğulları da görüldü...

İki iri kollarını yana açan Ali Ece, sesinin bazına baz ekledi, sesini ikiye kat-
ladı.

- O, hoşgeldiniz, sefalar getirdiniz Eceler!..

Abdurahman ve Yusuf Ece,

- Hoşbulduk, hoşbulduk!..

Yusuf Ece öne geçti,

- Gecikmedik değil mi?

Ali Ece,

- Hayır, gecikmediniz... Biz de yeni inmiştik...

Eceler, birbirini katmerlice kucakladılar... Etrafı birlikte şöyle bir kolaçan
ettiler... Geçen yıllarda olduğu gibi yine aynı yerde gecelemenin pek münasip
olduğu konusunda karara vardılar... Yusuf Ece, Abdurahman Ece, çadırları
indirmeleri için eşlerine gerekli emri verdiler... Yusuf Ece, eşine doğru
giderken, Abdurahman Ece, Ali Ece'nin yanında kaldı.

- Gençleri hep sürüye veriyoruz. Hiç olmazsa ikisi, üçü bizimle gelse...

Böyle vakitte, yardım ederler...

Ali Ece, tatlı bir böbürlenmeyle,

- Ne hacet? Bizler varız ya!.. Gerçi iki konak sonrası birlikte olacağız!..
Abdurahman Ece,
- Çandır sırtında sürülerin birleştiği haberini aldık... İnşallah, ilaçlamaya
kadar kazasız belasız kalırlar!..
Ali Ece,
- İnşallah!.. Haydi, bizler de yardım edelim!., dedi.
Birlikte yürüdüler...

4) "İLLAKOLASTAR! "

*"Dağdan kestim kereste
Kuş besledim kafesti
Dediler yârin hasta
Yetiştim son nefesti."*

Hüseyin Dayı, hem fenerin camını siliyor, hem de bu türküyü söylüyordu.
Kapı pervazına pek yakın asılı duran söğütten örme kafesi içindeki keklik de
sanki kendisine refakat ediyordu. Tahtacı giyiminden bunca yıl, zerrece taviz
vermeyen Hacer Halanın kükreten sesi, şiiriyeti bozdu...

- Hangi devirdeyiz herif? Hâlâ gemici feneri!..
Bu sefer Hüseyin Dayı kükredi,
- Asıl sana sormalı, "Hangi devirdeyiz?" diye... Nedir bu üstün başın?
- Ne varmış üstümde başımda?..
Alnındaki çatmayı biraz daha sıkarak,
- Bunlar benim asaletim... Bunda varım, bunda kârım...
Hüseyin Dayı, aslında böylesine bir cevabı duymuş olmanın mutluluğu
içinde,
- Kârın mı?
- Tabii kârım ya... Sen benim, "Başım ağrıyor!" dediğimi hiç duydun mu?
Çatmasını okşayarak,
- Şifa kaynağım benim!..
Hüseyin Dayı, gizli memnuniyetini dışa dökerek,
- Gel otur şöyle yanıma... Senin şifa kaynağın, benim şifa kaynağım demek...
Yanıbaşına çömelen karısının çatmasını okşayarak,
- Haklısın!.. Benimkisi lâfın gelişi...
Hacer Hala, gönlünü böylesine ılık bir ifâdeyle alan kocasına biraz daha
sokuldu. Mırıldanır gibi,
- Benimkisi de sen yolulmayasın diye idi... Biliyorsun, Orman İşletmesi
sayesinde Ayvalıpınar barakalarımız yıldız yıldız yanıyor...
- Biliyorum...
Kenara bıraktığı fener camını tekrar eline aldı, silmeye devam etti. Tatlı bir
inat ile,
- Fener!.. Günü gelir iş ona döner!..

Diyerek, erkekliği de elden bırakmadı... Karısının ellerini tutarak, güya ona da sildirdi...

Hacer Hala yine aynı mırıltı ile,

- İşte, orman kesim mevsimi geldi... Ayvalıpınar ve Kesme köyü ormanları, biz katillerini bekliyor!.. Onları kesip biçeceğiz ya!.. Hayır, hayır!.. Sadece şu dengeyi kuracağız:

İNSAN, ormana derman!.. Olacak mı? (soruyu gizliden sordu).

Biz, ikinci işi yapacağız... Yaşlısını, kurumaya yüz tutmuşunu keseceğiz, yenileri dikilsin, diye zemin hazırlayacağız... Bu yüzden "katil" falan değiliz... Katiller başkası... Biz, orman içinde kaldığımız süre içinde, "ORMAN, insana derman!" gerçeğini bozan o katillere de aman vermeyeceğiz!..

Karısının, sayıklar tarzda konuşması karşısında şaşkınlığa düşen Hüseyin Dayı, onu sarsdı.

- Hacer!..

O, aynı tarz konuşmasına devam ederek,

- Hüseyin, bulut buluta küser mi?

Hüseyin Dayı, devam eden şaşkınlığı içinde cevap verdi.

- Küser...

- Bulut, bulutla döğüşür mü Hüseyin?

- Döğüşür...

- Hüseyin, bulut buluttan boşanır mı?

- Boşanır...

- Hem öylesine boşanır ki Hüseyin!.. Göz yaşı döke döke boşanır... Biz ona YAĞMUR deriz... O yağmur, ormanı yakan pis katillerin baş düşmanıdır... Bir gün gelir onları, şimşek şimşek gebertir!.. Ormanın da gönlünü serinletir!..

Hüseyin Dayı, karısının haklılığını beyan ile,

- Öyleyse hemen hazırlanalım, hemen gidelim o diyara!.. Yarın sabah kamyonlara doluşsak, akşama oradayız...

Hüseyin Dayı haklı idi... Dünkü günde olduğu gibi, bir ay öncesinden hazırlığa girişip sonra yola koyulmuyorlardı. Katırların semeri, barakanın feneri, baltaların sürtülmesi, kolastarın dişlemesi, is torbası, isin ipi, isin kabı hepsi geride kaldı... Tıpkı yörüklerde olduğu gibi, deve sırtında, at sırtında, katır sırtında yapılan PENCERESİZ YOLCULUK, yerini kamyon veya otobüs içinde yapılan PENCERELİ YOLCULUK'a bıraktı...

Hüseyin Dayı, eski İlkokul Okuma Kitaplarında yer alan "TAHTACI GÜZELLERİ" şiirindeki tarif ve tasvire pek uyan, "Nar gibi yüzlü" karısının aniden ayağa kalkmasına uyum sağlayamadı. Güç olmasa bile biraz geç, yerinden doğruldu... Köşede dayalı duran kolastarın yanına gitti.

- Gayrı senin pabucun dama atıldı! Bugün DOLMAR var!.. "Hirt!" dedi mi, koskocaman çam ağacını saniyede yere deviriyor... Saniyede üçe dörde bölüyor, her birini pek düzgün tomruk ediyor... Olsun! Ben illa da KOLAS-

TAR diyorum!..

Çocukça bir tavır ile, karısına döndü.

- Hacer, kolastarımın hararını getir bakayım!.. Yarın, kamyonun gizli bir köşesine koyarım! Sonrası, Allah kerim!..

5) TAHTA KAŞIK

*"Yer sofrası zevkini yaşatan tahta kaşık,
Neden gönlüm çizgine, gözüm rengine âşık?"*

*Çizgiler yazı olur, yazılarda Besmele,
Sanki bunu söyler, yemeğe giden ele..."*

Yörüklerin elde tahta kaşık, dilde.Besmele öğünleri ikidir... Arada bir üç olur...

Birincisi, kuşluk yemeği...

İkincisi, akşam yemeği...

Üçüncüsü, "YAT GEBER"...

Kuşluk, öğleye yakın vakittir. Güneşin ışıklarının oldukça çarpıcı olduğu bir andır. O vakitte koyun, sürüye çıkmaz... Gölgeliğe sığınır. İnsandan hiç korkmayan, kartaldan daha cesur serçe bile, sağda solda dolaşmaz, yuvasına sığınır... Bu yüzden o yere "YUVA" denilmez, "kuşluk" adı verilir... Kuşu, yuvaya tikan o sığağa da, "kuşluk sığağı" denilir...

Bu sıcakta, yörük düzde yürümez... Sürüsü, başının çaresine bakar, kendisi de ağaç altına oturur... "Bâri vakti değerlendirelim, yemek yiyelim!" diye mazeret bulur. İşte bu mazeret yemeğine "Kuşluk yemeği" adını vermekten de geri kalmaz...

İkincisi, akşam yemeğidir...

Güneşin son ışıkları, arşı tutunca bir bir, "Akşam ezanı" olup arşı tutan o Tekbir, yörüğü yemeğe oturtur...

Bu ezanlar sayesinde yörük günü beşe böler... Son durağı, yatsıdır... Yatsıyı kılar, hemen yatar... Ama komşu obadan, konakladığı ovoidan misafiri varsa, vakit yatsıyı bir hayli geçer... Misafirin sohbetiyle, elbet gönlü doyar ama karıncığı acır... Nefis körelticisi yemeğe, her ne hikmetse, "Yat geber" der, yine de yer...

Bizim üç oba beyinin birinci konak yeri, ne PELİTDİBİ'ndeki yemeği ne kuşluk yemeği, ne yatgeber oldu... Doğrudan "akşam yemeği" oldu...

Kadınlar, erkeklerini geçen gayretleriyle çadırlarını kurdular. Çalı çırpı derleyip, çadır önü ateşini yaktılar... Gayeleri, hem yemeği pişirmek, hem de meydanı aydınlatmaktı. Son konak yerinde olsalardı, "çadır önü" ateşi yerine "çadır ardı" ateşini yakmaları törelerin gereği idi... Çünkü, pişen yemek sofrada görünürdü. Hatta böylesine bir töresi olmayan şehirlinin

çocuğunun, "Et pişti mi? Et pişti mi?" diye sorduğundan, "Boynu uzun olur" diye de bir inanışları vardı ki, yörük anaları bunu sık sık söylerlerdi...

Madem ki, ara konaktalar, gizliliğe gerek yoktu. Sekine Kadın, kıyma tek-erinden el ayası kadar bir parça kesti, eritti, üzerine yumurta kırdı... Nasıl olsa köyde pişirip yedeğe aldığı katmer, hoş bir destek olurdu...

Abdurahman Ece, boğazına düşkün insandı. Karısı Şükrüye Kadın, hamur işi pişirmemişse, sofrasını kıttan sayardı. Bu duygular içinde ve bir de "Bulgur pilavı, misafire ikram konusunda, makarnadan sonra gelir" düşüncesiyle toplu meydan sofrasına makarna getirmeyi uygun buldu... "Bulgur pilavı, sonraya kalsın" diye düşündü...

Emine Kadın, incecikti... İster istemez kocası Yusuf Ece'yi de kendisine benzetmişti ama, el-âlem onun bu inceliğini, zerafetini, güzelliğini adım aldığı Hz. Yusuf'a bağlardı... El alışkanlığı olsa gerek, Emine Kadın yine insan vücudunun yüzölçümünü genişletmeyecek bir yemekte karar kıldı... Üç beş yumurtayı kırdı kırdı, sıcak siya saldı... Birkaç dakika sonra elindeki tahta kaşıkla alıp alıp, kaptaki yoğurdun üzerine döşedi... Sonra, salçası bol tereyağını, "caz" diye üstüne döktü... O bir ressam değildi, elindeki tahta kaşık da fırça değildi. Buna rağmen, yemeğin görüntüsünde, gerekli rötuşu yaptı. Kocası, mutlaka "Eline sağlık!" diyecekti... Ya ötekiler?

Bakalım!..

Bu arada erkekler de boş durmadı... Çadır önü ateşleri, meydanı yeterince aydınlatmış olsalar da, sırf töre gereği meydan ateşini yaktılar... Manzara, ayrı bir şiiriyet kazandı... Sofrada, insan boğazının yemeği; biraz ötede, ırmağın da dereyi yuttuğu olay, pek canlı bir biçimde gözlendi...

"Yer sofrası üstünde dögme bakırdan sini... BİBİ, CİCE ve ECE kuşatmış çevresini... "Asker tarzı" diz çöken ECE hazır siftaha... Onu bekleyen gençler, gem vururlar iştaha... Sini üstünde "dürgü", tas dolusu "bulamaç", yufka kürek olurken, batırılır "bazlamaç"... Yağda yanmış çökelek, "dolaz" derler adına, yufkaya "dürüm" olur, doyum olmaz tadına... Sofrada "tahta boduç", dolaşır elden ele... Tarifile karın doymaz, sofraya buyur hele!..." diyen şâir de yörük olsa gerek!..

Bu güzelim sofranın bir tek hatası vardı: İnsana, sarsıntısız sağlık vermesiydi...

Niye?

İnsanı, uzun süren rahatsızlık da bıktırır, sarsıntısız sağlık da...

Ömrü, yılın sekiz ayı itibarıyla orman içinde ve yaylada geçen yörük, ikinci guruba girer... Bu yüzden, nar yüzlü genç gelinler, analarından aldıkları öğüt gereği, durup dururken naz olsun diye bir hastalanırlar ki, demeyin...

Hilelerini yüzlerine vurmadan iyi olmalarını isteyen kocaları da,

- Sıhhiye Musa Kösre köyüne gelmiş!., demeyi bir denesinler, hemen ayağa fırlarlardı...

Bunlar birer tatlı şaka... Ama, vaka olmayan şaka...

Erkekler içinde, aynı şekilde sarsıntısız sağlık sahibi çoktu. Böylesine güzel

bir yemeği yiyen Eceler, Ali Ece'nin çadırı önünde, meydan ateşine karşı pek yaygın oturdular... Kadınlar, sofrayı kaldırdı... Gelinler ve genç kızlar, bulaşıkları alıp dere kenarına indiler...

Ali Ece, tabakasını orta yere attı.

- Sârin bakalım!..

Sardılar ve yaktılar... Genç gelinlerin dere kenarında, tencere diplerini kum ile ovarken çıkarttıkları sesler, insanın içini, cız ettiriyordu... Arada bir sivrisineklerin vızıltısı gelip geçiyordu... Ama, çevreye hâkim olan yine de ırmağın tatlı çağlıtıydı...

Kahveler geldi... Saniyelik de olsa, Abdurahman Ece'nin kahve hürpültüsü, ırmağı gölgede bırakıyordu... Yusuf Ece, insan sesini hâkim kılmak istese gerek...

- Nehirde alabalık ne alemdedir acep?

Ali Ece,

- Var olmasına vardır da, paçaları sıvayıp girmeye yürek ister... Bir ay daha vakti var...

Abdurahman Ece, olanca rahatlığıyla,

- Biz de, FANAZ AVI yaparız... işte el fenerleri... Böğetlerde sıkırsız gözlerine... Tut, tutabildiğın kadar...

Âli Ece, atıldı.

-Yok, olmaz Abdurahman Ece!.. Onların herbiri ana!.. Böğetlerde, durgun olan kenarlarda yumurtlayacaklar... Sen de bir balığı tutmakla, bin balığa kıyacakaksın..

Sözü Yusuf Ece aldı.

- Ondan sonra da, "Nerde eski balık bolluğu?" diye ağıtlar düzeceğiz...

Abdurahman Ece, ikiye bir geride kalmanın beraberliğini sağlamak maksadıyla, kahvesinin son yudumunu pek yüksek bir hürpültü ile çekti ve ekledi.

- Oh be!.. Babam rahmetli, kahveyi pek severdi ama, kahvehaneyi hiç sevmezdi... Keşke yavrularımızı böyle yetiştirebilsek!..

Ali Ece, atıldı.

- Tamam, bunda haklısın... Serik, Gebiz, Anamas kahvehaneden geçilmiyor... Yusuf Ece,

- Sadece buraları mı? Aklına gelen her yer öyle... Bizim şu yaylaya çıkma töremiz olmasa, yaz boyunca ne yaparız? Elbette o yerlere' bizler de gideriz... Abdurahman Ece,

- Doğru, âlâsından kahve müşterisi oluruz... Baksanıza, yavrularımıza!..

İnşallah onlar da bizim gibi yayla âşkı olurlar...

Üçü de, "İnşallah"ların en derüni olanını, gönül diliyle söylediler...

O anda çocuklar, "İscak taş" oynuyorlardı. Sıra Ali Ece'nin oğlu Halis'e gelmişti... Meydan ateşinde ısıttığı taşı, "ebeler"ın yüzleri ateşe dönük olduğu için onların göremeyeceği bir yöne attı... Değişik istikametlere koşuşan, el yordamı ile "ıscak taş"ı bulmaya çalışan çocukları zevkle seyrediyordu...

Bulan, "kumandan" olacaktı... aynı işi bu sefer o tekrarlayacak ve tekrarlatıcaktı... Ebelikten (=sodelikten) kurtulmuşluğunun intikamını alacaktı... Kadınlar, Yusuf Ece'nin çadırı önünde toplanmışlardı. Bir başla iki kuş vurma sevdasında idiler... Bugün veya yarın yâni vakti gelince görücüye çıkacak kızlarım, şu anda eğlendiriyorlar, ilerisi günler için de evlendiriyorlardı... (Antreman) kelimesini bilmezler. Onu yaptırıyorlardı...

Orta yere bir küçücük minder serdiler... Üzerine bir testi koydular... Bahsi geçen genç kızlardan birinin eline su kovasını verdiler... Suyu, minder üstüne dökmeyen, testiye boşaltmasını istediler...

Şükrüye Kadın, kızın teyzesi olarak heyecanını yenemedi:

- Haydi kızım Keziban, sahip ol şu kovaya!.. Namin - şanın yayılsın yaylaya ve obaya!..

Keziban, gizliden bir "Ya Allah!" çekti, minder üstüne bir damlasını bile dökmeyen suyu, testiye boşalttı... Kadınlar, hep birlikte alkışladılar ve hep bir ağızdan, "Kismetin gür olsun Keziban!" dediler...

O anda Keziban sanki huzurda değildi, Pazarköy Kereste Fabrikası Mutemedi, Genç Osman'ının dizinin dibindeydi... Gerçi sağdan soldan, "Osman'ın gençliği falan kalmadı, kocadı!" diyenler çoğalmakta ise de o, Osman'ım seviyordun... Tek moral kaynağı, göç yolu boyunca karşılaştıkları, sırtında çalısıyla çırpısıyla durup yörüklerle yol veren, kadınlarına selam veren, hâl hatır soran köylü kadınları idi... Onların bir tek sözü Keziban'ın kulaklarında çınladıkça çınlarıdı:

"- Aman kızım, varacağın erkek memur olsun!.. Memur olsun da, isterse kambur olsun!.."

Bu sözler şu anda yine aklına geliverdi. Bu yüzden sanki Osman'ın görücülerinin huzurunda imişçesine deminki özeni ve gayreti gösterdi... Osman'ın dışında bir başkası için görücüler gelmiş olsaydı, hiç tereddütsüz suyu, kovanın dışına boşaltırdı. Malûm, bir gizli lisan ile, "Benim gönlümde bir başkası var! Boşa zahmet etmeyin!" demek isterdi...

Çünkü bu işlemin de törelerde yeri vardı... O töreler aynen şöyle söylerdi: "Kızın gözü ve gönlü sağlam çıkmışsa eğer, "Başlık" için büyükler, kıza biçerler değer..."

* *

*

Sabah vakti, yeni bir günün başlangıcı... Beşe bölünen zamanın ilki... Nam-ı diğer, ŞAFAK...

Yine bir tekerlemede değerini bulmuştu:

"Hayal, oyun ve uyku, sona erer şafakta,

Beyin, "Hayda!" emriyle, herkes yine ayakta"

Ali Ece, bugün pek dinç idi. Emirleri kısa ve net idi...

"- Sağa sola, hele hele dere kenarına çok iyi bakın!.. Hiçbir şeyimiz kalmasın!" diyordu.

Sekine Kadın, kocasının emirlerine hem itaatkâr, hem de onlara tasdiktar idi...

- Kızlar, ekmek artıklarını çalı dibine dökün!.. Kurt kuş yesin... Ateşlerin üstüne de birer kova su dökün!.. Yarı yanmış "eğsi"leri, kenara sıralayın!.. Bizden sonra gelenler de yaksın!.. Her şey hazır!.. Ali Ece'nin, "Hayda!" emri beklenilmektedir...

6) KEYİF EHLİ

Göçer Beyi, pabuç almış, hemen arkasına basmış... Hiç bilemediyse, sağ tekine dokunmamış, sol tekini yatırmış... Çünkü, kendisine mahsus bir oturma tarzı var... Başkası öyle oturamaz! Bey oturamaz!..

Niye?

Beylik elden gitmesin, diye...

Sedire veya sandalyaya kurulurken, sağ ayak yerde, sol ayak ise kışının altındadır. Pabucu da gözü önünde emre âmâde durmaktadır. Diyelim ki, hanımlarının birinden bir su istedi. Su birazcık gecikti... Onu yerden aldığıyla beraber suyu geciktirenin ense köküne fırlatır... Bundan sonra geciktirene aşk olsun!.. (Yok canım, böyle bir şey olmaz. Bizimkisi şaka...).

Veyahut çadırı önünde oturmuş, hafiften kestirmektedir. Çocuklar; şamatayı artırmıştır. Yine aynı şekilde, pabucu aldığıyla birlikte fırlatır... Kimin eline, koluna, yüzüne denk gelmiş, farketmez!.. Yapmasalardı!.. (Bu olabilir).

Göçer Beyi, bu sefer yeşile kaçan kilot pantolon almıştı. Hemen, dizine dizlikleri vurdurtmuştu.

Niye?

"Yeniyim" diye şımarıp beni esir almasın!" diye...

Rabbim, bembeyaz dişler vermiş, o da gitmiş, en öndekilere altın kaplatmış...

Niye?

"Hanımlarımın sayısı, dişlerimden belli olsun!" diye...

Bütün bunlar, Edebiyatın laboratuvarı olsa gerek...

Edebiyatçı, eşyayı konuşTURUR, yaptığı işe, "İNTAK Sanatı" adını verir...

Eşyaya, şahsiyet kazandırır, buna da, "TEŞHİS Sanatı" dedirtir...

Göçer Beyinin de yaptığı bunlardan farklı bir şey değil ki... ayrıca, "Eşyayı esir alma", "Eşyaya esir olma" prensibinin gizli bir tatbikatıdır. Avrupalı Hippy'ler bunu açığa vurdu da ne oldu? Pek çok gözde gönülde, TAKLİT ve TAKİP buldu...

* *

Yörük göçü, atının ve devesinin bolluğundan belli olur... Gerçi bunlar bakım ister, tımar ister, "gebre" ister...

Tahtacı göçü de, katırının bolluğundan!.. Onlar da bakım ister... Ayrıca, neslinin devamı da öylesine bir derttir ki...

Göçerlerin göçü ise, merkep sayısının çokluğundan bellidir. Hepsini de cılız ve bakımsızdır... Hatta, Göçer Beyinin bindiği at da öyledir... Zavallıların gözlerine, ölse de derisinden sırm dilsek, kalbur gerssek, diye bakılır...

Daha neler neler?

Onlar, atıyla, merkebiyle kışı, en ucuz, "Yol geçen hanlarında geçirirler... Orası bir muammadır... Ama, bahar ile birlikte hemencecik tabiata açılırlar... Göçeri tabiatın bağına davet eden, onlara baharı müjdeleyen, söğüt şıvgınlarıdır... Cemreler, havaya düşmüş, suya düşmüş, toprağa düşmüş, bunları bilmezler... İlla, söğüt şıvgınları!..

Bu şıvgınlarla sepetini örecek, mutluluğa erecektir...

Sepetçi göçeri, ilkbaharda bir köyün merasında görmek mümkün değildir... Köprüçayı'nı takiben orman içine doğru giderler... Buldukları ilk çayırı tercih ederler... Çayıra olan borçlarını da, hayvanlarının gübresiyle öderler... Öyle ya, o çayırın çimeninde, önce kendi merkepleri, sonra yörük atları, daha sonra da tahtacı katırları yayılacaktır...

"Dayanışma" dedikleri bu olsa gerek!..

* *
*

Köprüçayı, pek çok dereyi yutar... Bunlardan biriside, Çandır Suyu'dur... İki yanında sıra sıra söğütlerin şıvgını, insan boyunu geçer... Göçerler nedense pek beğenirler, söz konusu şıvgınları...

Göçer Beyi, somurtkan çınar ağacının altında atının yularını çektir ve eliyle, "Dur!" işaretini verir. Atından indi... Bunu, kendisini sürekliliğe üç beş adım geriden takip eden eşinin merkebinden inmesi izledi...

Somurtkan çınar ağacının somurtkanlığı, ne var ki biraz daha gözle görülür hâle geldi... Emsalleri gibi, ne ADAK ÇINARI olabilmişti, ne SOHBET ÇINARI, ne de İNFAZ ÇINARI...

Rütbesizdi... Somurtkanlığı, işte bundan gelmekteydi...

Yine de dua etmeliydi... Bunca ağaç içinde Göçer Beyi, onu seçmiş, gölgesine sığınmıştı...

Çocuklar ise, karamuk sıyırmak için çalılık alam tercih etmişlerdi. O tarafa doğru koşmuşlardı...

Sırım gibi delikanlılar, çadırları kurmuş, ARABESK müzik kasetini çoktan hizmete sunmuşlardı...

Sepet örenler, ırmak kenarına; keçilerin boynuzundan bıçak sapı yapanlar, bakırdan yel bileziği döğenler karşı tarafa tezgahlarını kurmuşlardı... Özellikle Beyden uzak durmuşlardı...

Göçer Beyi, rahatsızlık istemezdi...

7) HIKKİDİK !

*"Tahta beşik gıcirttı,
Ninnilere ara nağme...
"Hu hu!" diyen sesler,
Uykulara ana nağme..."*

Kartallar, istediği kadar geride kalsın... Kim demez ki, Çandır Belinde tekrardan tepelerde uçmayacak!.. Fırsatçıya, fırsat vermemek gerek... Yeni bir efsanenin doğmasına imkan verilmesin, bilerek bilmeyerek...

Bu yüzden analar temkinli... Yavrularını ne develerin sırtına emânet ettiler, ne de ağaçların dalına... Göç başlangıcı yavrularının boş beşiğini, deveye yüklemediler..." Nasıl olsa yolda Tahtacılarla karşılaşırız, gerekirse onlardan yenisini alırız" diye düşündüler...

Yavrularını sürekli sırtlarında taşıdılar... Sıcağa soğuga karşı başlarındaki takk-eye; göze, nazara karşı da takkeden sarkan (masmavi boncuktan, çörek otundan, iğde çekirdeğinden oluşan) nazarlıklara güvendiler...

Bunca tedbire rağmen, bugün Bibi Sezai'yi hıkkıdık tuttu...

Kolayı var...

Yengesi Afife, koştı,geldi... İki elini birbirine öylesine vurdu ki, Sezai tingedek düştü ve hıkkıdık kesildi... Uykusuna devam etti...

Bu sefer, anası Kevser'i bir huzursuzluk aldı...

Ya, yavrusu altını ıslatmışsa, bezi değışecekse!.. Veyahut acıkmışsa, emme vakti gelmişse!..

Yavrusu, kendisinin kanı canı, babasının komutanıydı...

Babası Raf et Çavuş, askerliğe âşık bir insandı...

Tezkereyi alıp köyüne gelecek, evlenecek, doğacak ilk erkek evladına Komutanının adım koyacaktı...

Koydu...

"Yörüklerde yaşayan vefayı gör ve tanı,

Oğlunun adaşdır, sevdiği Komutanı..." sözleri isbat buldu.

Sezai, vefa yönüyle sağlam... Sefa yönüyle sağlam... Cefa yönüyle sağladı!..

Ne saçlarında sıvaz, ne yüzünde gizli naz / Sanki topraktan doğmuş, otlar

saçında tınaz... Esen yeller üşütmez, ıslatamaz sepnek / Düz geçeden

kundağı, çocuğa has kepenek... Yaşanmış ilk muradı, ezanla konan adı / Dökülen "DİŞ GÖLLESİ", onun ilk ağız tadı... "APALA" pişirilir, apalayan

çocuğa / Sonra, "tay tay" der koşar, açılan her kucağa... Anasının sırtında geçer bebelik çağı / kundaktan çıktığı gün gelir sünnet bıçağı...

Ya sonra?

Babası her yıl, oğlu Sezai için dokuz yaşına gelinceye kadar, kızı Necmiye için de yedi yaşına gelinceye kadar Köprü Çayı'mın bir münasip köşesine yaşının sayısı kadar söğüt veya kavak ağacı dikti... "Bundan sonrasını çocuk-

ları devam ettirir gider" demişti.. Kevser gelin bu duygular içinde yola devam ederken, karşıdan karşıya çardakları gördü, sevindi... Çardaklar, göç yolunun bir müddet düzde devam edeceğinin müjdecisidir... Yanyana serildiği zaman dört keçi postunun kapladığı alan genişliğindedir... İçi toprak dolgu, 50-60 cm yüksekliğinde taş duvar örgüsüdür... Her bir köşesinde, bir insan boyu yüksekliğinde ardıç direkleri dikilidir... Çatısı, yontu kapak tahtayla kaplıdır...

Çardağa anasının emzirdiği veya altını değiştirdiği bebelerden başka, bir de perhizi olan dedeler ve nineler sığınır. Bu perhiz, şeker hastalığı ile ilgili olabilirdi... Hastalığın sırrını, karı-koca iki sırdaştan başka kimse bilmesin isteniliyorsa, perhiz yemeği o yerde yenilirdi... Kahvesi orada içilirdi... "Dedemin sâde kahve içmek esterse canı, Mutlaka çıkartılır, kulpsuz kahve fincanı..." tekerlemesi de buna bağlı söylenirdi...

Aynı çardak altında, anasının bağrında, tatlı bir sallantı içinde uyutulan yavru için de bir başka nağmeli tekerleme, yani NİNNİ dillerden eksik edilmezdi... "Gül sarılmış çardağa, Emzik verin dudağa... Sinek seni döverim, Git kon başka yaprağa..."

"Hu hu hu Allah!
Yavruma uykular ver Allah!" diye...

Tehdidi yiyen sinek, gerçekten yavruyu terketti...

Eğer, çiş bezden dışarıya taşmışsa, hülük değişimi gerekirdi. Hani şu türkülere konu olan hülük...

"Eledim, eledim hülük eledim
Aynalı beşikte bebek beledim"
diyen türküdeki hülük.

Pomza taşı gibi bir şey... Öğütülmüş, elenmiş, bez arasına konacak, çışı eme cek, ıslaklığını dışarıya vermeyecek...

8) ISLAK, KORKU GETİRİR

KÖPRÜ ÇAYI, şanslı nehir... Benzeri pek çok nehir gibi bozkırın ortasından akıp gitmiyor!.. YAR'lı akıyor...

YAR, sevgili!.. Ama YÖRÜK, ama TAHTACI, ama GÖÇER!..

YAR, dik açılı arazi!.. Ama bir yüksek kaya, ama bir oyma tarla, ama bir kayma tepe!..

Köprü Çayının kaderinde hepsi de var!..

Ama illa OYMA TARLA!.. Üzerinde üç beş obur dere iç içe... Yani bataklık arazi... Verim bekleyen insanlar, boşuna bekliyor... Henüz kanalizasyon olmamış...

Verimi hariç tutarsan, bataklık arazi hem cömert, hem de pek acımasızdır...

Sülüğü bile öyleydi... Sırta, kola, bele, ayağa vurulursa, şifa bahşederdi. Ama göze denk geldi mi, o saniyede kör ederdi. Gerçi abes gelir ama, oranın en merhametli yarattığı, zehirsiz su yılanıydı...

O yörede bu gerçekleri en iyi bilen Akdoğan Köylüleridir. Göz kamaştırıcı tabiata hiç aldanmazlar, aksine onu aldatırlardı... Çünkü "HASIR OTU", bataklıkta yetişirdi. "HASIR İPİ" yani "ĞIYAN OTU" da bu yerlerden kesilirdi.

Akdoğan köylüleri, bahar ile birlikte o yöreye inerlerdi. Eşlerini de yanlarından eksik etmezlerdi. Bahsi geçen otları onlar keser, eşleri demetlerdi. O anda, o yörede, hasır dokumak diye bir işlem söz konusu değildi!.. Sadece dokuma mevsimi kış için, hammadde sağlama işlemine gidilirdi. Ama geçen kıştan kalma hasırlar da merkep sırtında mutlaka getirilirdi... Gayeleri, yörüklere, tahtacılar veya göçerlere satmaktı!.. Pazar ola, hayır ola!..

9) AĞAÇLAR, YAZI BEKLER

Ama önce Baharı!..

Baharın müjdecisi leylekleri!..

Ve çınarın yeşeren yapraklarını!..

Söğütler, onun önüne geçemez ki!..

Koca çınar, Çandır köyünün sohbet mekânı... Eğirdir'dekiler, infaz çınarı... Demirci Mehmet Efe, kafasını bozanları asıvermiş dallarına... Isparta Çay boyu'ndaki de adak çınarı, bir alem! Onu, yakından görenler, yukarıdaki "Ağaçlar yazı bekler!" ifadesini her fırsatta hatırlarlar... Gövdesinde, (A.E.) misali pek çok sevgili adlarının baş harfleri mevcuttur da ondan... Buna rağmen yine de yazı bekler, yazılar bekler!.. Bunlarla da yetinmez!.. Peşisıra çaputlar bekler!.. Kısmeti geciken kız, seher vaktinde gelir, biri al, biri ak iki çaput parçasını çakar gider!..

Bunları bilen Göçer Beyinin sırt dayadığı somurtkan çınar, yerden göğe haklı olsa gerek! Gölge eder, başka ihsan edemez!

Çandır köyü, Serik kışlağı ile Sorkun Yaylası'nın tam ortasındadır... Yarısı (narlı belde), yarısı (karlı belde)dir... Bahsettiğimiz çınarın altında bir tek havuzu vardır... Sürüsünü havuz başına getiren yörük çobanları, köyün muhtarı ile saniyede anlaşır. İkisinin de gayesi birdir, ikisi de yöreye bağlıdır...

Töre, tedbiri, temizliği emreder... Havuzun ilacli suyuna daldırılıp çıkartılan koyun, keçi sürüsü, kışlağın hastalığını yaylaya; yaylanın hastalığını da kışlağa geçirtmemiş olur...

Bugün de aynı gaye için, aynı gayret gösterildi... Kuru koyunlar, kuz yakada; ıslak koyunlar, gün yakada bekletildi... Vakit ilerledikçe, kuru koyunlar azalmakta iken, ıslak koyunlar çoğalmaktaydı...

Uzaktan ormanın zekâtını, yani çalısını - çırpısını omuzuna yüklemiş bir yaşlı kadın geldi geldi, havuzun başına geçti. Sırtındaki yükün ağırlığını unutup seyre koyuldu. Erkekler, birazcık rahatsız oldular ama aldırmadılar... Aldırsalardı bunun nişanesi olarak vara yoğa öksürürlerdi... Bugün öksürmediler...

Çobanlar, seyre lâıyk olduklarını isbat etmek için pek pratik çalıştılar... Biri yukarıdan atıyor, diğeri yukarıya çıkarıyordu...

Durup dururken köyün köpekleri havlamaya başladılar... Ama üç beş dakika sonra susuverdiler... Yörük Beyi Ali Ece, köpeğin sopa ile değil, lapa ile susturulacağını çok iyi biliyordu... Bir küçücük işaret ile kadınlara gereğini yaptırdı... Kadınlar, çınarın dibinde sessiz sessiz duran kendi köpeklerini de ihmâl etmediler...'

Ali Ece, kervandan ayrılıp havuz başına geldi, atından indi... Çobanlardan biri atılıp yuları eline aldı, kısa mesafede atı dolaştırmaya başladılar... Buna, 'Ter soğutma" derlerdi...

Ali Ece her zamanki girişkenliğiyle yanaştı,

- Selâmün Aleyküm bire Köylüler!..

Köylüler, sağ ellerini kalpleri üzerine koydular, hep bir ağızdan,

- Aleyküm Selam!.. Hoş geldiniz, sefalar getirdiniz!..

- Hoşbulduk!..

Çobanlara döndü.

- Bre yiğitler, nettiniz, nişlediniz?

Yeğeni Selahaddin, eliyle alnını kuruladıktan sonra,

- Yıkadık, duruladık, kuruladık Dayı!...

Ali Ece,

- Havuz hakkını verdiniz mi?

Selahaddin,

- Muhtar Emmim almadı...

Muhtar, öne çıktı.

- Dönüşünüzde ikişerden dört koyun alırım... Tahtacılara veririm, caminin hanay tahtaları eskidi onları dildiririm... Kışlık odununu temin ederim...

Ali Ece, Osman Ece'ye işaret etti. Kadir Ece ile birlikte geldiler, atlarından indiler.

Ali Ece, memnuniyetini onlarla da bölüşmek için,

- Pek münasip değil mi?

Osman Ece,

- Dört değil, beş verelim... Camide bizim de mumumuz bulunsun!

Kadir Ece,

- Haklı söylersin!..

Ali Ece, bakışlarıyla her iki arkadaşına da şükranlarını beyan ile,

- Tek sağ salim dönelim de...

Muhtar,

- İnşallah!..

Ali Ece, yeğeni Selahaddin'e döndü,

- Sürüyü sen derle toparla!.. Sürekli kervanın arkasını takip et!.. Köylerden, obalardan geçerken köpekleri kalın urganla bağlamayı unutma!.. Herbiriniz sıkı sıkıya tutun!.. Bak şimdi ne güzel etmişsin!.. Aman, çora-çocuğa saldırmasinlar!..

Selahaddin'in vereceği cevap, o anda köye girip Meydana doğru yaklaşan köy otobüsünün gürültüsü içinde kayboldu...

Otobüsten inenler, selamlaşma sonrası seyre bizzat katıldılar... Otobüs muavininin,

- Tüp sahipleri yaklaşsın! İhtarı bir kaçının seyrine mâni oldu...'

Ali Ece, köylülerden izin aldı... Çobanlara kolaylıklar diledi... Atını, yanına yaklaşır çobanı, cümlesi adına öptü... Atına atladığıyla beraber,

- Haydin bre yârenler, yola revân olalım!., diye haykırdı.

Çandır köyü, sürüleri, yeğenleri, çobanları geride kaldı. Köy korusunu dönüverince tamamıyla görüntüleri kayboldu... Ama, mavi masmavi tüpler gözlerinden silinmiyordu... Kendi kendisine söyler gibi,

- Kim demiş, Türk köylüsünün orman sevgisi kıttır!" diye... Asıl onu diyenin orman sevgisi kıttır!.. Köylüler bilemez mi, kesip biçip yakmayı? Ama kesmiyor da, biçmiyor da... Tüp alıyor, tüp yakıyor!..

Sevinçliydi... Sevinci, "Meşeler gövermiş, varsın göversin!" türküsünün nağmesinden dışarıya taşıyordu...

"Ah, bir de yüce Devletimiz orman içi köylülerinin bu asil davranışlarını karşılıksız bırakmasa!" diye içinden geçirdi...

Ali Ece'nin arzusu, "SÜSPANSİYON" denilen o ekonomik kavramda, karşılığını buluyordu... Diyelim ki, Sütçüler ilçesi köylüleri için, sıkıştırılmış tüp gaz fiyatı bir ayrıcalık taşıyaydı... Köylü, kimliğini gösterdiği anda tüpü indirimli fiyatla alabilseydi!..

İNŞALLAH OLURDU, OLABİLİRDİ!..

10) TAKAS

Katırlar, çayboyunda semersiz otlamaktaydılar... Demek ki, tahtacı barakaları yakındaydı...

Sürü halinde olmalarına rağmen, çıt çıkarmıyorlardı... Uysal yaratıklardı...

Osmanlı bunları eşkıya baskınlarında kullanırdı... Çünkü, yük yüklesen ıkınmaz, dişisi erkeğini görse veya tam tersi, erkeği dişisini görse kanı kolay kolay ısınmaz, yemyeşil bir çam fidesi görse anırmazdı. Söylediklerimizi yapanlar ise malumdu. Biri at, diğeri merkepti. Yâni katırın anası ve babası!..

Katırlar bu özelliklerinden dolayı eşkıya inine sessizce yanaşırdı... Ötesi jandarmanın bileceği işti...

Yaklaşmakta olan develerin çan sesleri, katırların yatık kulaklarını dimdik kıldı, başını ve bakışlarını o yöne çevirtti... Tahtacı köpekleri, kenara sinmişti... Tahtacı kadınları, her zamanki misafirperverliği içinde misafirleri karşıladı...

Ali Ece, oldukça yüksek bir sesle,

- Selamünaleyküm dostlar!., diye bağırdı...

Baltasını bileyleyen orta yaşlı tahtacı, çamaşırını barakası ile en yakın çam ağacı arasında gerili ipe seren eşi, birazcık ötede kendisi tezgahın üstünde, karısı altta kolastar ile tomruk biçen Seyfi Dayı ve Hacer Hala,

- Aleykümselam!., diye selamladılar... Pek samimi bir biçimde buyur ettiler...

Son söz, Ali Ece'nin olduğu için, yörüklerin cümlesi onun tavrını beklediler...

O da, eliyle şöyle bir "İnin!" işareti yaptı. At deve deve sırtındakiler indi.

Diğerleri yaklaştı... Sağlarını sollarını düzelttiler, silkinip temizlendiler...

Barakaların önlerinde yerlerini aldılar...

Eteklikti tahtacı çocukları, gelenlerden gidenlerden ziyade develere dikkat kesildiler...

Ali Ece, Seyfi Dayının yanına gitti, inmesine fırsat vermeden uzanıp elini sıkı... Hacer Hala, sağ elini sol göğsünün üzerine koyup, "Hoşgeldiniz!" dedi... Yörük çocukları, eteklikti tahtacı çocuklarıyla pek çabuk dost oldu...

Onlara, deve nasıl ihtırılır, deve nasıl kaldırılır, bunun uygulamasını yaptırdılar... Kadınlar, sırt arkasındaki kenefe, çamaşır seren tahtacı kadının yol göstericiliğinde gittiler...

Ali Ece, tezgahı okşayarak,

- E, Allah sizi nazardan korusun!.. Maşallah iyi çalışıyorsunuz...

Seyfi Dayı,

- Yok be oğlum! Bizimkisi eğlence... Bir kış boyu hayalini kurduğumuz işler...

Sözünü tamamlamadan aşağıya indi. Çam ağacına dayalı duran baltasını aldı.

Kuşağından çıkardığı bileyi taşı ile şöyle bir gitti geldi... Yerde yatık duran

orta boy bir tomruğun yanbaşlarını yonttu. Onu, geometrik bir ifadeyle söylersek, "silindir" olmaktan çıkardı, "dikdörtgen prizması" hâline getirdi...

Hacer Hala, kocasının yaptığı gibi bir gösteriden ziyade yılların verdiği bir alışkanlıkla kopan dalları, yongaları, kabukları topladı, ötedeki ocağın yanına götürdü... Biliyordu ki, tomruk ormanın; yongalar da tomruğun zekâtı idi...

Yine aynı alışkanlıkla ocağın yanında duran is kabını getirdi. Bir çöp parçası ile şöyle bir karıştırdı, içindeki ip yumağını yenibaştan ıslattı, getirip kocasına uzattı. Kabı eline alan Seyfi Dayı, pek hünerlice ipin ucunu çekti çıkardı,

karısına verdi. Başlangıcı, karısı tuttu. Kendisi ipi, tomruk boyunca götürdü.

Gerdi, ortasından çekip bıraktı. Bir uçtan bir uca kesinti çizgisi, belirlenmişti...

Gösterisine devam etmek için, onu öyle bırakıp tekrar kurulu tezgahın üstüne çıktı... Hanımı aşağıda yerini aldı. Başladılar tomruğu aynı tarzda işaretledikleri çizgi doğrultusunda kolastar ile iki sesli bir nağme ile biçmeye...

Hacer Hala, yine yılların verdiği bir alışkanlıkla yerdeki lokum sandığından bir iri parçayı alıp kocasına fırlattı. Birini de kendi ağzına aldı... Şu andaki çalışmanın, çalışmadan ziyade bir gösteri olduğu gerçeğine erince yerinden kalktı, sandığı eline alıp misafirlere birer birer tuttu...

Yörükler ve tahtacılar pek sigara içmezler... Bu yüzden birbirlerine de ikram etmezler... İkramları, kana kan katan, cana can veren türden şeylerdir...

Tahtacı gelinleri, lokum ikramı ile yetinmeyip ocağa çayı çoktan koydular... Yörük gelinleri de "TAKAS" dışı, süt, yağ, yoğurt ikramında bulundular...

Sıra yemeğe geldi... Hayır!.. Biraz önce yemişlerdi... Varsın, dışı küllü bakır tencere içinde fokur fokur kaynayan fasulye yemeği, kaynamaya devam etsin!.. Akşama yerler!..

Çaylar içildi... Alışverişe geçildi...

Alışveriş olup da, kantar yok, terazi yok!.. Göz kararı alır, verir ürettiği mahsulü, işte budur gelenekteki TAKAS usulü...

İşte, orta yerde beşikler, senitler, yekpare ağaçtan oyulmuş tekneler, tahta kaşıklar, tokuçlar, sibekler, dibekler... Öbür yanda yastık içi pamuklar, yünler, çullar, yün çoraplar, çökelek torbaları, dutkurusu keseleri, keçiboynuzu bağları...

Çocukların isteği de, gözönüne alındı... Halis, tekeri döndükçe, gülceni de dönen arabayı pek beğendi... Anası, derhal belindeki örmeyi çıkardı ve Hacer Hala'ya uzattı... Üstüne üstelik kendisi için pek güzel zımparalanmış iki adet oklavayı da aldı...

Alt-üst helallaşıldı... "Güzün, dönüşte de görüşelim!" dileğiyle vedalaşıldı... Develerin çanları, geliş anındaki kadar katırların kulaklarını kabartmadı veya biz öyle sandık...

Kervan yola koyuldu...

Önce bir "böğet"i geride bıraktı... Sonra, Köprüçayı'na iltica eden bir dereciğin kenarına geldi... "Akan su, pis tutmaz!" sözü sanki bu derecik görülerek söylenmişti... Çor çocuk, kadın kız ve eceler dayanamayıp yüz üstü yattılar, araya avuç içi yani "hapaz" gibi, maşraba gibi üçüncü unsuru sokmadan içtikçe içtiler. Övgüler döktürdüler... Sıra eli ve dili olmayan mahlukata geldi... Bilmem ki, onlar ne dediler, ne söylediler?

Yusuf Ece, derenin tatlı şırıltısına eş bir nağme ile, başladı "Dere geçit vermezse/Atlarım taştan taşla!" türküsünü söylemeye...

İlla Fiziğin, Kimyanın, Biyolojinin laboratuvarı olmazdı ya!.. Edebiyatın laboratuvarı da olurdu...

İşte!..

Gönüllere serinlik veren, çaresizliği yere seren, derdin dermanını anında gören moral kaynağı... Ama şiir, ama türkü sözü, ama tatlı bir nasihat..

Edebiyatın ta kendisi!..

*

*

Dere geçildi, çayırılık bir alana gelindi...

Çayırın büyüklüğü, sıradan bir Belediye parkı kadardı. Ama apayrı bir şiiiriyeti vardı... Çünkü o parklar insana,

"Geometrik bahçeler, köstebeksiz yılansız,

Çizgi, çizgiyle dargın, plan içre plansız" dedirtiyordu.

Belki şu anda köstebeğini, yılanını göremiyorduk ama sığırıcıkı, söğüt serçesi bir o yana bir bu yana uçuşup duruyordu. Bunların kendilerine mahsus bir de yiğitlikleri vardı... Kış ve kuş!.. Bunlar, kışa meydan okurdu. Şuraya buraya göçüp gidenlerden değildi... O yüzden çayırın gerçek sahibi idiler...

Ortalık onlarla dopdoluydu... Biraz ötede yayılan mandalarla araları çok iyiydi... Her şeye, herkese pek kızgın davranan manda, onlara ses çıkarmıyordu...

Kafasına konuyorlar, sadece başım şöyle bir sallıyordu. Sırtını bir uçtan bir uca geziyorlar, sadece kuyruğunu şöyle bir savurtuyordu...

Belki bunda yorgunluklarının da payı vardı. Çünkü sabahtan ikindiye kadar orman içinden yol kenarına tomruk çekmişlerdi. Sahipleri biraz önce onları, ayak bileklerinden bağlayıp "sikke" ile çayıra çivilemişlerdi. Kendileri de karşı barakalarda istirahata çekilmişlerdi...

Sona kalan Yakup Ağa da, iki mandasının güç bela sürükleyip getirdiği "geniş kuturlu tomruğu, ölçüsüne uygun olan istifin yanına biraktı. Tomruğa çakılı sikkeyi söktü. Mandaları boyunduruktan çıkarıp çayıra sürecekti ama, çan seslerini duyunca kenara çekildi. Elindeki övendireyi, boyunduruğun arasına dikti. Böyle yapınca mandalar, oldukları yerde saatlerce durur ve geviş getirmeye başlarlardı. Yakup Ağa da aynı şeyi yaptı, yaptırdı...

Barakalardan başını uzatan diğer Yılanlı köylüleri, seyir ile yetindiler. Yakup Ağanın onlardan farkı, değişik yüzler görmesi, sadece selamlaşma ve "uğurlar olsun!" dileğinde bulunma halinde de olsa, değişik sesler duyması idi...

Bir de...

Dedesı Ahmet Efe, ninesi Hayta kızı Emine'yi böyle bir göç anında en arkada yürümesini fırsat bilip alıp kaçmıştı, daha doğrusu kaçırmıştı... Sabrının mükafatını görmüştü... Böylesine bir yaylaya çıkış anında Emine gelini görmüş, ona gönül vermiş, gönlünü çalmasını da becermişti... Yaylaya yerleşmelerini takiben beş altı kere obaları etrafında şöyle bir gezmiş dolaşmış, fakat konuşma fırsatını bulamamıştı. Sadece çadır önüne çıktığı anda gözüne ayna tutmuştu... Bir seferinde yakalanması an meselesiyken, atının kıvraklığı, toprağın kuraklığı sayesinde güç bela kurtulmuştu... Gerçi kendisinin ata biniş hüneri de göz ardı edilemezdi... Ata binmek bir sanattı... Herkes ata "TIRIS" binemez... Hem oldukça hızlı gideceksin, hem de göze görünmeyeceksin...

"DÖRTNAL" biniş de, hızlı binmeyi gerektirir ama göze görünmüşsün, görünmemişsin farketmez...

"RAHVAN" gidiş gösterişi ve sükseyyi ön planda tutar... Hızlılık veya gizlilik diye bir gayesi yoktur...

"SÜTÇÜ" biniş, adı üstünde... Ne gösteriş, ne hızlılık, ne de gizlilik... Sadece miskinlik...

İşte, Ahmet Efe'yi "TIRIS" gidiş kurtarmıştı...

Sabrının mükafatını da görmesi, güzün, kışlağa iniş anında kervana dalmış, Emine gelini atına bindirdiğiyle beraber kaçırmıştı...

Oba, olduğu yerde konaklamıştı... Anasının dişi sıkılmış, tahta kaşıklarla güç bela açmışlardı... Tekrar sıkılmış, bu sefer de yakılan çaputların haddi hesabı olmamış, tütsü ile zorlukla kendisine getirmişlerdi...

Bereket versin ki, Pehlivan Bekir, hem ovanın eşrafı hem de yörüklerin baştaçı olarak araya girmişti de, işi "Allah'ın emri, Peygamberin kavli" olarak tadıyla bağlamıştı...

Gerçi dünürler arası, "KONCU YARIK", "TABANI YARIK" sataşmaları epeyce sürüp gitmişti... Yörük, yaylaya tırmanırken hakikaten koncu, yani topuğu yanlır. Onlara "KONCU YARIK" derler. Hatta rivayettir ki,

"KONÇUYAR" Türklerinin ad kaynağı buradan gelmez... "TABANI YARIK" ise malum... Köylü istediği kadar sağlamından çarık giysin; tarla, bağ, bahçe derken onun da tabanı yanlır.

Bereket versin ki, Ahmet Efe ile Emine Gelin, çora-çocuğa pek erken kavuştular ve bu sataşmalar da pek erken sona erdi...

Yakup Ağa, bunları düşünürken develer boyunlarını kırıp mandalara baktılar. Mandalar da, yol boyunca onları takip ettiler...

Bu sırada Yakup Ağa, kendi kendine mırıldanmaya başladı:

- Tövbeler olsun Yarabbi!.. Bu da nereden çıktı?

Gerçekten, bu da nereden çıktı?

Şu arkadaki tengerek çevire çevire giden, kendisine şöyle bir bakıp geçen sarışın, çakır gözlü gelini bir anda rahmetli ninesinin yerine koyuverdi de ondan...

Derhal başındaki yaşmağına baktı: Beyaz olsa, "Kız" diyecekti!.. Değil!..

Gri renkte olsa, "Dul" diyecekti!.. Değil!..

Kara yaşmak olduğuna göre kesinکه "Evli" idi... Kim bilir, kocası şu anda belki de şu kervanın arasındaydı... Kim bilir, belki de arkadan sürüyü getirenlerin içindeydi...

Bu yüzden tekrar tekrar, "Tövbeler olsun!" dedi durdu... Çareyi, iki aydır ayrı kaldığı karısını aklına getirmekte; adını, "Keziban!", "Keziban!" diye yâdetmekte buldu...

Kervan, bir hayli uzaklaşmıştı. Büyük bir suçluluk ve pişmanlık duygusu içinde barakalardan tarafa dönüp baktı. Bereket versin ki, ortalıkta kimseler yoktu. "Oh be!" deyip mandalara doğru yürüdü. Eline üvendiresini aldı, mandaları çayırığa doğru sürdü.

Kendi kendine de hâlâ, "Tövbeler olsun!" deyip durmaktaydı...

11) TERTİP

Yıl, 365 gün, 6 saat...

Demek ki, geçen yıldan bugüne böylesine bir süre geçmiş olacak ki, yürük göçü geçen yılki yere, Sipahiler Beline geldi...

Etllice bir köpek, çıt çıkarmadan orman içine doğru kaçıp gitti... Çünkü, yürükler yerleşecekti...

Ali Ece, geçen yılda olduğu gibi bu yılda kervanı Osman Ece'ye teslim etti, karısı Sekine Kadını alıp köpeğin kaçıp gittiği yola koyuldu...

Birinci BELEN, ormandan kesilen ağaçların istif meydanıydı...

İkinci BELEN, köyün korusu, meşe ormanıydı...

Köylüler, "meşe" demez, "pelit" derdi. Köye giriş yolunun sağında ve solunda kalanlar, iri mi iriydi. Diğerleri orta boydu. Her biri manevi koruma altındaydı. Dalına hanel getirenin iflahını keserlerdi. Atalardan böyle gelmiş, böyle gidecekti.

Vakit, ikindi...

Köylüler, iri pelitlerin altında "İĞDİŞ TÖRENİ"ni yapıyorlardı... Ali Ece, köylüleri selamladı, karşılığını sekiz-on köylüden topluca aldı... Sekine Kadını o tarafa bakamazdı, bakmadı... Sonbaharda, aynı ağaçların altında yapılan, deyim yerinde ise, BULGUR KAYNATMA TÖRENLERİ olsaydı bırakın selam verip almayı, yardım için eli-kolu bile sıvardı...

İnsanoğlu güçlü...

Koskocaman bir tosunu yere yıkmışlardı... Başucunda bir usta el vardı. Yanbaşında iki yardımcı dost, jğdiş sapını buruyorlardı... Tosun, istediği kadar bağırırsın, acımaları yoktu... Gaye onun cinsiyetini kurutup etlenmesini sağlamaktı. Sonra da, devirip kesmekti...

Ali Ece, seyrini yarıda kesip önden giden karısına yetişmek için adımlarını birazcık sıklaştırdı... Köy sınırına birlikte girdiler... Etllice köpek, "Siz bizim evin önüne geldiniz!" dercesine başladı havlamaya... Onu, adamdan saymadılar... Şırıltılı bir sokaktan geçip, Tertip Yaşar'ın kapısına dayandılar... TARİH, bize TALİH'i vermiyor!.. Elâlemin YONTMA TAŞ DEVRİ'ni öğrendik de, bizim YONTMA AĞAÇ DEVRİ'mizi öğrenemedik...

Evin kapısı yontma ağaçtan ve iki kanatlıydı. Yüklü merkep geçebilsin diye böyle yapılmıştı. Kapının şakkırağını yukarıya kaldırıp içeriye girdiler. Menteshelerine yağlı kömür sürülmüş olsa gerek, kapı pek güzel gıcırdamıştı. Bununla da kalmamış, açılan kapı kanadının üstüne takılan çan da pek güzel şıngırdamıştı...

İyi ama, hırsızla hayına tedbir olsun diye elde edilen bunca gürültü, pek bir şeye yaramamıştı... Ali Ece, bağırarak zorunda kaldı.

- Hey, bre TERTİP!.. Biz geldik, biz!..

Orman muhafaza memurluğundan emekli asker arkadaşı, can yoldaşı, kan kardeşi Yaşar Çavuş, merdivenlerden süzülüp indi. Bir yandan da, sırtına takıştırdığı yeşil ormancı urbasını düğmelemekten de geri kalmıyordu...

Çünkü, yorumu ilginç olabilirdi... Yengenin de günahı alınabilirdi... Sarıldılar, kucaklaştılar... Avluyu bir uçtan bir uca geçtiler... Yalak taşında tuz yalayan keçiler bile şaşkınlıklarım gizleyemediler, ara verip manzarayı seyrettiler...

"YONTMA AĞAÇ DEVRİ"nin uzantısı, temeli taştan, yan duvarları geçme ağaçtan, araları samanlı balçık ile sıvalı asırlık ev, yılların alışkanlığıyla kapısını misafirlerine açmıştı... Yaşar Çavuş, istediği kadar,

- Eve bir çeki düzen veremedik... Ama öbür seneye Allah kerim!.. Oğlum, Orman Fakültesi'ni bitirecek ya, ötesi kolay!., dese de, kapının sınısıcak bakışı, soğuk mermer saray kapılarında bile yoktu...

Bir başka, "Yontma Ağaç Devri" şaheseri merdivenlerden, hanaya çıktılar... Sekine Kadın, elindeki hediye torbasını kenara bıraktı... Ocağın başında, önündeki senitin üstünde yufkasını açıp saç üstüne döşeyen Fatma Bacı, silkinip ayağa kalkmak istedi, Sekine Kadın koşup engel oldu... İki yanağından öptü... Başladılar ağlaşmaya!.. Elindeki pişirme ile yufkayı çeviren Huriye ninenin de elini öptü, yanbaşılarına çömeldi...

Altınbar, üstü keçe yazgılı, iki yanı kıtık yastık dayalı sedirin üstünde oturan iki TERTİP, kırk beş yıl geriye gitmişler, yirmi yaşın verdiği çeviklikle ayağa fırlamışlar, birbirlerine tekmil vermekteydiler.

- II. Bölük erlerinden 1924 Sütçüler doğumlu, Kâzım oğlu Yaşar BAŞYİĞİT görüşlerinize hazırdır Komutanım!..

- II. Bölük erlerinden 1924 Serik doğumlu, Ramazan oğlu Ali YILMAZ görüşlerinize hazırdır Komutanım!..

Kahkahalarını atıp birbirlerini tekrardan kucakladılar... Eşlerinin yarı şaşkınlıktan, yarı tehditten başlarını sağa sola çevirmelerine aldırmandan güldüler, güldüler!..

Yaşar Çavuş, koskoca köylerinde sadece kendilerinde bulunan, sedir başında duran piriñten havana uzandı. Sapını, gövdesine pek ahenkli bir biçimde vurdu. KARAVANA çanına pekâlâ uydu.

- Acıkdık, değil mi?

Ali Ece,

- Yok canım, ne acıkması!..

Yaşar Çavuş, arkadaşının cevabını önemsemedi ve eşine döndü.

- Bize bir şeyler yap bakalım...

Sekine Kadın, böylesine bir istek üzerine yerinden kalkmaya çalışan Fatma Bacı'ya yine engel oldu... Kendisi ayağa kalktı. Getirdiği hediye torbasını açtı. Taze peyniri çıkarıp verdi. Gerisi, Fatma Bacının bileceği işti...

*

"KUŞAKLARIN RUHU" dense olmuyor... İlla, "NESİLLERİN RUHU" denilecek!..

Bu nesil, İkinci Dünya Savaşı sürüp gitmekte iken silâh altına alınmıştı... Hâni bir söz vardır: "Yönetici, geliveren müfettişten korkmaz! Her an

gelebilirim, diyen müfettişten tedirgin olur!" diye...

İşte bu nesil de, Birinci' Dünya Savaşı'na katılan babalarından daha huzursuz bir askerlik devresi geçirdiler... "Ya, yarın savaş çıkıverirse!.." diye... Bu yüzden pek dayanışmalı bir TERTİP oluşturdular.

İki arkadaş, bunları konuşmadılar ama, birer birer yeniden yaşadılar. Tam bu anda kadınların,

- Haydi, buyurun! İfâdesi onları kendilerine getirdi.

Peynirli katmerin tadından önce kokusu, hayalden hakikate geçişlerinin bahşışı oldu...

İki tertip karınlarını doyurdular. Köy meydanına gideceklerini beyan ile çıkıp gittiler...

Köyodasının önü, namaz vakti olmadığı halde bir hayli kalabalıktı. Yaklaştılar baktılar. Sücüllülü Yumurtacı İhsan, tezgahını açmışa Şöyle bir baktılar, biraz öteye geçip gölgeliğe oturdular. Yaşar Çavuş, yine askerlikten kalma bir alışkanlıkla TEKMİL verircesine,

- Ramazanda, "ÇERÇİLER" gelir. Her ay başında da "ÇERÇİLER"...

Yumurta alırlar, karşılığında ayna, tarak, çıtçıit verirler.

- Yolda bizim de karşımızdan gelirler... Bizler de, eskimiş çorap, yün veririz, karşılığında benzeri şeyler alırlar... Hele hele kadınlarımız pek çok sakız alırlar... Öyle olmasa o bir uçtan bir uca uzayıp giden yollar tükenir mi?

- Doğru... Eskiden Konya kasabalarından kalkıp, Ege'ye zeytin çırpımayaya gidenler de Köyodamıza uğradı... Şimdilerde görünmüyor...

- E, o işi otobüsler üstlendi...

- Öyle oldu... Arada bir Halk âşıkları gelirdi... Çalarlar, söylerler karşılığında fasulye, bulgur alır, götürürlerdi... Cenaze zuhur ederse, ağıtçı kadınlar, yakın köylerden kalkar gelirdi. Kadın oldukları için, Köyodasında yatmazlar, günü birlik dönerlerdi. Geçen hafta da, Nalbant Osman Emmi geldi. Öküzün, eşeğin, atların bir yıllık tırnak tıraşını yaptı, nallayıp gitti...

- Öyle ya, onlar da gelmesee olanca malı nasıl alıp götürürsün şehire?..

- Dediğin gibi... Gerçi eskisi gibi, kalaycı, berber, künkçü, sıvacı, hasırcı, kilimci, katrancı gelip gitmiyor... Çoğu bizi ayağına çağırıyor... Ne yapalım, gidiyoruz!.. Gerçi, katrancı falan buna dahil değil ya!.. Çünkü, eskisi gibi çarık giyen mi kaldı? Bu bir yana, kağı takeri yağlardık, kapı menteşelerini yağlardık... En önemlisi, çocukluğumuzda "kıncırac" sopasını yağlardık... Döndükçe inler, inledikçe dönerdi...

- Biz yörük çocuklarını bindirmezsiniz ama!.. Bir tutam keçiboynuzu veya bir hapaz dutkurusu verirek, belki...

- E, sen de tez büyüseydin de, benimle tez vakitte TERTİP olsaydın!.. O zaman canım feda olurdu...

Ali Ece, duygularını, eliyle Yaşar Çavuş'un dizini okşar.

- Benimkisi şaka şaka...

- Elbette... Ha, bir de BAŞAKÇILAR gelir giderdi... Gerçi yine de geliyor ama, eskisi kadar değil... Günün yayla dönüşü, sizler de görürsünüz ya,

herkes mahsulünü sonuna kadar topluyor..." Bu da başakçının hakkı!" demiyor...

Ali Ece, ibret dolu şu küçücük olayı unutturum endişesiyle atıldı.

- Kışlakta iken, bizim köyün öğretmeni başaklama ile ilgili bir olayı anlattı. Senirkent'te çalıştığı günlerden kalma!.. Bademlik sahipleri, dediğin gibi mahsulü sonuna kadar toplamazmış. "Fakir fukara hakkı" diye bir kısmını bırakmış... Öğrencisi olan bir yetim yavrucuk, bunları toplar, kırar, bir naylon torbaya doldurur, kitapçıya götürmüştü. Kitapçı şöyle bir bakar, diğer çocukların da getirdiği badem içlerini boşalttığı torbaya bunu da boşaltır, karşılığında diyelim ki, otuz sayfalık bir defter vermiş.. Defterinin, gayretinin kıymetini bilen çocuk, okumuş bugün doktorluk yapmaktaymış...

- E, görüyor musun? Ne büyük ibret...

- Öyle... Çok şey değişti... Daha neler neler değişecek kimbilir? Bilirsin, dünkü yörük göçleri böyle miydi? Yüzlerce deve, yolu doldurur, ÇARDAKLAR yolları buldurur idi...

Yaşar Çavuş, misafirin böylesine "nostaljik" duygulara itmesinin sorumluluğunu hissederek, konuyu değiştirmek maksadıyla bir teklifte bulundu.

- Gel, şöyle bir uzanalım...

Kalktılar, köyün içine daldılar. Bir evin önünde yığılı duran kömür, dünden bugüne bir atlama vesilesi oldu.

- Ormanların korunması konusunda, bu gün köylüye kimse bir şey diyemez!..

Bak, şu evin önüne! Sütçüler Belediyesi, mis gibi kömürü yıkmış... Köylerde okuma yazma oranı yükseldi... Her evden neredeyse bir yüksek tahsilli çıkmış... Halk, eskisi gibi Devlet'e küsüp ormanı yakmıyor... Hiç unutmam, bundan onbeş sene falan önceydi... Kuzca köyünden birisi, "toru" yüklü merkebiyle yakalanmıştı. Sonuçta, merkebi satılmıştı. Buna kızan efendi (!), köyünün sırtındaki ormanı ateşe vermiş, yakaladık, getirdik... Genç bir Mühendisimiz, ağabey saydığımız Osman Bey, bizleri bıraksa adamı geberteceğiz... Bizi sakinleştirdi. Adamı karşısına aldı. Ona, "Sigara içiyor musun?" diye sordu. O da, "İçiyorum!" diye cevap verdi... "Kavını, çakmağını veyahut kipritini, sigaranı varsa ağızlığını çıkar, masanın üzerine koy!" dedi... Adam denileni yaptı... Bunların içinde, üzerinde "Sivas Hatırası" yazan fevkalade güzel ağızlık, dikkat çekiciydi... Bize, "Mangal getirin!" diye emir verdi, getirdik... Ağızlığı eline aldı, mangalın mümkün olduğu kadar kordan uzak, kül dolu köşesine fırlattı... O anda adam, nasıl fırladı, mangaldan ağızlığı aldı, Mühendis Beyin ellerine kapandı.

- Ne olur Mühendis Bey!.. Bunu yakmayın!.. Bir arkadaşımın askerlik armağanı! Diye yalvardı...

Mühendis Osman Bey, bizlere döndü,

- Peki, ağızlığı çıkarın! dedi, çıkardık...

O adamı yanına oturttu.

- A yavrum, bir küçücük ağaç parçasına, arkadaşımın armağan, diye kıyamadın... Ecdadımızdan bizlere, bizlerden de yavrularımıza armağan kala-

cak tabiat harikasına; içindeki kurduna, kuşuna nasıl kıyarsın?., deyince adam tekrardan ellerine kapandı,

- Ne olur, beni dünyanın en başta gelen orman ve ağaç severi olarak kabul et, kıymetli Mühendisim! Diye ağlıyor ve yalvarıyordu...

Hakikaten, Kuzcalı Ramazan öyle oldu!.. Diyelim ki, İşletme Müdürlüğünün kiremitleri aktarılacak, nasıl da koşar gelirdi. Bir hayli yaşlandı, diyelim ki, falan yerde dikim var, uçar gelirdi. Ha, bir tek kuruş olsa ya, ne mümkün!.. O günden bugüne benim ormancılığımın üzerinden dediğim gibi 14 veya 15 seneye geçti... Bir tek orman yangını vakası olmadı... Bizim köylümüz işte böyledir...

Başını ağrıttıyorum ya, ormanı yakıp yıkan gayri şehirli... Bilhassa, Turistik bölgelerde bir şeyler yapmak için yakıyor veya yaktıyor... Allah onların da canını yaksın!..

Ali Ece, ibret dolu bu olayın açıklığı ve berraklığı karşısında söyleyecek bir söz bulamadı sadece,

- Haklısın! Demekle yetindi...

Hem köyün etrafını turlamaya, hem de sohbe devam ettiler. Yaşar Çavuş, deminki bedduasından biraz pişmanlık duyarak, sözünü geriye almaya çalıştı.

- Gerek eskiden kalma, gerekse oğlumun İstanbul'dan getirdiği pek çok mesleki dergimiz var... Elim de boş olunca hepsini satır satır okurum... Pek çok yazar ve şairde bir APARTMAN veya BETON düşmanlığı var... Zaman zaman elim şakağıma gider, düşünürüm: Yahu, beton olmasa, onun yerine ağaç kullanılır!.. Al sana, sayısız orman alanının tahribi!.. Apartman sistemi olmasa, oğlumun ifadesiyle diyorum, "Yatay komşuluk", yerini "Dikey komşuluk"a bırakmayacak. Bizim köyde olduğu gibi her hanenin başında bir çatı, ama otuz haneyi tasarrufu saklayan apartmanın tepesinde de tek çatı!.. Bu da, ayrı bir ağaç tasarrufu vesilesi...

Ali Ece,

- Gerçi ben bu işlerden pek anlamam ama, sen haklısın! Yalnız o yazar ve şairlerin demek istediği, "Bahçeli ev sistemini, ne olur apartman sistemine fedâ etmeyelim" arzusu olsa gerek!..

Yaşar Çavuş,

- Bu açıdan bakılırsa doğru!.. Aman be, amma da başını ağrıttım ha!..

- Yok, olsun!.. Bu yurt bizim, ağacı, taşı, toprağı bizim...

Böylesine samimi bir ifadeden güç alan Yaşar Çavuş, sohbetine devam etti.

- Şu gördüğün, "KASNAK ORMANI"... Eşi emsali dünyada pek azmış...

Sayesinde köyümüz gün gördü, güneş gördü... Kesenler, biçenler, yükleyenler derken gençlerimiz, "YEVMIYE" kelimesiyle tanıştı...

Ali Ece güldü.

- Tabii, sende "maaş" kelimesiyle!..

Yaşar Çavuş, elini arkadaşının omuzuna koydu.

- Haklısın!.. Şükürler olsun, öyle... Vatanıma, milletime Rabbim zeval vermesin!..

Ali Ece,

- İnşallah !..

Oradan döndüler, yavaş yavaş eve doğru yöneldiler...

Akşam yemeğini afiyetle yediler.

Nine, yatsı namazını kılıp yatağına çekildi...

Sıra, misafirlere geldi... Ali Ece, odasına çekildi... Kadınlar, tuvalete birlikte geçip, odalarına ayrıldılar... Odanın mis gibi kokmakta oluşu, uykudan ziyade uykusuzluğu ön plana getirdi. Karı koca fısılдаştılar... İşte yükülük, yanibaşında gusülhâne, işte ocak ve ocakbaşı...

Sabah erken kalktılar... Memur olmalarının nişanesi, çayı ve sütü birlikte ikram ettiler...

Ali Ece ve eşi, öbür yoldan Antalya'ya inme durumları sözkonusu olduğundan dönüşte değil, gelecek yıl bu vakitlerde görüşmek dileğinde bulundular ve ayrıldılar...

Osman Ece, bir gün, hayır bir gece süren Beyliği münasebetiyle obaya, derlenip toparlanma emrini pek erken vermişti.

Göç için, "Hayda" emrini vermek ise, Ali Ece'ye nasip oldu...

12) BATAKLIĞIN UYUŞUK SUYU

"Halk dilinde RAHMET'tir, yağmura verilen ad, Çiftçiler yağsın, derken çömlekçi eder feryat..."

"RAHMET" lütfu reddolur, menfaatin yoluna, Demek ki, Rabbim bile zor yaranır kuluna..."

"RAHMET"ten başka, GÖLGE VERİR; GÜNEŞ isteriz; GÜNEŞ verir, GÖLGE isteriz...

Akdoğan köylüleri, günboyy güneş istemiyorlardı. İlla gölge diyorlardı. Bu yüzden çalıştıkları yerin üstüne hasır çardak yapmışlardı. Kıdemlisi de çınar gölgesine sığınmıştı.

Hatice Teyze istisna!.. Yaşmağı ona yetmekteydi. Namazın gereğı abdest alma alışkanlığı var ya, sık sık başını ıslak eliyle meshetmekteydi. Bir de, sırtını güneşe vermekteydi. Bütün bunlar ona kâfi gelmekteydi...

Bugün, pek erken kalktı... Çünkü, yeni bir "döşeme" yapacaktı... Tezgahtarın uzak ucunu bir karış yukarıya kaldırdı. Bir uçtan bir uca üçer parmak aralıkla gıyan otlarını bağladı. Saydı, 25 taneydi... Yeterliydi... Aralarından saz otunu çaprazlama geçirdikçe geçirdi... Şöyle bir durakladı... Eline tahta tarağını aldı, başladı vurmaya... Bu hızla giderse, yarın akşama doğru, 75 santim enindeki, 220 santim boyundaki hasırın ipini çoktan keserdi... Üzerine, kendisine ait olduğu belirtir bir küçücük işareti koymayı da ihmal etmezdi... Zira, pek çoğunu bir arada gölgede kurutur, ondan sonra topluca çardağın altına

yıgarlardı... "Yatık" olanı makbul sayılırsa da, bazan yörükler, böylesine yepyeni dokunmuş hasırları da tercih ederlerdi...

Bize düşen, "Pazar ola!" demekti...

Pazar da oldu... Yörük göçü geldi, dayandı...

Ali Ece, pek alışık olan sesiyle,

- Selamünaleyküm, dedi...

Akdoğan köylüleri hep bir ağızdan,

- Aleykümselam, deyip karşılığını verdiler...

Ali Ece gülerek,

- Hasıra zam yaptınız mı? Diye sordu...

Köylülerden Mustan Dayı,

- Yok canım, eski tas eski hamam!., diye samimi gülüşe, samimi mukabelede bulundu...

Ali Ece,

- Bize yirmi çift hasır gerek... Yâni, kırk tek...

Muştan Dayı,

- Buluruz elbet!., diye ekledi ve gençlerden ikisini çağırdı.

- Sayın bakalım!..

Gençler, saydılar,

- İşte yirmi çift...

Muştan Dayı,

- Şu iki çifti de bizden ekleyin...

Ali Ece,

- Allah razı olsun!.. Ya diğerleri?

Muştan Dayı,

- Parayla mı alacaksınız? Pamukla mı değişeceğiz?

Ali Ece,

- Siz neyle isterseniz!..

Muştan Dayı, kadınlara döndü.

- Pamukla olsun, değil mi?

Hatice Teyze, yaşmağının yeniyle ağzını hafifçe kapatarak,

- Sen bilirsin! Öyle olsun...

Muştan Dayı,

- Yirmi iki çift, aman be!.. Yirmi çift hasır için iki balya pamuk isteriz...

Ali Ece, gülerek.

- Akıllısın vallahi!.. "Zam yok!" dediğin kadar var...

Bizimkine zam olduysa, sizinkine de oldu...

Yusuf Ece'ye döndü...

- Gençleri yanına al, şu sondaki devenin sırtındakileri indirin!.. Gençler, buraya getirsinler!..

Gençler, pamukları getirdiler, hasırları aynı devenin sırtına yüklediler...

Ali Ece, bütün köylülerin varlığını Mustan Dayı'nın şahsında temsil ile,

- Birbirimize, "Alt üst helâl olsun!" diyelim ve sizlerden müsaade isteyelim...

Müsaade var mı?

Mustan Dayı,

- Helal olsun ama, bir kahvemizi içmeyecek misiniz?

Ali Ece,

- Gecikmeyelim... İnşallah ilerde içeriz!..

Mustan Dayı,

- İnşallah!.. Yolunuz açık olsun!..

O anda, bataklığın uyuşuk suyunda tatlı bir dalgalanma oldu. Kamışlar, kıpırdadı. Kaplumbağalar bile bu zamansız dalgalanmayı şaşkınlıkla seyrettiler. Acaba onlar da mı, "Yolunuz açık olsun!" deme nezâketini göstermişlerdi? Bilinmez ki...

*

KÖPRÜÇAYI değil, KÖPRÜÇAYI VADİSİ, aldığı emâneti, kazasız belâsız ANAMAS OVASI'na uzaktan uzağa teslim etti... Elbette vakti gelecek, ANAMAS OVASI da aldığı emâneti, sağ salim SORKUN YAYLASI'na teslim edecekti...

Herkeste bir huzur bir mutluluk vardı...

Sadece, sırtına hasırların yüklendiği deve de bir huzursuzluk gözlenmekteydi...

İkiye bir dönüp dönüp sözkonusu hasırların uçlarını koparmak istiyordu...

Gerçi boy uzun, boyun uzun, hatta hatta dudaklar uzun ama bir türlü başarılı olamıyordu...

Deveye, KÖŞEK desen, değil... Çünkü, yeni doğmamış ki...

DORUM desen, değil... Yaşı, bir yaşından fazla...

KİRİNCİ veya KİLİNCİ desen, üç yaşında ve erkek olması gerek... Acaba? BESEREK desen, olabilir... Hem dört yaşında, hem erkek, hem de birazcık yaramaz...

LÖK olamaz... Erkek olmasına erkek ama o kadar da yaşlı değil...

Böylesine yaramazlık ederse, hiç tanımazlar, sırt üstü yatırılır, adı İĞDİŞ DEVE'ye çıkardı...

Iraz Gelin, sanki bunları demek istercesine, çevirmekte olduğu tengereği durdurup yanına koştu... Başını yukarıya kaldırıp bir şeyler dedi ama, kimse bir şey duymadı... Deve, yoluna dosdoğru devam ettiğine göre o, ne denilmek istendiğini çok iyi anlamıştı...

Bu sırlı sözü, bir erkek Ece demiş olsaydı, azgınlığını inadına devam ettirir, "deve kini" nedir, bunu gösterirdi...

Başarısını bizzat gören Iraz Gelin, demin ara verdiği tengereği çevirme işlemine devam etti...

"Dağdan dağa sekerek,

Elinde boz TENGEREK...

Yünü kırk kat bükerek,

ÇORAP örer mil ile,

Dostluk kurar yel ile..."

tekerlemesini, benzeri gelinleri tarif ve tasvir için söylememişler miydi?
O anda yanına görümcesi Ayşe Kız yaklaştı.

- Yenge, "ala altı"nı bitirdim. Hangisini vurayım?

Yörükler, "çorabın deseni" demezlerdi, "çorabın alası" derlerdi. Her bir ala, gönül gözüyle dokunur, gönül gözüyle okunurdu...

Aniden böylesine bir soru ile karşılaşan İraz Gelin, şaşırıldı... Bozuntuya vermeden şöyle bir düşündü:

"Koyun gözü vur!" dese, içindeki gizli söz, "Ya senin olurum, yahut ömür boyu ağlarım!" demektir... Görümcenin böyle diyebileceği bir yiğit, henüz gönlünde yoktu ki...

"Sarhoş bacağı", "Balık kılçığı", "Tavşan izi" olsun! Dese, bunlarda yine onun gönül dünyasına uygun değildi...

En iyisi, "SINDI KULPU" desenini koy!" demektir... "Ben hünerliyim...

Kendi urbamı kendim keser, biçerim!" diyen bu şifre, belki bahtının açılmasına etken olurdu...

Bu sevinçle, normalin üstünde bir ses tonuyla haykırdı:

- SINDI KULPU olsun!..

Ötesini söylemedi... Biliyordu ki, "Bu destanı, kız dokur, erkek okur!.."

İnşallah öyle olurdu!..

13) GÖÇER KEYFİ

"Göçer" demek, "keyif" demek...

"Keyif" demek, "çubuk" demek...

Bahar öncesi bol bol yağmur yağmışsa, söğütler şıvgınını, diğer adıyla çubuğunu bol bol sürmüşse, gel gör göçerin keyfini... Üç sepet yerine beş sepet örer; üç kuruş yerine beş kuruş kazanırdı...

Göçerin keyfi, sigarasını tüttürdüğü çubuğunun uzunluğunda isbat bulurdu.

Üç kuruş yerine beş kuruş kazanan göçerin keyfi de elbette üç "sele" boyundaki çubuk yerine beş "sele" boyundaki çubukta mânâ bulur, dumanı, sağa sola savrulurdu...

Göçer Veli Bey, bir önceki gün atının ölmüş olmasına rağmen yine keyifliydi.

Obası, yerini almış; gençler "bük" ormanına çoktan dalmıştı... Birazdan

kucak kucak söğüt şıvgınlarıyla döneceklerdi... Kendisi de dahil, orta yaş

göçerler, parmak boyundaki ve enindeki meşe dalını "yargıç" yapmışlar,

hizmete hazır kılmışlardı... Önüne bir kucak dolusu söğüt çubuğu gelen kadın,

çubuğun kalın ucunu çentecek, üç parçaya bölecek, sonra da "yargıç"ı geçirip

dilim dilim dilecekti... Yanıbaşındaki yaşlı göçer de sepetini örecekti...

Veli Bey de, cümlesini seyretmekle yetinecekti... Keyfine, keyif eklenecekti...

Ama, şu son günlerdeki dalgınlığı nedendi? Epeyce bir zamandır öksüren

beygirinin ölümü falan değildi... Nasıl olsa derisini yüzmüşler, hol us veya

kalbur örmek için dilim dilim dilmişlerdi... Leşini de, akbabalara ziyafet

olsun diye üç beş dönüm ötedeki bir dereye itivermişlerdi... Niye bir çukur

açıp da gömmemişlerdi? İşte kafasını kurcalayan husus, buradan gelmekteydi...

Akbabalar, cinayet ihbarcısıdır...

Şimdi, Yenice Bucağı Jandarma Karakolundan erler çıkar gelirse!..

Varsın gelsinler!.. Onlara bu olayın, bir "cinayet" olmayıp, bir "ziyafet" olduğunu anlatmak kolaydı. Gerekirse kuru-katı, Allah ne verdiyse karınlarını da doyurmak kolaydı. Zor olan, koskoca Göçer beyinin, evladı yaşındaki görevlilerin karşısında önünü ilikleme, el pençe divan durmasıydı!.. Gerçi, ondan bunu isteyen yoktu. Ama el alışkanlığı, dil alışkanlığı!.. Bir de düğmeler!.. Kapanmak nedir bilmiyorlar ki!.. Ancak bir karış mesafeden birbirlerini göbük üstünde selamlıyorlardı...

Ne ise? Aradan bir hafta geçti, gelen giden olmadı... Çınar altı, çadır önü sandalyasına kuruldu, be türdükçe tütürdü... Kendi kendine de bir "ihtar" çekmekten geri kalmadı. Bundan böyle değil koskocaman bir at, en küçüğünden bir sığa dahi ölse, yerin yedi kat altına gömdürecekti...

Bu duygular içinde, kırma sandal yasının kırılmamasına dikkat ederek birazcık geriye kay kıldı, bacaklarının rolünü değiştirdi... Efradını gurur ile seyretti... Göçerler!..

Aslında sanatkar erler...

Herbiri, dehşetli davul ve zurna çalar...

Herbiri, çilingirdir... Ama yörüklerle, ama köylülere satmak için bıçak, maşa, esiran, sacayak, kazma, kürek, tırmık, sikke, çılbrı halkası yaparlardı.

Kadınlar, erkeğinin sağ koludur. Birlikte yaparlar, birlikte satarlardı. Bir de vakti gelir fâl bakarlardı. Maksat, üç beş kuruş kazanç olsun!.. Ama bu arada bazan da can yakarlardı. İsteddiği kadar kapı menteşesi gıcır gıcır gıcırdaşın, açılan kapı kanadının çanı şingir şingir şingirdaşın, "Hu!" sesleriyle izin alıp içeriye girerlerdi. Sırtlarındaki seleyi, sepeti, dağarcığı indirirlerdi. Terlerini silerlerdi. Yol boyunca, "Çingen/Üstüne bincen!" diye kendilerine takılan üç dört yaşındaki çocuklardan yaka silkerlerdi. Vakti öylesine ayarlamışlardır ki, ev halkının tamamı ya bağda, ya bahçede olurdu. Evi bekleyen hâmile gelin ise, ağzını yoklarlar, doğacak çocuğu oğlan mı, kız mı olsun, diye sorarlardı. Evi bekleyen yaşlı kadın ise, onun da ağzını yoklarlar, diz ağrıları kapıdan mı, yoksa bacadan mı çıkıp gitsin, diye... Sonuçta alacakları cevap ne olursa olsun, başına yorganı örterler, bir tanesi güya dua edip arada bir başına vurur iken, diğeri iç odalarda "beşibirlik", "gramise", "kafalı" cinsi altını koyununa doldurur, "Ayaklarımızı vuruyoruz!.. Yeli kapıdan kovuyoruz! Siz de bize katılın!" diyerek kaçar giderlerdi...

Bunlar, binde bir olan, çalana değil çaldırtana "Oh olsun!.." dedirten olaylardı!..

*

Gün, kuşluğa ulaştı... Veli Beyin ilk eşi, yanına yaklaştı.

- Herif, kahve içer misin? Diye sordu... Veli Bey, cevap vermedi... Kulağını güya Ayvalıpınar yakasını çevirmiş, bir şeyler dinliyordu...

- Dur!.. Yörük çanları... Acele etme!.. Hele gelsinler bakalım!..

Karısı da aynı şekilde, pür dikkat kesildi. Kocasının dedikleri doğrudu. Bir şey demeden çekilip gitti...

Bütün oba halkı da aynı şekilde bakışlarını o yöne çevirmiş, işlerine ara vermişlerdi...

Veli Bey, ayağa kalktı... Çubuğun külünü, yine de şöyle bir silkeledi...

Ceketinin yakasını, sağını solunu aşağıya; küçük çizmelerinin konunu da yukarıya doğru çekti... "Hele, gelsinler bakalım!" diye içinden geçirdi...

Geldiler...

Selamlaşmayı ve hal hatır sormayı takiben, alış verişe geçildi. Kâh para, kâh yün, kâh yoğurt, çökelek verildi, karşılığında sele, sepet, kalbur, holus, maşa, esiran, çılıbr halkası, sike alındı. Yörük kadınları, "yel bileziği" alacağız diye çadırların arkasına geçtiler. Göçer kadınların yanına çömelip gizlice fâl baktırdılar. "Ağda dökmek", "ağda çekmek" konusunda yeni bilgiler edindiler.

Vakti geldi, yollarına koyuldular...

14) SÜLÜK KÖPRÜSÜ

Gebiz, Pınargözü, Sanlı Yaylası, Çandır köyü, Sığırlık Gediği, Kızıllı, Ayvalıpınar Köyü, Karadikenli, Ağsak konaklamaları geride kaldı ve Sülük Köprüsü'ne ulaşıldı...

Rehber, Köprüçayı değil; Köprüçayı Vadisi idi...

Ali Ece, yaylaya gittikçe yaklaşmakta oluşlarının verdiği mutluluk içinde haykırdı.

- Develeri ihtırın!.. Sürüler söğüt dibine!..

El alışkanlığı olsa gerek, çadırlar pek çabuk kuruldu... Sürü, yerinden memnun!.. Köpekler çömelmiş, dilleri bir karış dışarda soluk alıp vermekteydiler...

Başta serçeler, sonrası diğer kuşlar, ne yerdeler, ne gökte!.. Herbiri ağaç dalında...

Ezan sesi duymak ne mümkün!.. Köy, kent uzakta... Ama kuşların Hakk'ı zikreden sedası, Ezanın kefaleti!.. Bu gerçeği bilen Eceler, ellerini kollarını sıvadılar. Getirdikleri hasırlardan birini, BESMELE ile Namazgaha serdiler...

Kadınlar, arayış içine girdiler... Yarın kazan kuracaklar ya, rüzgara kapalı, çayıra ve ağaca zarar vermeyecek yerleri tesbit ettiler. "Üzerinde tokuç döveriz" diye yontu taşlara da yakın olmasına özen gösterdiler. Pek değerli saydıkları "küt ağacın külü"nden iki "hapaz" alıp teneyeğe döktüler. Üzerini su ile doldurdular. İki iri kıymık çıra parçasını da suyun içine daldırmaı unutmadılar...

"Sabah ola, hayrola!" deyip çekildiler...

Sabah oldu...

Yeni bir günü, kuş sesleri eşliğinde karşıladılar... Eceler genleşip dururken, kadınlar çalıya çırpıya çoktan kiprit çıktılar... Kazanlara, kovalar dolusu suları boşalttılar. Bütün bunlar,

"Kalkın gidin erkekler,

Burası bizim yerimiz!" gibi bir anlama geliyordu... Ali Ece, buna resmiyet kazandırdı.

- Bu gece de burada konaklayacağız!.. Biz erkekler akşama kadar obada veya oba civarında bulunmayacağız... Meydan, kadınların olacak!.. Sürüler, köpeklere emânet!.. İsteyen atını alabilir!.. Buyurun Eceler!..

Erkekler, dört bir yana dağıldılar...

Kadınlar, hem çalıştılar, hem de tatlı tatlı atıştılar:

"AYNA TAŞIR GÜZEL KIZ,

NAZARI SAVSIN, DİYE.

TOKA, TARAK ve SAKIZ,

YAVUKLUDAN HEDİYE!.." diye ninesine saçını, ördüren; arada bir elindeki aynaya bakıp çekilen güzel kıza takıldılar...

Anası, kızının güzelliğiyle övündüğünü, bir zamanlar kendisinin de kızı gibi olduğunu, ama bugün?..

"UĞRUNA ÖLÜNEN SEVGİLİ SAÇI,
YEMekten ÇIKINCA ADI "KIL" OLUR.

NEDENSEB-HOŞTUR ERKEK MİZACI,

TEKDİRİ, TAKDİRDEN ÖNDE YER BULUR!.." diye hayıflandı...

İki ayrı saç örgüsü pek güzel bir biçimde ortaya çıkan torun, bu sefer ninesiyle yer değiştirdi. Onun saçlarını hem ördü, hem övdü.

"BU GERÇEĞİ BİLEN NİNEMİN NESLİ,
SAÇINI, KEŞİNKES YARE ÖRDÜRMÜŞ.

YANAĞI YAŞMAKLI, KAFASI FESLİ,

TAKDİRİN HASINI GÖRMÜŞ, GÖRDÜRMÜŞ..." diye anasına da cevap verdi...

Güldüler, gülüştüler...

Öbür yanda kaynar kazandan çıkardığı esvabını, tokuç ile dövdükten sonra dere suyunda durulayıp söğüt dallarına asan gelinler de bu sözlere kulak misafiri oldular... İçlerinden Durdu Gelin, duramadı, nineye takılmaktan geri kalmadı...

"NİNEM, SAÇIN YAPAĞI,

ÖMRÜN ANLAMLI ÇAĞI.

VAR GİT, SAÇINI BOYAT,

"KINA", CENNET TOPRAĞI" ,

Nine, yerden aldığı bir avuç çakılı, Durdu Gelin'e doğru yarı şaka, yarı kırıgın fırlattı...

Şakası malum...

Kırıgınlığı ise, geçen yılda, yine aynı yerde, yine Durdu Gelin'in söylediği bir

türkünün sebep olduğu yıkım idi... Gerçi her zamanki saflığı içinde,
"SEDİR BAŞI TAŞLI MAŞLI,
GÜZELLERİ KALIN KAŞLI.
KIZ, SENİ SEVEN OĞLAN YAŞLI.

GELİN GELİN ALLI GELİN!
YANAKLARI BALLI GELİN!"

türküsünü Keziban'ın gözünün içine baka baka söylemişti. Keziban donmuş kalmış, anası Emine Gelin ise hıçkırarak çadırına koşup gitmişti... Sonuçta, Pazarköy Kereste Fabrikası Muhasebe Memuru Osman Bey'in Keziban ile yapacağı evlilik, aradaki yaş farkının fazlaca oluşu sebebi ile sonuca ulaşmamıştı...

Ne ise!.. Olan olmuştu... Ninenin yüzündeki kırgınlığı sezen Durdu Gelin, koştu geldi, ninenin saçlarını okşadı.

- Sen boşver kınayı!.. Sülük için boş şişe getirdin mi?

Nine,

- Hiç getirmez olur muyum? Onlar benim doktorum! Bak, şu ilerdeki yükün altında...

Durdu Gelin, şişeyi aldı getirdi, ortalığa seslendi.

- Biz sülüğe gidiyoruz!., isteyenler buyursun gelsin!..

Nine,

- Sana zahmet olacak ya!

Durdu Gelin,

- Niye zahmet olsun? Vakti gelir belki ben de vurunurum...

Nine,

- Sus kız!.. Ağzından yel alsın!.. Aman, Allah muhtaç etmesin!..

Genç gelinler, sülüğün karnı misâli, otuz dört düğümden ve dürümden ibaret olduğu rivayet edilen SÜLÜK KÖPRÜSÜ böğetine doğru yürüyüp gittiler...

15) DEVLET KAPISI

Belirli bir resmi gayeleri yoktu ama hem günlerini değerlendirecekler, hem de pek çok iyiliğini gördükleri Pazarköy Kereste Fabrikası Müdürü Nedim bey'i ziyaret edeceklerdi...

Her yıl gelip geçerken hafızalarına naksettikleri görüntüler, yeni görüntülerin eklenmesini, mutlaka istiyordu...

Bu güzelim fabrika, 1945 öncesi özel sektöre ait bir küçük tesis idi. Sonra, Devletçe satın alınmış ve çevrenin en büyük kuruluşu haline getirilmişti.

Anamas ovası köylülerine iş imkanı, yakıt imkanı sağladığı gibi onların "ELEKTRİK" denilen nimet ile, ta o yıllarda tanışmalarını sağlamıştı...

Bugün bile bazı PAZARKÖY'lüler, İSPARTA'lılara takılırlar. "Sizin Garaj Elektrik motoru, akşam 20.00'de çalışmaya başlar, gece 23.00'e 5 dakika kala söner ve tekrar yanardı... Bu, "pijamalarınızı giyin ve yatın!" anlamına gelirdi ve bundan sonra tamamiyle sönerdi!" derler, takılmalarına devam

ederler, "Bizim elektriğimiz ise sabahlara kadar yanardı!" diye... Elbette bunlar birer tatlı şakalaşma... İşin bir başka gerçek yönü vardı ki, doğrudan Eğitim ve Öğretim ile ilgiliydi... Yöre insanı bu Fabrika sayesinde ormanın değerini, ağacın kıymetini bilmekle kalmamış, ister ORMAN BAKIM MEMURU deyin, ister ORMAN YÜKSEK MÜHENDİSİ adını verin, çocuğunun bu meslek dallarına ulaşabilmesi için sonsuz bir gayret göstermişti... O insanın ifadesiyle söylesek, "Çocuğunun tahsili için sırtındaki kirli gömleğini satmıştı". Sonuçta, eziyetinin meziyetini de görmüştü...

*

Ali Ece, Ömer Ece ve Osman Ece bu gerçekleri bilen insanlar olarak, DANIŞMA'dan içeriye girdiler... Ah, bir de Yusuf Ece'yi ikna edebilselerdi... Olmamıştı... Geçen yıl, memuru Genç Osman için kızı Keziban'ı "Allah'ın emri, Peygamber'in kavli..." diye söze başlayıp isteyen Muhterem Müdür Nedim Bey'e, çevrenin etkisi altında kalarak olumsuz cevap vermesinin mahcubiyetine düşmüştü...

Hayırlısı!.. Gün ola, devran döne!..

Nedim Bey, Eceleri ayakta karşıladı, içeriye buyur etti... Aslında, dışarıda birazcık bekleyebilirlerdi... Çünkü, Müdür, yakın köylerin Muhtarları ile toplantı halindeydi...

- Yok, olsun... Bunlar el değil... Nasıl olsa, SORKUN YAYLASI bu yıl da size emânet... Buyurun, buyurun!., dedi.

Selamlaşmayı, tanışmayı takiben Nedim Bey, sözü yeni baştan alacağını beyan ile şunları söyledi:

- Sözün özü, ne olur ağacı en son parçasına kadar değerlendirelim ve onun kıymetini bilelim, bunları çevremizdeki insanlara da iletelim... Malûmlarınız, Bağdat ili bizim topraklarımızda iken Dicle nehrinden attığımız tomrukları aşağıdan tutarlardı... Hizmete uygun keserler, biçerlerdi... Diyelim ki, ellerinde kolum kadar bir parça kaldı, onu da dilerlerdi... inşaatlarda siva altı çatkısı olarak kullanırlardı..." dedi ve şöyle bir durakladı... Sözlerine devam etti:

- O gündür, bu gündür, o siva altı dilmeciklerine bizler de "BAĞDAD-İ-Y-E = BAĞDADİYE" deriz ve aynı maksatla kullanırız..."

Bu canlı anlatımı, gözünün önünde birer kere daha yaşayan ve yaşatan Muhtarlar ve Eceler, "Haklısın!" anlamında başlarını sallamakla yetindiler... İçlerinden, "Niye ÇORUMİYE, BİTLİSİYE değil de BAĞDADİYE!"[^] diye şöyle bir yorumlama yaptılar, sanki sözbirliği etmişçesine, "Haklısın!" diye ifâdede bulundular...

Muhtarlar, biraz daha erken gelmiş olduklarını, içip boşalttıkları çay bardaklarını göstererek isbat ile, izin isteyip ayrıldılar...

Nedim Bey, kendisini de dahil ederek sayıları kadar çay getirmelerini odacısından istedi... Sumenini şöyle bir karıştırdıktan sonra eline aldı

fotoğrafları seyrederek,

- Dedim ya, SORKUN YAYLASI bu yıl da, sizlere emânet... Varın sağlıcakla oturun!.. Benim sizlerden ricam, bir tek hususta olacak... Elbette, "yaktırıp, yıktırmayın!" şeklinde değil... Siz onu asırlardır yaktırmazsınız, korursunuz ve kollarsınız!.. Benim ricam, geçen yıllarda OSMANCIK (KURULUŞ) Filminin yayla çekim sahneleri orada yapılmış!..

Uzattığı fotoğrafları almak için ayağa kalkan Ali Ece sabırsızlıkla,

- Efendim, malûmunuz koyunumuzla, keçilerimizle, develerimizle hatta hatta çorumuzla çocuğumuza bizler de yardımcı olmuştuk...

Nedim Bey,

- Öyledir!.. Gerçi ben o yıl, galiba 1985 yılının Baharı ve Güzü olsa gerek, burada görevli değildim... Duydum, gerçekten yardımlarınız pak çok olmuş... Geçen yılki, TURİZM KOORDİNASYON KURULU TOPLANTISI'nda bütün bunlar konuşuldu... Emeği geçenlere teşekkür edildi... Söz, GÖL TURİZMİ ile YAYLA TURİZMİ'ne getirildi... TRT'nin yöreye ne derece önem verdiği, bunun sonucu aynı gün içinde KÖPRÜÇAYI ve YAYLA YOLLARINDA adlı dizilerin TV ekiplerinin, AKSU İlçesine geldikleri sayın Kaymakam Bey tarafından anlatıldı... O dönemde ben de buradaydım...

Ekrandan Yenice Köylü Cafer Dayı'yı,

"ANAMAS DAĞINDAN AŞAMADIM BEN, YOL BULUP YARİME KOŞAMADIM BEN!" diye bir eli dizinde, bir eli kulağında, bu türküyü söylerken hayranlıkla seyretmiştim...

Sözü, bu sefer Osman Ece aldı.

- Efendim, orası benim çadırın ölü idi... Görüntüde bizler, bizim çocuklar da vardı. AKSU'ya inip heyecanla seyretmiştik...

Nedim Bey,

- Bizler de seyretmiştik... Hatta, "Yusuf Ece, ne kadar güzel ve net çıkmış!" diye de hayranlığımızı belirtmiştik... Ha, Yusuf Ece aranızda yok! Niye gelmedi?

Ali Ece, Yusuf Ece'nin adına özür dilercesine, boynunu bükerek,

- Efendim, malûmunuz!.. "Koskoca Nedim Bey çadırına geldi... Ben sağın solun tesiriyle kendisini, şey ettim, geri çevirdim!" diye pek mahcup oldu da ondan... Bilirsiniz pek saygılı bir insandır...

Nedim Bey,

- Aman estağfurullah!.. Bu işler kismetse olur... Gerçekten eşi emsali bulunmaz...

Ali Bey, bu sevgi dolu sözlerden güç alarak, arkadaşlarına şöyle bir baktı.

- Efendim, oğlan bizim, kız bizim!.. Siz hele bir kere daha teşrif buyurun, tabii münasip görürseniz! Bu sefer ümüğüne çöker, işi hallederiz... Değilmi Eceler?

Eceler, hep bir ağızdan,

- Gözünün yaşına bakmayız...

Hep birlikte gülüştüler...

Nedim Bey,

- Elbette, kız oğlanı, oğlan kızı beğeniyor... Bize düşen amcalık, ağabeylik... Nedim Bey, "ağabeylik" ifadesiyle kendi gençliğini vurguladıktan sonra, tatlı bir mahcubiyete düştü. Karşısındaki insanlara söylediklerinin bir emir değil, bir rica olduğunu özellikle sezdirerek,

- Efendim, YAYLA TURİZMİ demek, bir bakıma siz demek. Gerek yerli, gerek yabancı gelenler ve gidenler yine size emânet...

Ali Ece,

- Efendim, siz bunları merak etmeyin!..

Nedim Bey, samimi bir şükran ifadesiyle,

- Benim bir Edebiyat Hocam vardı.

"YAVRULARIM YANIMDA, BALIK TUTSAM NEHİRDE, MUTLULUK DAĞ BAŞINDA, YORUMU DA ŞEHİRDE!" derdi ve devam ederdi.

"YORUMLAR YORDU BENİ, CEBİMDE SAYISIZ HAP, BİLMEM NEDEN PEK ERKEN, HAPLARLA OLDUMAHBAP"

Kulakların çınlasın, kıymetli Hocam!..

Osman Ece,

- Efendim, böyle olmasa, pardon ilk söylediğinizdeki gibi olmasa bizim ne işimiz var yaylada!.. Bizim de Gebiz'de, Serik'te işimiz var, aşımız var!.. Ama vakti gelince illâ YAYLA deriz. TÖRE böyle emretmiş!..

Nedim Bey atıldı,

- Mademki laf Hocamdan ve Töre'den açıldı,

"TÖRE, YÖREYİ AŞSA,

GÖNÜL KÜPÜNDEN TAŞSA,

KELM OLUP UÇMADAN,

KAĞITLARA BULAŞSA!" derdi...

Tarihi de, KAYDOLAN TARİH ve KAYBOLAN TARİH diye ikiye ayırırdı.

Bu güzelim Törelerin son temsilcisi sizlersiniz... Keşke bizler de olabilsek!..

Ali Ece,

- Efendim, sizin gibi yürekten, "keşke..." diyenler, böyle düşünen münevverler olduktan sonra, Törelere hiçbir şey olmaz!.. Yaşar gelir!..

Tatlı bir sessizlik oldu. Ali Ece, bu ziyaretin, ziyaret olmaktan çıkıp bir sohbet veya "yarenlik" niteliğine büründüğünü idrak ile arkadaşlarına döndü.

- E, biz Müdür Beyi fazlasıyla meşgul ettik... Müsaade alalım mı?

Eceler, birlikte,

- Alalım! Dediler.

Nedim Bey,

- Aman Efendim, ne meşgul etmesi?.. Ben esas sizleri ve Yusuf Ece'yi meşgul edeceğim günü biliyorum!..

Bu samimi dilek ve temenni karşısında hep birlikte gülüştiler.

Ali Ece,

- Öylesine mübarek bir meşguliyyete can feda!.. Bekleriz, başımız üstünde

yerinüz olur!..

Nedim Bey,

- İnşallah, Yusuf Ece'nin başı üstünde de yerimiz olur!..

Ali Ece,

- Siz onu bize bırakın Efendim!.. Dedik ya, hep birlikte ümüğüne çökeriz!
Samimi duygular içinde uğurlandılar...

* *

*

Eceler, konak yerine döndüklerinde gün, ikindiye aşmış, akşama yaklaşmıştı... Yusuf Ece, tatlı bir mahcubiyet içinde çadırının önüne oturmuş, elindeki çakı ile bir ağaç dalını gelişi güzel yontmakta idi... Eceler, selam verip yanbaşına oturdular... Ezikliğini sürdürerek,

- Ben de Yılanlı köyüne doğru gitmiştim... Millet manda neslinin tükenmekte oluşundan dertli... Onlara, bizim develer hırlı mı? Diye cevap verdim...

Ali Ece, onun söylediklerini önemsemiyormuşcasına,

- Sana, Müdür Beyden selâm getirdik ...

Yusuf Ece, "Aleykümselam!" demekle yetindi... Ali Ece de lafı uzatmadı.

Böylesi vakitte kısa da olsa bir yıl gibi geliveren sessizliği, Sekine Kadın bozdu.

- Bu akşam birinize değil, hepinize yemek memek yok ha!.. Gün boyu yorul-
dular, mahvoldular!..

Ali Ece atıldı,

- Biz de acısını Yaylada çıkartırız!.. Merak etmeyin!

Hep birlikte güldüler... İşlerine bir başka şevk içinde devam ettiler...

Yaptıkları ne idi ki?

Kadınlar, söğüt dallarından alıp alıp kucakladıkları çamaşırları, yaşlı ninelerin önüne bırakıyorlardı... Onlar da, göz feri istemediği için, yığılan çamaşırları dürüp dürüp bir köşeye yığıyorlardı... Gelinler, alıp çadır içine götürüyorlar ve sandık - sepet ne ise yerleştiriyorlardı... Genç kızlar, yanan ateşi çoktan söndürmüşlerdi. Yarı yanmış odun parçası "eğsi"leri alıp alıp ocağın kenarına yığıyorlardı. İçlerinden de, "Hele Ağustosun 15'i bir gelsin, mısırlar şöyle bir "denelensin" bakalım, hangi köyden hangi delikanlı gelip bu eğsileri tutuşturacak, "alav"ında mısır pişirecek, acep beni düşünecek mi?" diye geçiliyorlardı... *

Bu yüzden en gayretli olması gereken genç kızlar, yengelerinin gösterdiği gayretin yarısını bile gösteremiyorlardı... Bir zamanlar, aynı tembellik dönem-
ini geçirmiş, bu devreyi geride bırakmış olan gelinler, üç değil beş işi bir arada yapıyorlardı... Mıntıka temizliğini layıkıyla yerine getiriyorlardı... Bir küçücük kağıt parçasını bile nehire atmıyorlardı, söğüt dibi çukuruna koyup üstünü ayak ayak gömüyorlardı... Kara külü, yine ayaklarının yardımıyla ocağın tam ortasında topluyorlar ve üstünü ocak taşlarıyla örtüyorlardı... Sağa sola, hele hele o yemyeşil çayırın üzerine doğru savrulup çirkin bir görünüm yaratmalarına engel oluyorlardı...

Gelinler, gübre işine karışmazlardı... O husus, Ecelerin bileceği işti... Elleri arkalarında şöyle bir gezerler, "Bunlar, çayırın, söğütlerin kismeti!" diye düşünürler, en yakın zamanda incek yağmurların bunları dört bir yana âdil bir biçimde dağıtacağı inancım taşlırdı...

Bütün bu işler layıkıyla yapılmış ve bitirilmiş olacak ki, analat yine de vad' ettiklerinin ötesinde bir şeyler hazırlamışlar ve efradı sofrasına davet etmişlerdi...

Erken kalkıp erken yola koyulabilmek için yemeği erken yediler, erken yattılar...

%

16) YÖRÜKLER, "ORMAN KAÇKINI" DEĞİL, "ORMAN GEÇKİNİ"

Orman içi yolculuğunu geride bırakıp, düz ovadaki yolculuğa geçtiler... Bilhassa yaşlı Yörükler çok iyi bilirler, ovadaki yolculuk, orman içindeki yolculuktan daha zordur. Bu yüzden, "YÖRÜKLER, "ORMAN KAÇKINI" DEĞİL, "ORMAN GEÇKİNİ"dir sözü dillerinden düşmez...

Ovadaki GÖÇ YOLU, köylülerin tarlalarının arasından uzanır gider... İşareti, her dört yüz metrede sağında ve solunda yer alan ÇARDAKLAR'dır... Onlar, göçün rehberidir... Dedik ya, yavrusunu emzirecek anne, oraya sığınır...

Perhiz yemeğini yiyen dedeler de öyle...

Bu yolu katederken, çoban köpeklerine pek fazla iş düşer... Sürüyü, izden çıkartmazlar... Herkes, HAYTA YÖRÜĞÜ değil ki!.. Hem adamın ekini yedirirler, hem de adamı güzelce bir döverlerdi. Gerekçeleri, "Niye ekini büyütmedin? Bak, sürüler doymadı!" şeklinde olurdu... "Miskin, sen bugün ekini, yarın ülkeni korumazsın" sözü de haklılık bulurdu.

Hayır, bunlar eskiden olurmuş... Şimdilerde böyle bir şey yok!.. Ama, "AZGIN" karşılığı, "HAYTA" sözcüğü dilimize bir kere yerleşti ya, söküp atması pek zor!.. Bu konuda Televizyona iş düşüyor. Batı, ZORBA'yı yaptı. Anthony Quinn'e oynattı. Bizde bir şey yok.

Ali Ece'nin sağında solunda diğer Eceler, tatlı bir RAHVAN yürüyüşü içinde atlarını sürmekteydiler... Orman içi SÜTÇÜ yürüyüşü geride kalmıştı...

Köylüler gelip geçiyorlardı... Kimi yaya, kimi merkep sırtında... Selamları pek sıcaktı, selamları, "Hoşgeldiniz!" ilaveliydi... Bazılarının, sırtında taşıdığı küreği yere batırıp, şapkasının siperini yukarıya kaldırdıktan sonra iki elini kürek sapı üzerinde kenetledikten sonra çenesini bastıra bastıra konuşması, Ali Ece'nin de işine geliyordu... Bu sayede, kervan ile aralarındaki mesafe kapanmış oluyordu...

Ali Ece ve arkadaşları benzeri daha nice, incir çekirdeğini bile dolduramaz sebeplerden ötürü sonsuz mutluluk içinde yol alıyorlardı... Bir ara, - Anamas Ovası'na geldik, şükürler olsun!.. Bu ovanın hikâyesini bilir misin Osman Ece? Diye ortaya bir sohbet konusu attı.

Osman Ece, kendinden emin olarak,

- Hiç bilmez olur muyum? Malûm, YER ADI, YR ADI mutlaka bir kaynağa dayalıdır... Gerçi pek inanasım gelmiyor ama, hangi ana yavrusunu hırsızlığa teşvik eder? O yavru yakalanır, suçu katmer katmerdir... İdamı gerekmektedir... Kadı, "Son isteğin nedir?" diye sorunca, "Beni asmayın! Anamı asın! Beni suça o teşvik etti!" der... O günden bugüne, "ANAMI ASIN" sözü, "ANAMAS" olarak devam eder gider...

Ömer Ece,

- Gerçi, kıssadan hisse ya!.. Çocuk terbiyesinde babadan ziyâde ananın rolü vardır, gerçeğini vermekte...

Ali Ece,

- Doğru!.. Babadan ziyâde ana!.. Bakın ben işkembe çorbası içmem!.. Niye? Anam içmedi, diye... Halbuki babam içerdii...

Bu sırada dolgu tekerli bir kağnı gıcır gıcır onları sağladı geçti... Selam verildi, selam alındı... Üzerindeki "yatık gübre"nin hiç mi hiç kokusu duyulmadı... Yusuf Ece,

- Gübrenin âlâsı... Kavun karpuz tarlasına götürse gerek... İçinde ne kurt vardır, ne böcek...

Ömer Ece,

- Burdur yöresinde bu tür gübre yatırma ve satma işlemi pek yaygınlaştı... Biz değil, dedelerimiz ÇUBUK BELİ'nden Dinar, Afyon yöresine göçerken yeni yeni başlıyormuş...

Osman Ece,

- Ne yapsın köylü? İlacın yanına varılmıyor ki!..

Ali Ece, sohbeti değiştirmek için,

- Bakın, Yenice Köy göründü!.. İkindiye ordayız!..

Eceler, hep bir ağızdan, "İnşallah!" dediler...

Ömer Ece, sonradan aklına geliveren, yine gübreyle ilgili bir konuyu ortaya atmak için,

- Yahu, bizim olanca sürü, olanca gübre veriyor... Bunları biriktirsek, kamyon kamyon şuraya buraya satsak, nasıl olur ki?

Ali Ece, Ömer Ece'nin lafi deşelemesi karşısında birazcık sinirlendi ama, belli etmemeye çalıştı.

- Yahu Ömer Ece, şu güzelim yaylaların otunu çöpünü malımıza yediriyoruz... Ağacının gölgesinde sürümüzü barındırıyoruz... Kendimiz mis gibi havasım teneffüs ediyoruz... Çalışıyla çırpısıyla ekmeğimizi, aşımızı pişiriyoruz... Müsaade et de, haklarını helal etsinler diye, hayvanlarımızın pis artığını onlara hibe edelim!..

Ömer Ece, paylananlara mahsus bir suskunluk içinde, "Haklısın!" demekle yetindi... Ali Ece de, paylayanlara mahsus bir olgunluk içinde yine sözü değiştirdi.

- Bakın, bizim GÖÇ YOLU, göç yolu olmaktan çıkmış... Traktör yolu olmuş... "Traktör yolu" dedim de, OSMANCIK Filminin Rejisörü Yücel

ÇAKMAKLI Bey, bir gün misafirimiz olmuş, çadırımıza şeref vermişti ya, işte o gün,

- SÖĞÜT İlçesi nere, SORKUN Yaylası nere? Bizi, çekim için buraya getirten sebep, Söğüt Yaylası traktör izinden geçilmiyor... Ama sizin yaylanızda ne traktör izi var, ne de Telefon telleri..." demişti...

Yusuf Ece,

- Bizim yaylamız bir başkadır...

Ömer Ece,

- Üç adım kaldı ama, Yaylamızı özledim...

Eceler,

- Al bizden de o kadar!..

Hayatlarının en büyük ve en samimi itiraflarından biri de bu olmuştu...

17) AYAKBASTI ÜCRETİ

**"YAYLAYA KAVUŞTURUR KERVANI, MAYIS AYI,
DEVELERİN ÇANLARI, KUTLAR MUTLU OLAYI.**

**CAMİYE GİDEN ERLER, HAKK'A ŞÜKÜR EDERLER,
NAMAZ SONU MUHTARA, "AYAKBASTI" ÖDERLER"**

Demek ki, bu işin esası tekerlemede belirtildiği gibiydi...

Şapkasının siperi arkaya çevrili birkaç köylü camiden çıktı, cami kapısının sağına soluna sıralandı. Peşisıra arkalarından gelen Yörük Eceleri, sağ ellerini göğüsleri üzerine götürüp selamladılar, "Hoşgeldiniz!" dediler... Ali Ece, heyet adına cümlesine, "Hoşbulduk!" ifadesiyle cevap verdi... Arkalardan bir ses,

- Gözümüz, yollarda kaldı!., dedi.

Ali Ece, ellerini uzattı. Tokalaştılar..

- Okulların kapanması falan derken ancak oldu be Muhtar Emmi!..

Muhtar,

- Onu demiyorum, Sülük Köprüsü'nden buraya kadarki gelişinizi diyorum!..

Ali Ece,

- Hava pek güzeldi... Serinliğin tadını çıkartalım diye pek yavaş geldik...

Muhtar,

- Tek sağ salim geldiniz ya, o bize yeter de artar... Hoş geldiniz, sefalar getiriniz!..

Eceler, hep bir ağızdan, "Hoşbulduk!" diye cevap verdiler...

Muhtar,

- Haydin buyurun kahveye geçelim!

Ali Ece,

- Kahveye geçmeyelim!.. Malum, kervan epeyce yol aldı.
Muhtar, ısrar ile,
- Bir çayımızı içerdiniz!..
Ali Ece,
- Yine içeriz... Üstelik sohbete de geçeriz... Benim tez elden ricam, bu yıl "AYAKBASTI ÜCRETİ"ni nasıl ödeyeceğiz?
Muhtar,
- Anladım, acelecisin!.. Pekiyi... Azâlarımla siz gelmeden görüşmüştük, bu yıl geçen yıldan üç yük fazla, oniki deve yükü tuz alalım, demiştik...
Ali Ece,
- Vallahi, Akşehir'in hâlini bilmiyoruz ya, biraz çok gibi... Eğer geçen seneki gibi ılımlı iseler, "Heye!" diyelim. Değillerse yine dokuzda kalalım!..
Muhtar, hâlâ başında siperi ters duran şapkasını düzeltti. Bununla da kalmadı, çıkartıp yeniden giydi.
- Haklısın ama, Yaylamızın icarı dokuz yük tuzu! Dirhem dirhem köylümüze dağıtıyoruz. Caminin ne damına, ne çatısına bir şey kalmıyor... Şey!.. Tabi, tamirini kasdediyorum... Dağıtmasan, ne yaparsın? Köylümüz kendisi yiyor... Koyununa, keçisine yalattıyor... Kesimi sonunda, derisini tuzluyor...
Ali Ece,
- Haklısın... O halde boşverelim Akşehir'i... Muhtarın elini pazarlık için tutar ve sallar.
- On yükte karar kılalım...
Muhtar da, Azalara bakar, olumlu baş işaretini alınca,
- Peki, madem öyle olsun!.. Varn, sağlıcakla oturun!., dedi...
Ali Ece,
- İnşallah !.. E, bize müsaade!.. Bizimkiler epeyce yol aldı!., dedikten sonra deminden beri kendilerini sessiz sedasız seyreden, sürekli sağ elinin başparmağını emip duran "Yenice köyün deli-veli kulu" Yakup'un yanına yaklaştı, cebinden çıkardığı üç beş kuruşu, kimselere göstermeden onun cebine sokuverdi...
Zavallının yüzündeki sevinç ifâdesini seyre fırsat bulamadan atına atladı. Diğer Eceler ile birlikte, Kervanın peşine düştü...
Birkaç derecik geçtiler... Atları, eğilip su içmek istedi ama müsaade etmediler... Terli oluşlarını bahane ettiler. Bir müddet sonra yetişmekle kalmayıp, önlerine bile geçtiler...

18) YAYLADAKİ YÖRÜK MEZARLIĞI

"Ama Çağaloğlu köşesinde, ama Sorkun Yaylası'nda, kabirde yatan mutlu, kabirtaşı tasalı... Anlatmak ona düşmüş, "ÖMÜR" denen masalı... Bu masalın ilk sözü, ha bir varmış, bir yokmuş... Şu kabire gelen yok, bir zamanlar pek çokmuş... Nasıl da unutulmuş, nice Makam sahibi... "YOKSUL" veya "VARLIKLI" hepsi orda bir gibi... "KABİRTAŞI", hayatın hem özeti, hem özü...

Kâh ayakta, kâh yerde, söyler tek gerçek sözü: Bu gerçek, "HÜVEL-BAKİ", Rabbimdir **baki** kalan... "KABİR" bunu isnatlar, gerisi süslü yalan!.." Eceler, atlarından indiler, mezarlığa girdiler... Dualarını yaptılar... Mezarlığını yanbaşındaki NAMAZGAH'a, deve sırtından indirdikleri hasırı serdiler... Ali Ece, gayrı atına binmedi... Yürüyerek, konaklama yerine geldiler... Geçen yıldan kalma, herkesin çadırının yerini gösteren taşlar, bembeyaz yüzleriyle gelenleri birer birer karşıladılar...

Ali Ece, o taş yığının en üstünde yer alan yine bembeyaz bir taşın üzerine çıktı.

- Rabbime şükürler olsun!.. Kazasız belası geldik ya!..

Eceler, kadınlar ve çocuklar, hep bir ağızdan,

-Şükürler olsun!., diye bağıldılar...

Öbür taraftan çobanlar, aynı sedayı tekrarladılar... Çünkü, KİŞLAK'tan ÇANDIR'a; ÇANDIR'dan da YAYLA'ya kadar sürüyü firesiz getirebilmişlerdi... Niçin şükretmesinler?.. Bu duygular içinde sürüyü, söğüt dibine sürdüler... HAYIR-HASANET ÇEŞMESİ, pek sevinçliydi... Kış boyunca boşuna akıp giden suları, bundan böyle bir KURSAK'a inecekti... Köpekler ise, "Bizim işimiz buraya kadardı!" dercesine, MEŞELİK'e doğru koşup gittiler... Onlar, ÇEVRE DÜZENLEME EĞİTİMİ görmüşcesine ortalığı hiç mi hiç kirletmezlerdi...

GENÇLER, bir araya gelebilmiş olmanın sevinciyle pek kıvraktılar... Sürüden müsaade alıp, güya su içme bahanesiyle çeşmeye yaklaştılar... Su içmele ri ikinci planda kalıverdi... Ellerini, kollarım yüzlerini yıkayıp, saçlarını ıslattıktan sonra, kalınca bir meşenin arkasına gizlenip iki dizleri arasına sıkıştırdıkları cep aynalarına baka baka saçlarını güzelce taradılar... Onların da gösteriş yapacağı Ayşeler, Fatmalar, Goncalar vardı... Bununla yetinmediler, develeri sanki dilleriyle değil de elleriyle ihtirdiler... Üzerindeki yükleri saniyesinde yere indirdiler... Elden ele aktarıp, çadır kuracakları mekana ilettiler...

Anaları, kardeşleri, yengeleri, en önemlisi elleri birbirine değiverince yüreklerine kor düşürten sevdikleri, yardım ettiler...

Yörük çocukları, bir anda "yok sakaldan ak sakal" dönemine geçivermişcesine pek ciddi idiler... Babaları, amcaları, dayıları, terli atlarını onlara emânet etmişlerdi... Onlar da belirli bir geometrik düzen içinde gereğini yerine getiriyorlardı...

Eceler, dört bir yanı şöyle bir kolaçan ettiler... Karşı bayırlar, sırtlar, orman-

cıklar yerli yerindeydi... Çayıra ayak sürdüler, halı gibiydi... Ali Ece,

- Şükürler olsun!.. Bıraktığımız gibi... Gündönümünü onbeş gün geçiversin

bakalım!.. Sürüler şöyle bir kendisine gelsin... Ötesi Allah kerim!..

Yusuf Ece çömeldi, elini suya soktu.

"- Develer ihtırılır SORKUN SUYU başında,

Hoşgeldiniz sesi var, suların akışında"

Ömer Ece, pek hoşlandı.

- Bakıyorum, şâir oldun Yusuf!..

Yusuf Ece,

- Nerden!.. Benimkisi aktarma...

Hep birlikte gülüştüler...

Bir anda bir kadın çığırlı duyuldu... Obadakilerin hepsi birden başlarını gökyüzüne kaldırdılar, iri mi iri bir kartal, iki tur attı ve çekilip gitti... Birinci tur gelişini, ikinci tur da, "Bu sene de elimden kurtuldunuz!.. Ama seneye, ben size gösteririm!" yollu meydan okuyuşunu fısıldıyordu...

Herkes tekrar önündeki işine koyuldu...

Gençler, aynı kıvraklık içinde, çadırı kurmak için "SÖVEN", bodakları doyumak için de "GÖVEN" temin ettiler...

Çadırlar kuruldu, bodaklar doyuruldu...

Bu iki iş tamamsa, obayı yerleşti say... Yine Beyin emriyle kalınacak altı ay...

* *

Yaylada kimsenin üstüne güneş doğmaz... Hele hele çobanların!.. Onlar, açıkta, ALAÇIK'ta yatarlar... Ne eşin, ne güneşin; sadece kepeneğin sıcaklığı ısıtır onları... Alıp götürdükleri sürü, üzerine çığ düşmüş, okkasına okka ekleyecek otları yemeye koyuldu mu, bin pişmanlık içinde bir karara varırlar... Nasıl olsa, ikindi sonu çadırları önüne akşam sofrası kurulacaktır... Sofrada pilav, mutlaka bulunacaktır... Tam yemeğin ortasında, elindeki tahta kaşığı pilavın ortasına sapladığıyla beraber kalkıp gidecektir... Ötesini, anası babası düşünsün...

Bu duygular içinde, vücudunu tatlı bir sıcaklık kaplar. Kaplar ama, yine de kendisini firenler... "Bu işler. Baharda olmaz ki!.. Hele bir güz gelsin bakalım!.." diye düşünür... Derinden bir "of!" çeker ve "çobanca" susar!..

* *

*

İkinci ezânıyla günü böler müezzin... Gayrı KİLİM dokunmaz, sohbet çıkar izin...

Çadırın anası, günboyu gerçekten yorulmuştur... Kirmanla, diğer adıyla tenge-rekle yün eğirin Alası, âlâsından çorap örer... Istarıda kilim dokur, çul dokur, çuval dokur... Bunlarla da yetinmez,

"Yörüklerin yazgısı keçe, kilim ve halı,

Ben illa KEÇE derim, ötekiler pahalı...

ATKI yok, DİREZİ yok tepilir safi yünden,

Hammaddesi sağlanır, obasından köyünden..."

deyip kâh kocasıyla, kâh yalnız, "KIRMİK" ile koyun kırkar, YAY'da atar...

Sonrası ırmak kenarında, dirsek dirsek tepe tepe keçesine ruh verir, desen verir...

Vakti gelir sütü sağar, yoğurt çalar... Yoğurdu TULUK'a döker, BİŞŞEK ile üç vurup, bir durup, yoğurttan yağ, yoğurttan ayran yapar... Ayrarı kıvamında kaynatır, ÇÖKELEK elde eder... Çökeleği, yufkanın arasında pişirir, mis gibi

KATMER yedirir... Derken, dediğim gibi tez vakitte İKİNDİ olur... KATMER'in kokusu, erkeklere davetiyedir... Gerçe yaylanın kokusu, bir değildir; on değildir... Buna bir de, nane, kekik, sümbül kokusu eklenir... Çadır önünde erlerin, dönüşleri beklenir... Eğer sürü vazgeçilemeyecek bir OTLAK bulmuş ise, er otlığa kıyamamışsa ve bu yüzden dönüşünü geciktirmişse, uyumaz pineklenir... Diyelim ki tez vakitte döndüler! Gençlere ibret verir onların muhabbeti... İrfanına irfan ekler, "Hendek başı sohbeti"... Bunlar sıradan günler... Bir de özellik taşıyan günler vardır... Diyelim ki, falan obadan falanın kızı, filan obadan filanın oğluna istenecektir... Kadın erkek, hep birlikte kalkılır ve gidilir... Yenilir, içilir... En yaşlı Ece söz alır:

"Oğlan bizim, kız bizim, OĞLAN EVİ yık tuzu.
KIZ EVİ pek nazlanma, yuva kursun şu kuzu!"
diye Tekerlemesini söyler... Buna rağmen kız evi yine de şöyle der, böyle der, nazlanır... Ama sonuçta "Sözkesimi mendili"ni de verir...
Yıkılan tuz bitinceye kadar, nişanlılık süresi devam eder...
"Düğünün nişanesi, davul ve zurna sesi,
Tılsımıyla bir kılar, iki ayrı nefesi..." Tekerlemesi-
nin tez vakitte gerçekleşmesini arzulayan gençler, vara yoğa tuzlu tuzlu şey-
ler yerler... Bu yüzden, tuzu çok seven gençler için, "Eşini de çok seviyor!"
diye yine tekerlemeli bir yakıştırmada bulunurlar...
Eşi almakla yetinilmez... O çadıra, aş gerekir... Yörük delikanlısı hafta boyu
elde edilen yağı, yoğurdu, peyniri, merkebe yükler, Yenice Köyün Cuma Pa-
zarı'na indirir... Pazar ufaktır ama pek şirindir... Bir yanında serilidir, pek çok
keçe, kepenek... Kökboya şifrelidir, gülümser benek benek... Sarı renk, kırmızı
renk, lacivert renk hâkimdir...
Şehirde, falan futbol takımın sembolü olan bu hem SINIRLI, hem de SİNİR-
Lİ renkler, yaylada tam tersine ne sınırlıdır, ne de sinirli!.. Sadece huzur kay-
nağıdır...
Tekrar şirin Pazar yerine dönersek, bir köşede gerilidir, üç beş kulaç sicim,
organ... Üzerine ardılmıştır, kız cehizi penbe yorgan... KOŞUM, HAMUT ta-
kımı, saraçların yanında... Atlar pek hoş süzülür alış veriş anında... ÇERÇİ-
LER tercih eder, çevreye has mahsulü... Ayna verir, yağ alır DEĞİŞ-TOKUŞ
usulü...
Yörük delikanlısı getirdiği yağı, yoğurdu, çökeleği satmasına satar da, dönüş-
te gencecik karısına ne alsın? Tarzları benzemiyorsa da, niyetleri aynıdır.
"Üsküdar'a gider iken bir mendil buldum,
Mendilimin içine de lokum doldurdum!" diyen katip misâli, mendilinin içine
lokum doldurur ve obasına döner... O lokumlar, sevdiği karısının kulağına bir
şeyler fısıldar...
Hayat bul..

AH'ların ve OH'ların toplamı!..
OH'ları bunlar!..
AH'lan da var!..
Bakarsınız, falan obadan bir AĞIT yükselir...

*"Yayla yolu büküm büküm,
Derde çare bulmaz hekim.
Altı ay, bir gün yattı,
Rabbimindir en son hüküm "*
*"Yol kenarı, bel kenarı
Elimden aldardım yâri
Gelen geçen dua okur,
Yine dinmez gönül narı"*

*Gözümdesin, gönlümdesin,
Beş vakitte önümdesin.
Kara yaşmak, başım örttü,
Gayrı bildim ölümdesin"*
AĞIT devam eder gider...

Ölenle ölmüyor ki!.. Falan obadan falan Ece'nin torunu doğmuş... Müba-
rekesine gitmek gerek...
Gidilir...
Sonuçta, günlük hayata tekrar dönülür...

19) GELİN ALAYI

*"Anam, babam, kardaşlarım!
Gayrı yaylada kışlarım...
Madem münasip gördünüz,
Ömrü, yâre bağışlarım"*

Abdal karısı Gülnaz, Keziban'a vekil olmuş, hem söylüyor, hem ağlıyordu...
Bununla da yetinmedi... Derisi pek gergin, zilsiz tefini kenara bıraktı, başladı
dizlerine vurmaya... Kız anası Emine çoktan bayılmış, burnuna tütsü çektiri-
yorlardı...

Yusuf Ece'nin oğlu Cumali, gözleri nemli nemli çadırın içine girdi, elinde or-
ta büyüklükte kalaysız bir bakır kazanı ile döndü... O sırada Emine Gelin,
kendine geldi, oğlunun arkasından acılı mı acılı bir feryad ile haykırdı.

- Yavrum, kazanı yükün üstüne yükle!.. Yere göğe görünsün!.. dedi, gerisini
getiremedi. Bu sefer gerçekten yığılıp kaldı... Bilmem ki, bir deste tahta kaşık
kenetlenmiş dişlerini açmaya kâfi gelir miydi?

Cumali, dönüp bakamadı bile... Ama anasının emrini aynen yerine getirdi...

Geriye çekilip şöyle bir baktı... "Yol boyunca, kız kardeşim bakire, kız karde-
şim bakire!.." diye diye gidecekti. İhtırılmış deve ayağa kaldırıldı ama ayakta-
ki Cumali, tam tersine çömeldi kaldı... Göz yaşlarını kimselere göstermek is-

temiyordu... Ama gelin atının pek beserek ve kıvrak oluşu, sabırsızlığını kiş-
neyerek göstermesi, Yusuf Ece'yi yerinden kaldırttı... Oğlunun yanına gitti,
hiçbir şey demeden koluna girdi, kaldırdı. Birlikte çadırın içine girdiler... Ke-
ziban Gelini, sağ kolunda biri, sol kolunda biri çadırdan çıkardılar. Beserek
atın yanına götürüp üzerine bindirdiler...

Keziban Gelin, "Hem ağlarım, hem giderim!" sözünün hükmünü, yüzünü ör-
ten şal göstermese de, göksünü kaldırtıp indirten hiçkırıklarıyla ortaya koyu-
yordu...

Abdal davulları önde, arkasında gelin atı, onun arkasında da cehiz yüklü de-
veler ve arabalar yola revan olundu... Davullar, mezarlığa gelince sustular,
mezarlığı geçince tekrar başladılar...

Keziban Gelin, şalını hafifçe kaldırdı, halaları sağında ve solunda kendisine
refakat ediyorlardı... Onlar görmese de gülümsedi. Moraline moral ekledi...
*Osman'ına doğru yol alıyordu...

Gelin alayı, gözden uzaklaşmakla kalmamış hatta kaybolmuştu. Ali Ece lafi
gediğine koydu.

- Hakikaten davulun sesi, uzaktan pek hoş geliyor! Dedi... Yusuf Ece hariç
hep birlikte gülüştüler. İçi alev alev yanmakta olan baba sadece,

- Öyle!., demekle yetindi.

Orman İşletme Müdürü Nedim Bey de dahil bütün Eceler, düğün yarenliği-
nin Yusuf Ece'nin gönlünü katmer katmer yakacağı fikrine vardıkları için bir
daha o konudan söz açmadılar.

Ali Ece, elindeki söğüt dalı ile çadır önündeki meydan ateşini şöyle bir deşe-
ledi. Karar vermişti, bu gün civar obalardan ve köylerden kalkıp gelen, düğün-
ne şeref veren misafirlere ikram edeceği kahveyi, bizzat kendisi pişirecekti...
Bu yüzden ateşin kenarındaki cezveyi, biraz daha ileriye sürdü... Çünkü, pek
çoğunun gözü yoldaydı... Birazdan atlarına atlayıp, izin alır giderlerdi...

Bu arada kalabalığı, göz ucuyla şöyle bir süzdü. Yarenlik edip vakit kazan-
mak istedi.

- Müdürüm, inanın, şu ateşe her çalı çırpı atışımda hani o "BAĞDADIYE"
konulu bir sohbetiniz vardı ya, hemencecik aklıma geliveriyor... Kolumdan
daha irice bir dal parçasını ateşe atamıyorum!.. Kesilir, biçilir, dilinir ve
"BAĞDADIYE" yapılır, diye içimden geçiriyorum... Alyorum, çadırın arkası-
na yığıyorum ve "Sakin dokunmayın!" diye de tembihliyorum... Şu çalı çırpı
ile yetiniyorum, yetindiriyorum... Bunlar, ormanın zekâtı, diyorum...

Nedim Bey,

- Sen, ben biliyoruz ama Eceler ve Yarenler, neyi kastedtiğimizi bilemezler
ki!..

Ali Ece,

- O güzelim "BAĞDADIYE" yarenliğinizi ben onlara akşam aktardım... Pe-
kâla biliyorlar...

Karakoyunlu Hüseyin Ece atıldı.

- Efendim, bizlerin bilmesi bir yana, bizler de ellere bildirelim... İnanın, bundan böyle ben de Ali Ece gibi düşünürüm... Elime bir ardıç pardısı bile geçse, "küt!" diye ateşe atamam!.. Atmam ne mümkün?

Honamlı Hamdi Ece,

- Radyo ve Televizyon, "Orman Sevgisi" diye uzun uzun nutuk sıkacağına, bunu veya benzeri bir olayı aktarıverse herkes Ecelerim "gibi düşünür...

Nedim Bey,

- Durun öyleyse!.. Ben bu sohbetimizi, sayın Başmüdüre aktarayım. O da, Bakanlığımıza arz etsinler... Gerisi, Bakanlığımızın bileceği iş... Ayda bir "Orman Sevgisi" programını yapıyorlar ya...

Yusuf Ece de konuya kendisini kaptırmış olacak ki, deminden beri sürüp gelen suskunluğunu bozdu.

- Efendim, malumlarınız olduğu üzere biz, "Kissadan hisse kapan bir millediz!"

Ali Ece,

- Yusuf Ece haklı... Efendim bir de, için bir başka yanı var... Bilirsiniz, bizim ömrümüzün yarından fazlası orman içinde geçer... Dağ içi köylülerininkinin ise tamamı... İnanın, bizler orman yangını nedir? Bunu bilmeyiz... Deniz ve göl kenarlarında yani Turistik alanlarda orman yangınları aldı yürüdü... Sebepini bilmem ama, maalesef gerçek...

Nedim Bey, başıyla tasdik etti.

- Maalesef dediğin gibi, gerçek, gerçek!, dedi... Uzatılan kahveyi, birkaç yudumda içip bitirdi... Orman aşığı bu masum insanların karşısında daha fazla ezikliğe düşmemek için izin isteyip kalktı... İçinden sadece mırıldandı. "Turizm'e hizmet / Ormana hezimet..."

Yola koyuldu...

Bırakın dünyevi hayatlarını, uhrevi hayatlarını bile ormanın bağrında geçirmeye ahdetmiş insanların kabirlerini Fatıha ile selamladı... Dört yüz, beş yüz metre geçtikten sonra, atının üzengisi üstünde ayağa kalktı.

Olanca sesiyle,

- SUÇLU, AYAĞA KALK!., diye bağırdı, bağırdı, bağırdı... Sesi, geçmekte olduğu erozyonik vadide yankısını buldu...

SUÇLU, AYAĞA KALK, KALK, KALK!., şeklinde uğuldadı...

Bereket versin ki, ortalıkta kimsecikler yoktu... Bağırmasına devam etti.

- "BİZ" değil, "BEN" diyen BENCİL SERMAYE! Hakkın yok, ormanı yere sermeye!..

"Kork, ben, ben diyenden"

"Birazcık kork, bana, bana, diyenden"

SÖZAYAK ANLATIM

-1-

YÖRÜKLERİN YAZGISI, YANI ALIN YAZISI, DÜĞÜN OLUR, DERNEK OLUR, GÖÇ OLUR, BOŞBEŞİK'İN O DİNMEYEN SIZISI, ANALARDAN, KARTALLARA ÖÇ OLUR.

1) YÖRÜK GÖÇÜ (Şiir)

ANTALYA'yı, AKSU'ya bağlar TOROS GÖÇ YOLU,
Bu yoldan gelir geçer, sayısız yörük kolu.

Karakoyunlu, Gaçar, Akkeçili, Honamlı,
Mavi göz, hırçın bir yüz, Hayta tipiyle namlı.

Nisanda öğrek olur, koyun, sığır, deve, at,

Beyin, "Hayda" emriyle, başlar malum seyahat.

Başı dumanlı dağlar, yol verir gündüz - gece,

Develerin çanları, sanki birer bilmece

Önden giden devenin, belli böbürlenmesi

"Ağam zengin, ağam zengin" deyip giden çan sesi

Ortadaki deveden, "Neden? Neden?" sorusu

Attığı her adımda, inler köyün korusu...

Arkadaki devenin çanından cevap bekle

"Ondan bundan, ondan bundan" sesine sen, ses ekle...

Eceler duymaz bunu, oynarlar, "Iorki, sinsin",

Eğer yağmur yağarsa, dua ederler, dinsin...

Deveyi, düzde verir, "Develi" oyun adı,

"Teke zortlaması"nda, yansır keçi inadı.

Hayal, oyun ve uyku, sona erer şafakta,

Beyin, "Hayda!" emriyle, herkes yine ayakta.

Başı dumanlı dağlar yol verir gündüz - gece

Yayladaki yârini, gittikçe özler ece.

Bir merkebin peşinde, yolalır pek çok deve,

"Yeşil gövelek" yemiş, köpürtür geve geve...

Develer, "köşek" iken, boy atar olur "daylak",

Yük altında değil ya, gezerler aylak aylak.

Bu yaz da vurulmamış, hörgücüne, hamudu,

Gelecek yılı bekler, deve olma umudu.

Koyunlar, sakın sakın, koçun izini sürer,
Sürüyü kollar köpek, izden çıkana ürer.
Yaylaya kavuşturur, kervanı Mayıs ayı,
Develerin çanları, kutlar mutlu olayı.
Camiye giden erler, Hak'ka şükür ederler,
Namaz sonu muhtara, "Ayak bastı" öderler.
Develer ıhtırlır SORKUN SUYU başında,
"hoş geldiniz!" sesi var, suların akışında.
Çadırı kurmak için gençler yontar söveni,
Bir köşeye yığarlar, "bodak" için göveni.
Bu iki iş tamamsa, obayı yerleşti say,
Yine beyin emriyle, kalınacak altı ay...
Herkes bir yer edinir, çadırda, alacıkta,
Kepeneğe bürünen gençler, yatar açıkta.
Kimdir beyin karısı, kimdir bibi ve cice
Başındaki yaşmaktan çözülür bu bilmece
Hiç kimsenin üstüne, yaylada doğmaz güneş
Günlük işten sorumlu karı-koca, iki eş...
Analar yün eğirir, ıstarda dokur çuval,
Bişşekle tuluk döver, yan ağı olur al...
Babaların görevi, kızır gelmiş obaya
Ağırlar ve uğurlar, ulaştırır ovaya
Sayılı gün tez geçer, yaylayı sarar hüüzün,
Beyin, "Hayda!" emriyle, düze inilir güzün.
Beyler, atın sırtında, çobanlar ise yaya,
Oba geldiği yoldan, göç eder ANTALYA'ya...

2GÖÇYOLU (Harita)

3) YÖRÜK YAYLASI

Rabbim, sevdiği yeri, yeşilliklerle bezer,
Bu yönüyle yaylalar, birbirine pek benzer.

Biri KEKİK, biri GÜL kokan dağlar ardarda,
Renk ve koku sergiler, NEVRUZ ile baharda.

NEVRUZ, yörük dilinde, ilkbaharın ilk günü,
Taşıyla, toprağıyla, kâinatın düğünü...

Düğünden nasip alan, canlanan SULTAN DAĞI,
Dünü bize aktaran, mazinin dost dudağı.

BOŞBEŞİK'in sırrını, bağına gömen toprak,
Ağıtını şavkıtır, bizlere yaprak yaprak...

Yaylada yaprak solmaz, bir günde dört mevsim var,
Bakarsın bahar kışı, sonbahar yazı kovar...

Yolver TOROS DAĞLARI, gezeyim doya doya,
Elbet bir gün uğrarım, gönlümdeki OBA'ya...

FİLMİNADI: OSMANCIK (KURULUŞ)

ISPARTA AKSU SORKUN YAYLASI

4) YÖRÜKLERİN HUZURU

Kırık bir olta ile balık tutsam nehirde,
Mutluluk dağ başında, yorumu da şehirde.

Yüzbinlerce menekşe, döşenmiş dizi dizi,
Yaylanın şahsiyeti, sanırsın parmak izi.

"ISTAR" önünde kızlar, oturmuş sıra sıra,
Yünü, yumak yapanlar, bağdaş kurmuş hasıra.

Köyden gelen ezanla, günü böler müezzin,
Gayrı kilim dokunmaz, sohbeta çıkar izin.

Yorgunluğu giderir, hendek başı sohbeti,
Otlaktan dönen erler, sürdürür muhabbeti.

Böylece hafta, ayı; aylar, yılı kovalar,
Boram boram biz kokar, ilkbaharda obalar...

5) YÖRÜK YAVRUSU -1

Yörüklerde çocuğa, dua ile ad konur,
Dönülür kulağına, üç yol ezan okunur.

İlk emir babasından, "Ya şehit ol, ya gazi!",
Yaşanır yeni baştan, şerefli, şanlı mazi.

Adsıza, ad verirken, isim-cisim pekişir,
Tombula, ELİF dersin, ruh, bedenle çekişir.

Bin dört yüz yıldan beri, ayakta yüce bir din,
İki cihan rehberi, ad kaynağı Mehmed'in...

İsimlerde yaşayan, vefayı gör ve tam,
Oğlunun adaşdır, sevdiği komutanı.

YÖRÜK YAVRUSU - II

Ne saçlarında "sıvaz", ne yüzünde gizli naz,
Sanki topraktan doğmuş, otlar saçında "tınaz"...

Esen yeller üşütmez, ıslatamaz "sepenek",
Düz keçeden kundağı, çocuğa has "kepenek".

Yaşanan ilk muradı, ezanla konan adı,
Dökülen "diş göllesi", çocuğun ağız tadı.

Ana, "apala" yapar, apalayan çocuğa,
Sonra "Tay-tay" der koşar, açılan her kucuğa.

APALA, yağlı yufka, yani ŞİPİT, BAZLAMAÇ,
Yanında derde deva, çorba yani BULAMAÇ.

"Töre"nin gölgesinde geçer çocukluk çağı, .
Kundaktan çıktığı gün, gelir SÜNNET BIÇAĞI...

6) YÖRÜK NİNESİ

Uğruna ölünen sevgili saçı,
Yemekten çıkınca adı "kıl" olur.
Nedense, "bi-hoş"tur, erkek mizacı,
Tekdiri, takdirden, önde yer bulur.

Bu gerçeği bilen yörük ninesi,
Saçını "yuncak"ta, yâre ördürmüş.
Alnında perçemi, başında fesi,
Takdirin hasım, görmüş, gördürmüş.

7) YÖRÜK SOFRASI -1

Yaşımdan, yaş çıkarsam, gözümü diksem ufka,
Gökten zenbille inse, ah, bir dürümlük yufka!..

Yufkalar, çomaç olur, ortasında "cicavuk",
Biraz "çökelek" koy da, dil yakmasın "karavuk".

"Hakıkotu, kuşgözü, iğnelik veya yemlik",
Derde deva otlardan, kimse görmez ki kemlik.

Dürüm dürüm dürülmüş, gönül doyuran "çomaç",
Kendimi seyreyledim, önce benim gözüm aç.

Yaşımdan, yaş çıkarsam, gözümü diksem ufka,
Gökten zenbille inse, ah bir dürümlük yufka!..

YÖRÜK SOFRASI - II

Sofra bezi üstünde, döğme bakırdan sini,
"Bibi, cice ve ece", kuşatmış çevresini.

"Asker tarzı" diz çöken dedem hazır siftaha,
Onu bekleyen gençler, gem vururlar iştaha...

Sini üstünde "dürgü", tas dolusu "bulamaç",
Yufka "kürek" olurken, batırılır "bazlamaç"...

Yağda yanmış çökelek, -DOLAZ derler adına-
"Gömbe"ye katık olur, doyum olmaz tadına.

Sofrada TAHTA BODUÇ, dolaşır elden ele,
Tarifle karın doymaz, sofraya "Buyur!" hele...

YÖRÜK SOFRASI - III

Yer sofrası zevkini yaşatan tahta kaşık,
Neden gönlüm çizgine, gözüm rengine âşık?

Çizgiler, yazı olur, yazılar da BESMELE,
Sanki bir şey fısıldar, yemeğe giden ele.

"Afiyet olsun!" sözü, sapından yükselen ses,
Desenini öperek, teşekkür eder herkes...

Yerin-göğün varlığı, çiçek, yaprak, yıldız, ay,
O ufacık zeminde, çekerler sanki halay...

Çocuklar, kaşığı işaretler, "Benim!" der,
Sofrada arar bulur, ondan sonra yemek yer.

Mülkiyet ifâdesi, çentiğın her tanesi,
O mübarek duygunun, çocukça nişanesi.

Yer sofrası zevkini yaşatan tahta kaşık,
Gözüm, gönlüm sizlere, işte bunlardan âşık...

YER SOFRASI (-Muştan Şenol evi)

*(Şeref Şenol, Sümer Şenol, Bülent Erdoğan ve eşi, Muştan Şenol - arkada
- Hayta kızı Şefika (Şevke) Şenol ve Meral Köse)*

OSMANCIK

8) YÖRÜK DÜĞÜNÜ (Kız Yüğü, Tuz Yüğü)

Karakoyun, Akkoyun, töreye eğer boyun,
Eğer Rabbim çatmışsa, bozamaz hiçbir oyun.

Kız doğar, oğlan doğar, iki ayrı obada,
Ömür dileyen diller, bulunur şu duada:

"Oğlan bizim, kız bizim; yuva kursun yavrular
"Testi sınav" yaparız, sınav gönlü durular

Sınav'dan kasıt şudur, kııda iffet üstüne
Ailenin varlığı, emanettir sütün.

Kadınlar, yola çıkar, önlerinde adamlar,
Elde kova ve testi, dualıdır adımlar...

"Koca"lar, kahve içer, seyredeler ovayı,
Kadınlar emir verir: "Kızım, boşalt kovayı!"

Kız, doldurur testiyi, sınanır gözü-gönlü,
Yapılan bu imtihan, şu bakımdan çok yönlü:

Kız, oğlanı sevmese, suyu döker öteye,
Kimse bir şey diyemez, varıldı neticeye...

Kızın gözü ve gönlü, sağlam çıkmışsa eğer,
"Cehiz" için büyükler, kııza biçerler değer...

Bu iş yine bitmedi, "Tuz Sınav" ister oğlan,
Nişanlısıyla ona, iki denk tuzu sağlan.

Omuzlarda tuz yüğü, "Haydi, yallah tepeye,
Gidip gelme sağlıklı, izin var, evlenmeye.

Hayır, hayır, izin yok, bu sefer başka sınav
Kız armağan tuz yüğü, bu sefer aşka sınav

Evde o tuz bitecek, oğlan evdikçe ever
Tuzlu yemek yiyenler karısını pek sever.

9) YÖRÜK PAZARI (Pınar Pazarı)

Mazinin dirhem dirhem satıldığı PANAYIR,
Pazar değil, bir tablo... Gel de gözünü ayır!

Bir köşede serili, pek çok KEÇE, KEPENEK,
Şifre olmuş KÖKBOYA, gülümser benek benek.

Daldan dala germişler, birkaç kulaç urganı,
Üzerine sermişler, kız cehizi yorganı.

"Koşum, takım ve hamut", saraçların yanında,
Atlar, pek hoş süzülür, alış veriş anında...

ÇERÇİLER, tercih eder, çevreye has mahsulü,
Değiş tokuş mal satar, budur "DOLAK" usulü...

Üç-beş yumurta alır, uzatır bir tek tarak,
Kız cehizi aynaya, bal alınır tartarak.

Köyü, kenti, obayı, kaynaştıran PANAYIR,
Ruhunu satar isen, ne olur, bana ayır!..

10) YÖRÜK KIZI

Ayna taşır güzel kız,
Nazarı savsın, diye,
Toka, tarak ve sakız,
Yavukludan hediye.

Ak yaşmak, ala yaşmak,
Evliliğe yanaşmak.

Biri kız, diğeri dul,
İster yâre ulaşmak.

Kara yazma, pullu fes,
"Ben evliyim!" diyen ses,
Kimse kem gözle bakmaz,
"CİCE"yi bilir herkes.

Ömrün anlamlı çağı,
Saçlar sanki yapağı.
Ninem, saçım boyar,
"Kına, Cennet toprağı"

Yörük Km
YAYLA YOLLARINDA TRT-I

11) YÖRÜK MEZARI (Ağıt)

Kaya başı, kuyu başı,
Kırkınıcú gún bişti aşı.
Serinliği sizde bulsun;
Yiğidimin gülden nâşi.
Yol kenarı, bel kenarı,
Elimden aldınız yârı,
Yaban diller dua okur,
Neden dinmez gönül nârı?
Yaylalarım KORU oldu,
şahbaz atım DORU oldu,
Sen bu yerlerden göçeli,
Daşkın sular DURU oldu.
Karşı karşı kara dağlar,
Bin koyunlu ak otağlar,
Akmaz, ağlar hâlimize,
Oluğu, buzlu bulağlar.
Başım bozuk, bağım bozuk,
Sana yazık, bana yazık,
Sen Rahmetle doyar iken,
Acılarım bana azık.
Ala ardıcım tez göverse,
Beyler, beni beye verse,
Acep döner bakar mıyım?
Hatta YUSUF'lan everse...
Ala yılan, kara yılan,
Kabir içinde yayılan,
Gül yüzüne dokundu mü?
şeytana yoldaş sayılan!..
Gözümdesin, gönlümdesin,
Beş vakitte önümdesin,
Kara yaşmak, yaşım örttü,
Gayrı bildim, ölümdesin!

II-

**YÖRÜKLERİN YAZISI,
YANI ÇADIR YAZGISI,
KEÇE OLUR, KİLİM OLUR, ÇUL OLUR,
SENDE, BENDE YOKSA KÜLTÜR KAYGISI,
"DESEN" KAÇAR, ELLEME KUL OLUR...**

13) KEÇE

Sümer ŞENOL

Yörüklerin yazgısı, keçe, kilim ve halı,
Ben illâ KEÇE derim, ötekiler pahalı.
Atkı yok, direzi yok, tepilir safi yünden,
Hammaddesi sağlanır, obasından, köyünden.
Keçecilik, göçerin zevkından doğan sanat
Renk cümbüşü içinde, uçuşur kanat kanat.
Yünü yayla atılır, toplanır "DULUP" olur.
Serilir hasırlara, ıslanır "KIVAM" bulur.
Islak yünün üstüne döşenen "Ağaç Kücü"
Çevirir, yastık yapar, bunları erkek gücü...
Yerler çakıllı, ıslak... Erkeğin dizi sızlar,
Dirseğini çürütür, yünü ezerken kızlar.
Bunca külfet bitince serilir bir köşeye, *
Artık "CEHİZ" olmuştur, Hatice'ye Ayşe'ye.
Düz keçeden yapılır, keçe, külah, kepenek,
Beye ait olanlar, süslenir benek benek.
"Kepenek", çobanların, evi-barkı, dünyası,
Bu dünyada yaşarlar, hem sevinci, hem yası.
Çadır içi serilse, rutubet almaz yerden,
Atın teri atılır, keçe kaplı eyerden.
Eyerler boncuk kaplı, ortasında nazarlık,
Ata ayna takılır, mevcut ise pazarlık.
"Keçe" deyip geçmeyin, yer yazgısı, at süsü
Padişahın otağı, çobanın sırt örtüsü.

KEÇE YAPIMI VE BİR HATIRA

Sümer ŞENOL

ANAMAS yöresi insanı, son kırk yılın içinde keçeden, kilime; kilimden de halıya terfi etti. Buna bağlı olarak çocukluğumuz keçede, gençliğimiz kilimde, şu günlerimiz de halının üstünde geçip gitmekte...

Pek çoğumuzun KEÇE ile olan bağlantısı, epeyce gerilerde kaldı. Şekli-şemâli gözümüzün önünde ise de, nasıl yapılır, nasıl şekillendirilir, bunları çoktan unuttuk.

1985 yılı güzünde, 12 bölümlük TV dizisi OSMANCIK filminin çekim yerlerini tespit için değerli rejisör Yücel ÇAKMAKLI ile yola koyulduk. "YÖRÜK GÖÇÜ" adlı radyo konuşmamda sözünü ettiğim AKSU ilçesi-Sorkun Yaylası'na vardık. Yörükler, düze inmişler. Bizi karşıladılar, çadırlarına aldılar, ağırladılar. Çadırın biraz ötesinde, dere kenarında yörük kızları, keçe tepmekte idiler. Dikkatlice seyrettik. "Nasil olsa çekim anında bu motifi kullanırız!" diye, bol bol resimler çektik. Yapımına dair bilgiler edindik...

1986 yılının Mayıs ayında, OSMANCIK film ekibi, birinci ve ikinci bölümlerin; Ağustos sonunda da, üçüncü bölümün çekimleri için işe koyuldu. Kültür Danışmanı olarak bu bölümlerin hazırlığını yapmak, yeterli anekdotu toplamak bana verilen şerefli bir görev idi. Çekim işlemi, tarif ve talimatımız üzerine yapılıyordu.

"KEÇE TEPME", "kırklık" ile yükttük, Yünleri dere-kenarında yıkatıp, kuruttuk. Yayda attırdık. "Çirti" ile topladık, "dulup" yaptık. Yere bir çul veya hasır serdik. Üzerine, kök boya ile boyanmış, keçelerden kesilmiş kırmızı veya mavi şeritleri döşedik. Desenleri oluşturacak bu şeritlerin simetrisine, özen gösterdik. *

Şeritlerin şeklini bozmamak kaydı ile, yığıntıdan, yani "dulup"lardan aldığımız yünleri, 10 cm yüksekliğinde enlemesine serdik. Üzerine bol su serptik. 3 veya 4 cm çapındaki, 2 veya 3 m uzunluğundaki ağaç "küçüler" ile bir rötüşleme yaptık. Sonrı aynı kücüyle, çul ile birlikte yünleri, "tohama" yaptık. "Yastık" haline getirdik. Küçülerin dışarıda kalan kısımlarına bağladığımız sicimler ile, üç bir yanda, üç öbür yanda altı erkeğe, bir ileri, bir geri, yastığı yerde yuvarlattık. Yer çakıllı ve ıslak idi. Bu işlem, yarım saatten fazla sürdü.

Sonra, yastığa sarılı ipler çözüldü. Keçeleşme işlemi kısmen sağlanmıştı. Çuldan veya hasırdan ayırdık. Kaba işlem bitmişti. Sıra, ince işleme, yani şekillendirmeye gelmişti. Bu da kadınların işi idi.

Keçe, yumruk büyüklüğündeki taşlar üzerine serildi. Kenarlarına düzgünlük kazandırıldı. Üzerine ılık su döküldü. 8-10 kadın, dirsekleriyle eze eze keçeye son şeklini kazandırdılar.

Kurusun diye uygun bir yüksekliğe serildi. Keçe tepme işlemine, başlangıcından bitişine kadar 4 veya 5 saatlik bir süre harcanmıştı.

Yer yazgısı olanlar, 2x3 m ebadında idi. Yer yazgısı olmayanlar desensiz olup, ya kepenek yapımında veya semercilikte kullanılmakta idi. Yukarıda, insanımızın son kırk yılın içinde, keçeden kilime; kilimden de halıya terfi ettiğini yazmıştım. Şimdilerde bakıyorum da, dünün tam tersine, halıdan kilime; kilimden de keçeğe doğru bir gidiş söz konusu. Doktor muayenahanelerini, evlerin misafir salonlarını süsleyen keçelerin çoğalmaktı duşu, ifademize ispat kazandırmakta... İşte, KÜLTÜR bu, kültürün son nağmesi şu: "Dön, dolaş yine bana gel!.."

Alfaklar köyü 50-60 senedir dededen-Babadan görme kepenek ve keçe yapıyor. Her zaman çobanların üstünde gördüğümüz kepeneğin nasıl yağmuru suyu geçirmediğini, çobanları soğuktan nasıl koruduğunu hepimiz merak eder dururduk.

Şimdi Alfaklar köy Azası Muzaffer Barut'un ağızından yalnız bu köye mahsus olan kepenek ve keçenin nasıl yapıldığım öğrenelim, İlkten yün makinada güzelce atılır. Sonra bu atılmış yün müsavi ölçüde özel deyneklerle hasırın üzerine serilir. Hasır makinada veya elde dövülmeye başlanır. Yapacağımız keçeğe desen vermek istiyorsak daha evvelden hasırın üzerine deseni şekillendirmemiz gerekir. Hasırın içinde güzelce dövülen yün tabaka haline gelir. Daha sonra hasırın içinden çıkarılarak suyla bir hamur gibi yoğrulup pişirilir. Bu pişirme tabir edilen yoğurma sistemi bitince tekrar dövülmek üzere sarılır, makinayla veya elle tekrar dövülmeye başlanır. Keçe oluşuncaya kadar bu tatbikat iki üç sefer devam eder. Uzun bir çalışma dönemi sonunda keçenin işlemleri bitmiştir. Hangi şekilde (Keçe, kepenek, Yeryaygısı) kullanmak istiyorsak ona göre şekillenip kenarları dikilerek sahibine teslim edilir.

Alfaklar köyünde keçe, kepenek yaptırmak isteyen kişiler yünlerini kendileri getirmeleri gerekir. Çünkü köyde ne koyun bulunur ne de yün.

HALİ GAZETESİ

14) KİLİM

Sümer ŞENOL

Kilim, gönül gözüyle okunacak bir kitap,
Asırlardan bugüne, tel tel sunulan hitap.

Dokuyanla, dokunan arasında ortak dil,
"HUZUR"un karşılığı, "iki askılı kandil"

"UÇAN KUŞ" haber, demek; "ÖPÜŞEN KUŞ" kavuşma,
Kuşların sırt dönmesi, yârdan kopup savuşma...

İBRİK" gönül aklı; "BAŞAK" bolluk, bereket,
"Deniz-Kayık ve Yelken" yöle doğru hareket...

İnsan yüzü dışında, her şey kilimde nakış,
Nakışın en güzeli, ceylana mahsus bakış...

Atkısı ve çözgüsü, "kök-boya"dan renk alır,
Asırlar geçse bile, deseni sabit kalır.

Mesela neyi söyler, "SINDI-GULPU" deseni?
Kızın hünerlisini, gömleğini keseni...

"ELİ BÖĞRÜNDE" ise, acizliği gösterir,
Yarı yitiren yiğit, sanki desende erir...

KİLİM, gönül gözüyle okunacak bir kitap,
Asırlardan bugüne, tel tel sunulan hitap.

15) HALI

Sümer ŞENOL

GÖŞEGÖBEK, GÜLİSTAN, halıların sembolü,
Bu sembolün kaynağı, yaylanın yaban gülü...
Bacıların ümidi, düğüm düğüm dokunur,
Yedi iklimi aşar, şiir olur, okunur...
Kahve falı gibidir, binbir motifli HALI,
Beyaz renk uzlaştırır, moru, yeşili, alı...
CEHİZ türüne giren, dokunur, "gizli nazla",
Vakti gelir müstakbel nişanlıya namazla...
Tablo gibi olanı çadırda divan süsü,
Biraz daha solgunu, yatak üstü örtüsü.
HALI, kızın sırdaşı, gelinin can yoldaşı,
Evin gelir kaynağı, ocakta pişen aşı...
İki göz, iki kanat, at sırtında bir heybe,
Bizde böyle zevk vardır, hor bakmayın, yeter be!..

16) ÇUL "ÇULSUZ"

Sümer ŞENOL

Dağdan dağa sekerek,
Ellerinde TENGEREK,
Kılı, kırk kat bükerek,
 Çul dokurlar ISTAR'da,
 Asıl hüner, ILTAR'da...
ILTAR, çulu düz tutar,
CUMBAR'ı, çula batar,
Her DİREZİ, sanki TAR,,
 KİRKİT, TAR'ın mızrabı,
 ARGAÇ'ın ıztrabı...
ÇUL'dur, çadırda duvar,
ÇUL'un kaynağı, davar,
Kırkan elde hüner var,
 Süzülür süğüm süğüm,
 Örülür, düğüm düğüm...
ARGAÇ, dayak yiyen ip,
DİREZİ, ona rakip
Altüst yapılan terkip,
 Bakarsınız ÇUL olur,
 Çehizde anlam bulur.
Hem eldesin, hem dilde,
Hatıran hep gönülde,
Şöyle, altıma gel de,
 Gayrı hakkım yenmesin,
 Bana "ÇULSUZ!" denmesin.

ÇUL DOKUMA TEKNİĞİ

Sümer ŞENOL

Bugün, avukatlık damarım tuttu...

Müvekkilim, "kıl keçisi", nâm-ı diğer, "kara davar"...

Zavallıyı, "Nuh diyen, peygamber demeyen" insanlara örnek saydık.

İnatçılığın timsali kıldık. Nereye bastığımızı, nereye gittiğini bilmez insanlara "davar" diye haykırdık.

ORMAN HAFTASI" dedik, yerin dibine geçirdik.

Haklıydık ama hak bilmezdik...

Kebap, dedik; kıyma, dedik; etini yedik...

Kılından ÇUL dokuduk, evlere serdik... Derisinden çarık yaptık, dünyayı gezdik... Kisbet giydik, güreştik... Bunlardan hiç bahsetmedik.

Ben, bu yazımda, bu duygular içinde, keçi kılından dokunan çullardan söz edeceğim. ÇUL kavramının elimizde kalmayıp, dilimizde de yer aldığını* anlatacağım.

"Çullu" deriz, "çulsuz" deriz; zengini ve yoksulu kastederiz. "Çulu-çuvalı yedi" deriz, mirasyediği yereriz. "Çul tutmazın biri" sözüyle, kanaatsız tepeleriz. "Çul içinde küheylan" benzetmesiyle, fakir-fukaranın güzel kızlarını överiz. "Çuluna bakma, tazısına bak!" deriz, tam tersini kastederiz. "Çul ve çuval mekiği gibi bi bu yana, bi o yana" sözüyle de karactersizden bahsederiz.

Yine dönüp dolaşalım, geelim ÇULUN DOKUMA TEKNİĞİ'ne... Biliriz, koyun uysal, keçi inatçı mahluktur. O yüzden birisi boynunu köser, sahibi, elinde "kırklık", yününü yatırıp keser, ötekisi, kuyruğunu dik tutar. Sahibi, sakalından tutarak, kılını ancak ayakta kırkar..

Sonra kırkılan kıllar, yıkanır ve kurutulur. "Kıl tarağı"ndan geçirilir. İşe yara-, mayana, "HÜSÜR" denir, toprağa gömülür. İşe yarayacak kıllara ise, "ARI" adı verilir."Arılar yayda atılır. Sonra hafifçe ıslatılır. Kıvamını bulunca oklavaya sarılır, kıvratılır, "dolak" yapılır. İşte buna, "ÖZEME" denir. Özemeler, kola takılır. Sağ ve sol elin parmaklarıyla, süğüm süğüm çekilir. Tengerek (kirman) ile, - süğümler, ip haline getirilir. Tengereğe sarılır, yeni bir süğüm çekilir, yumak yapılır.

Tengereğin işi bitince sıra çıkırığa gelir. Çıkrık ile ince, ipler, ikiye katlanır, "iğ" sayesinde kıvratılır. İğden çıkartılan ipler, bir karış boyundaki tahta parçasına gerdirilirse adına "mekik" denir. İki ayak arasında gerdirilip sarılırsa buna da "kelep" -adı verilir.

Artık, "atki" ve "direzi" olarak kullanılmaya hazır hale gelmiştir. Çul dokuma tezgâhlarının yani "İSTAR"ların, alt-baz (alt-levent) ve üst-baz (üst-levent)'leri arasına gerilir, adına "direzi" denir. Direzilerin arasından geçirilen, kirkit ile dövülen iplere ise, "Argaç veya atki" denir. Kenarlarının düzgün çıkmasına özen gösterilir. Bu işleme, "tülemek" denir.

Çulu, tlemek için, 40 cm uzunluğundaki "cumbar" denilen uvaldızlar, dokunan kısma batınılır. "Cumbar ıltarı" adı verilen ipler ile istarın yan tahtalarına bağlanır. Böylesine dikkat gösterilerek dokunan çullar, "alt-baz"a sarılır. Tekrar dokunur, tekrar sarılır. Dokuma işlemi bitince, atkılar ve direziler düğümlenir, "saçak" olur...

ullar, kullanılacakları yerlere göre desenlenir veya düz dokunur. Yer yazgısı çullar, çadır ulları, büyük boy çuvallar yani "harar"lar, çoğunlukla desensizdir.

Omuza atılan heybeler, develerin üzerine örtülen "deve  arı" giyeceklerin veya yiyeceklerin konulduğu "ala çuvallar, desenlidir.

ÇUL, dedik, elimizde olanı; dilimizde kalanı bir bir söyledik. Geçmiş günleri yd eyledik... ÇUL DOKUMA TEKNİğİ, unutulmasın istedik...

17) HASIR

Sümer ŞENOL

El emeği, göz nuru,
Dokuyanın onuru.
Hasırın hepsi güzel,
Ama, illâ "KONUR"u...
"KONUR" kahverengidir,
Renklerin ahengidir.
Üç-beş hasır birlikte,
Kızın CEHİZ dengidir.
Şimdi SAZLIK grevde,
Sentetik lif görevde.
Bu gerçeğın sonucu,
NAYLON HASIR, her evde.
Rutubet alır yerden,
Çözülür, çürür terden.
Canım HASIR dâvâcı,
Kolaya kaçan erden...

HASIRCILIK

Sümer ŞENOL

1950'li yıllarda, henüz Eğirdir Gölü'nün ayağı, Kovada Kanalı açılmışken, gölün suyu, Tepeli Ovası'na yayılır, sonra "Düdenlerden çekilir giderdi. Ovaya yayılan su, binlerce elma ağacı yetiştirmezdi ama sazlık ve kamışlıkları evler boyunca idi...

"SAZ OTU" cinsi, kapışılırdı. Esas dayanıklı hasır bundan dokunurdu.

Yaprakları büyük büyük olurdu. O günlerde değil ama bugünlerde o iri yapraklar, selüloz üretiminde kullanılmaktadır. "SAZ OTU" nun hasırını, pırl pırl yanar, en azından beş sene dayanırdı.

"KARA SAZLAR", dayanıksız olurdu. Fidesi tek tek çıkar, fakat birleşir, bir orman manzarası arz ederdi. Erdiği, yani kızarıp bilâhare sarardığı zaman biçilirse, sağlam olur, hasırcılıkta kullanılırdı. Aksihalde tek kullanım sahası semercilikti.

Semercilikte kullanılan bir başka saz otu cinsi, Anamas Ovası-Karaköy Çiftliği'nde yetişirdi. Hasırcılıkta kullanılmazdı ama bir zamanlar pek moda olan "kıtık yastık" yapıcılar bunları kapıştırdı.

"SAZ OTU", ister hasır, ister semer, ister kıtık yastık yapımında kullanılsın; mutlaka sonbaharda kesilir. Kesildiği yerde kurutulur. Böylece gövermesi önlenir. 3-5 gün sonra bağ yapılır, evlere taşınır. Yağmur-yaş görmesin diye, üzeri örtülü bir yere konulur. Kışın da dokunur.

Bunca övgüsünü yaptığım saz otu, halıcılık deyimiyle söylersek, sadece "atki" yani yatay dokumada kullanılır. Ya dikey dokumada?..

Hasırcılıkta dikey dokuma unsuruna "hasır ipi" adı verilir. Hasır dokuyan köylüler, hasır ipinin hammaddesine "gıyan otu" derler. Gıyan otu, Karaköy Çiftliği'nde yetişir. Dikçe büyür ve sıkça gelişir. Ekin sapı gibidir. İki-üç tanesi yanyana getirilir. El ile ovulur. Birbirine ulanır. Dize sarılır, yumak haline getirilir. Yaklaşık söylersek, bir hasıra 75 adet "hasır ipi" gerekir. Her birinin boyu, 230 cm'dir. Demek ki, bir hasır için 172.50 cm'lik hasır ipi harcanır.

Hasır, "ağaç tezgâh"ta dokunur. Tezgâh, yere 30 derecelik bir açı yapacak şekilde konulur. Dokuma işlemi, yerde, diz üstü çömelerek yapılır. Ortası delik "tarak"tan geçirilen hasır ipleri, yaklaşık 130x230 cm olan hasır ebadının bozulmamasını sağlar.

Bir de, her üç sıra atımı sonunda, yatay dokumayı teşkil eden saz otları, kopmasın diye hafifçe ıslatılır. Sonra da "tarak" ile dövülür.

Dokuma bittikten sonra, hasır ipleri düğümlenir. Tezgâhından kesilip çıkartılır. Gövermesin diye, hafifçe kurutulur. Sonra dürülür. Eğirdir köylerine veya pazara götürülür. 1950'li yıllarda 35-40 kuruş olan hasır, 1987'li yıllarda 4-5 bin liradan satılmaktadır.

17) KUŞAK

Belinde Kuşak Vardı

Osmanlı, Viyana'yı kuşattı KUŞAK ile,
Bir orduya bedeldi, üç kişilik kabile
At ölür, meydan kalır, her an kâfir kovardı,
Şaşılacak bir şey yok, belinde KUŞAK vardı.
Yol boyunca yer içer, bağdan-bahçeden geçer,
Cam üzüm çekerse, üzümüne değer biçer,
Kesesine davranır, akçesini bağlardı,
Şaşılacak bir şey yok, belinde KUŞAK vardı.
Kırk okkalık gürzünü, savurdukça savurtur,
Kâfirin salyasını, damağında kurutur.
Türk'e kuyu kazandı, kuyusunda boğardı,
Şaşılacak bir şey yok, belinde KUŞAK vardı.

BEL KUŞAĞI

1980 yılının nisan ayında, Isparta Meslek Yüksekokulu*nda ping-pong oynuyorduk. Top yere düştü. Almak için eğildim. Belim jen "küt" diye bir ses geldi. Ve ben, bir ay süreyle, sert zemin üzerinde uzandım kaldım. Suçum, üç gramlık bir yükü kaldırmaktı. Ama asıl suçum, anamın bir zamanlar belime sardığı kuşağı, belimden aldırılmaktı...

Benzeri bel ağrısı, bir bana mı musallat? Araştırmacılar, tespit etmişler: "BEL AĞRISI, ÜÇ KİŞİDEN BİRİNİN DERDİ" hükmüne varmışlar. Sebep olarak da, kötü çalışma şartlarını, dengesiz eğilmeleri-bükülmeleri göstermişler. Derde deva olarak da, sporu tavsiye etmişler. Elbette doğru!.. Ama dert kapıyı çalmazdan, sel köprüyü almazdan önce neler yapmamız gerek? Belimize "DIŞ KUŞAK" olmasa bile "İÇ KUŞAK" bağlamamız gerek...

Nedir bu, "İÇ KUŞAK" ve "DIŞ KUŞAK"?

"İç kuşaklar", pamuktan veya yünden dokunur. Çoğunlukla, ince ve desenlidir. Büyüklerimiz, kuşağın ucunu bir ağacın gövdesine veya kapının mandalına bağlarlar; diğer ucunu da bellerine... Döne döne karınlarını sımsıkı sararlar... "Dış kuşaklar" beli dimdik tutarlar. Soğuktan korurlar. Bıçağa, tabancaya, para kesesine, tütün torbasına, enfiye kutusuna muhafaza olurlar. Kullanıldığı kıyafete göre, eni, boyu, deseni, kalitesi değişir. Sahibinin sevk inceliğini, gençliğini, olgunluğunu, makamını, mevkiini gösterir.

Kadınlar, "iç kuşak" sarınmaz. Üç etek ve şalvar üstüne "kemer" bağlarlar. Tek etek ve entari üstüne ise, "dış kuşak" kuşanırlar. Sırma, gümüş, ipek ve ibrişim püskülleri, güzelliğine güzellik katar, "koç boynuzu", "yedi dağın çiçeği" ve "İstanbul" adlı desenleri pırl pırl yanar.

Kadın belini, çeşitli biçimlerde saran kuşaklar, arkada bağlanır. İki yana sarkıtılan uçlarına, "TOKURDAK" veya "DOKURCAN" adı verilir. Bunların da uçlarından, "TOZAK" denilen püsküller sarkar. Şalvarı bele bağlayan "UÇKUR"lar ile önlüğü bele dolayan "DOLAMA"lar, "TOZAK"larla birbirine karıştırılmamalıdır. Dünden bugüne en güzel kuşaklar, Bursa'da dokunmuşur. Bunlar, SÜZME, TRABLUS, PY-I GÜZİN, AK, HİNT, KIRMIZI SEMLE, HATEM, BALIK DIŞI, YEMEN. FİZANİ, ZERBEFT, FRENGİ, ACEM, HALEP, MÜZEHHEP, ŞAL, DAĞLIK, KANCE, TOSYA, ZERRİN gibi adlarla anılır. Yünden, pamuktan Ve çeşitli ipliklerin karışımıyla dokunur. SEYAYİ cinsi ise, halis ipekten dokunur. Anadolu'da, gelin evden çıkarken, babası veya ağabeyi tarafından kızın beline takılır.

Yörüklerin "YATIK İSTAR"da, halis yünden dokudukları kuşaklar, birazcık kaba ise de, daha sağlamdır, daha sağlıklıdır. Desenleri, Bursa işi kuşakların desenleri kadar ince görüntülü, bol renkli, sık ve simetrik değilse de, KİLİM ve ÇORAP desenlerine benzer. Dokuyanın o andaki ruh halini yansıtır.

Yukarıda da belirttiğim gibi kuşaklar, belimizi terk etti, elimize geldi... Bakıyorsun, bir bayanın sırtında "ŞAL" olmuş, yahut bir kır kahvesinde masa üstünde "el" olmuş... Velhasıl "masal" olmuş...

18) ÇORAP

ÇORAP DESENİ

Çorabın bağına girip çıkan mil,
Alası-bulası, yâre gizli dil...
Diyelim ki, "SINDI GULPU" deseni,
"Elimle giydирsem, sevdiğim seni!.."
Menfaat kokusu, "AKITMALI SU",
Sevgiyi gölgeler, çıkar korkusu.
Kavgacı gelinin, "ELİ BELİNDE",
Kız, "ELİ BÖĞRÜNDE", kendi hâlinde.
Tasanın tasviri, "SARHOŞ BACAĞI",
Bu hâlin devamı, yıkar ocağı.
Gelinin başına, çorap örmese!
Sökülen bu sırrı eller görmese!..
Seveni, öveni,, yâre küseni,
Yormadan yorumlar, ÇORAP DESENİ...
Müzelerde Yün Çorap
Tersine Çorap Deseni
İşte Böylesi Desen
Söyler Yâre Küseni

ÇORAP DESTANI

Toroslardan bir yel eser, o yakadan bu yakaya... Ağaçlara baş eğdirmiş, bak yeldeki fiyakaya!.. Yöredeki yürüklerle, dost mudur, düşman mıdır, hiç belli olmaz!.. Bakarsın, meltem misali sever, poyraz misali döver...

Bereket versin ki, "Ayağını sıcak tut, başım serin/Eline bir iş al, düşünme derin derin!" demiş ya ecdadımız; bu güzelim söz kümesi, her konuda imdadımız... Yaz demez, kış demez, yün çorabım, ayağımdan hiç eksik etmez. Bununla da yetinmez, bir şiirimde dediğim gibi:

Dağdan dağa sekerek,
Ellerinde tengerek,
Yünü kırk kat bükerek,
Çorap örür mil ile,
Dostluk kurar yel ile...

Bu sefer de, çorap elde iş olur, huzura gidiş olur...

Yazımın başlığına işte bu sebeplerden ÇORAP DESTANI dedim.

İmece... Sırrına erilemez bilmece... Sürüsünü, falan gün, falan "eğrek"ta kırkıma yatacak yürük ağası, "oku" çıkartır birine... Ece, bibi, kız, kızan gelir kırkım yerine...

Bir yanda kadınlar aş kotarıır, öbür yanda erkekler iş kotanır. Erkeğin işi kolay... Çünkü, yaratılışından olsa gerek, koyunlar uysal mahluk... Keçiler gibi inat değil. Yat dersin yatar, kalk dersin kalkar...

İlkbaharda ve sonbaharda, kırkım için iki defa ele, "kırklık" alınır. Bir o yana, bir bu yana, ağzı bile taşı ile bilenir. Sonra kırkıma geçilir. Kırkım, boyundan başlar. Yukarıya doğru çıkılır. Kırkılan yünler, bir köşeye yığılır. Dere boyunda yıkanır. Yayda atılır. Oklavaya dolanır, "dolağı" olur, kola takılır. Süğüm süğüm çekilir, tengerekte eğrilir. "Yumak" olur dürülür. Vakti gelir örülür...

Bunlar, bilinen şeyler... "Nerede kalmıştık?" deyip,, biz imece gününe geri dönelim...

"Kırkım devam ederken, kadınlar aş kotarı" demiştik. Ama helvaya karışmadan ve helvayı karıştırmadan, devam ederler, o işe... Helva, erkek işidir. Erkek, kibar kişidir. Pişirdiği helvayı, kızına, kız kardeşine, bir köşede masum masum duran eşine elleriyle yedirir.

İş ve eş sonrası, sıra eğlenceye gelir. Sazlar çalınır, kavallara üflenir. Delikanlılar, "sallama" teper...

"Hordadır, kara mayam horda,
Atıver çilbiri, yayılsın kırdı. .
Kolanlar erişmez, ah göbek yerde!
Gül baharda maya gördüm,

Suna gördüm, hey!.."

"Suna görmek!.." İşte, işin püf noktası... "SUNA", boyu uzun, beli ince * sevgilinin ta kendisi... "Suna görmek -Ona ermek", her yiğidin muradı... Önce bakarlar, bakışlar, ağabeyi görür ise, düz ayaktan kaçışlar...

Madem ki, bakmak da, bakışmak da bu kadar zor, o zaman canan, camın önüne bir çift çorap kor...

Yörük, "çorabın deseni" demez, "çorabın alası" der... Eğer, "şifre" mevcutsa, "alası-yâri-bulası" diyecektir...

Diyelim ki, "SINDI GÜLPÜ"... "Ya, senin olurum, ya da ömür boyu ağlarım" demektir.

Diyelim ki, "SARHOŞ BACAĞI"... "İpe-sapa gelmez yanların pek çok amma, ne yapayım, seni sevdim bir kere..." demektir.

Diyelim ki, "BALIK GİLÇİĞİ"... "Tadım eller aldı, adın da bende kaldı. Her bir düğüm, hasretimin kokusu..." demektir.

Diyelim ki, "AKITMA SU"... "Babamın malına-mülküne güvenip de benimle evlenme ha!.. Bununla değirmen dönmez. Kendi ekmek paranı; kendin kazan!.." demektir.

Diyelim ki, "ELİ BÖĞRÜNDE"... "Seni istiyorum ama, elimden gelen hiçbir şey yok!.." demektir.

Diyelim ki, "ELİ BELİNDE"... "Seninle evlenirsem, boynumu kösmen. Kavga istersen, kavga bulursun!.." demektir.

Daha da neler neler... "DAVŞAN İZİ", "DÜZ MAKARA", "KELEBEK YANIŞI", "YANBURGU", "SİNEK ALASI", "SIÇAN ALASI", "SIĞIR SİDİĞİ", "DIRMIK DİŞİ", "DEVE BOYUNU", "BARMAKLI", vs. vs...

İşte, ÇORAP DESTANI... Türk zevkinin, Türk sanat severliğinin destanı... Belki okuma-yazma bilmiyorduk, bunlarla şifreleşiyorduk ama, yalnız göze değil, gönüle de hitap etmesini biliyorduk...

SÖZÜN ÖZÜ: Bu destanı, kız dokur, oğlan okur...

Sümer ŞENOL

19) MENDİL MENDİLE MENDİL SALLADIK

Sümer Şenol

Ümit sende, şifre sende, sır sende,
Gece-gündüz dolaşırken gül tende,
Usta âşık haber bekler ötede,
Şıka vefasız olman nedendir?
Kuşakta saklanıp solman nedendir? ,
Oyalıysan, oyalarsın âşıkı,
Cepte durman takıların en şıkı
Gül dalında bülbül misali şakı.
Elde, belde, dalda şifren bambaşka
Düşen mendil, davet çıkartmak âşka...
Sarı mendil, "sarardım soldum" demek,
Yeşil mendil, boşa çekilen emek,
Kırmızısı, sevgiliyi denemek.
Allanman pullanman, âşka mahsus dil,
Alınıp verilmen manidar, mendil!.,
YÖRÜK DEDESİ ve TORUNU

Son söz

**"TÖRE", YÖREYİ AŞSA,
GÖNÜL KÜPÜNDEN TAŞSA,
"KELAM" OLUP UÇMADAN,
FİRÇALARA ULAŞSA...
İŞTE, BUNA İHTİYACIMIZ VAR. VAR...VAR...**

*Sümer ŞENOL
Eylül-2003/Isparta*

SÖZLÜK

ADAŞ : Adları aynı olan kişiler.

AKSU : Isparta ili, Eğirdir ilçesine bağlı bir kasaba iken müstakil ilçe.

ALACIK (YARI AÇIK): Karaçadırdan biraz küçük, dış görünüşü tüneli andıran, tavan kısmına ARTIK adı verilen kamuşlar döşenmiş ve üzerine yeterince keçe serilmiş bir değişik çadır çeşididir. ÖNSÜLÜK adı verilen kapısından içeriye girilir.

ARALA : Apalamaya başlayan çocuğun bu mutlu gününü kutlamak maksadıyla dağıtılan, ince, yağlı ekmeğ.

ARDIÇ : Çok zor çürüyen bir ağaç cinsi. Kuyu kovaları, çoğunlukla bu ağaçtan yapılır.

ASKER TARZI DIZ ÇÖKME: Sofraya oturanların sayısını artırmak için, sadece sağ dizi sofraya yanaştırarak bağdaş kurup oturma.

ATKI : Çözümlü iplikleri arasından enine geçirilen iplikler. Bazı bölgelerde, "ARGAÇ" diye bilinir ve söylenir.

AYAK BASKI : Yörüklerin ve diğer göçerlerin, yerleştikleri yörenin idarecilerine ödedikleri geleneksel kira ücreti.

AZIK : Elde, YAĞLIK (mendil) içinde; at sırtında, heybede; belde, kuşak arasında taşınan yiyecekler yığını.

BAZLAMAÇ : Yufkadan biraz kalınca hamur ekmeği.

BEŞİK KERTME: Aynı anda veya yakın zamanlarda doğmuş iki yavrunun ileride evlenmelerini dileyen ailelerin, yaptıkları geleneksel bir davranış.

BEZEMEK : Süslemek.

BİBİ .Hala

Bİ - HOŞ : Hoş olmayan, beğenilmeyen.

BİŞŞEK : "Deri tuluk;" içine dökülen yoğurttan yağ ve ayran elde etmek için gereken sallantıyı ve hareketi sağlayan, ucunda, 20 veya 25 cm çapında delgili bir tekerlek bul

BODAK t Deve yavrusu.

BODUÇ : Küçük su testisi

BOŞ BEŞİK EFSANESİ: Yavrusunu, kartallara kaptırmış bir yörük gelininin acısını ve mücadelesini anlatan bir gerçek olay.

BULAK : Çeşme.

BULAMAÇ : Undan yapılan bir çorba cinsi.

CİCAVUK : Şifalı bir ot cinsi.
CİCE : Yenge, görümce.
ÇATMAK : Evlilik konusunda, kadere teslim olmak.
ÇENTİK (Kertik): Kaşık üzerine, bellik niteliğinde küçük bir oyuntu açmak.
ÇERÇİ : Çoğunlukla mal değişimi ile ticaret yapan seyyar satıcı.
ÇOMAÇ: Arasına, şifalı otlar, çökellik konulan, yufka dürgüsü.
ÇÖZGÜ : Dokumanın boyunca giden ve dokumadan önce tezgaha gerilerek hazırlanan dikey iplikler. "ARIŞ", "ERİŞ" veya "DİREZİ*" de denir.
DAYLAK : "BODAK"tan büyük deve yavrusu.
DİŞ GÖLLESİ (Diş Bulguru): Çoğunlukla çocuğun, altı aylık iken dişini • çıkarması üzerine pişirilip dağıtılan yiyecek.
DOLAK: Eskimiş yün çorap.
DOLAZ: Eritilen tereyağının içine çökelek konularak, gevrek yufka ufala-
• narak yapılan bir yiyecek.
DULUP : Yayda atılmış, temiz yün yığını.
DÜRGÜ: Üç veya dört yufkanın bir arada dürülüp bir köşeye konulması.
DÜRÜM: İçine çökelek ve benzeri gıdalar konularak dürülen ve yenilen yufka.
ECE : Ağabey.
ELİBÖGRÜNDE: Bir çeşit kilim deseni.
GÖMBE (Gömme): Önce BEZE, sonra YUFKA olmayan, tekne kazıntısı hamurun yayılarak, sıcak küllün içinde pişirilmesi.
GÖVEK: Yeşil ve taze dağ çalısı.
GÖVELEK : Gövenin uç kısımları.
GÜLİSTAN : Bitkisel desenlerin hâkim olduğu bir halı çeşidi.
HAKİKOTU : Yufkanın arasına konulup yenilen bir dağ otu.
HAMUT: Deveye ve çek hayvanlarına takılan boyunluk.
İiAVW: Devenin sırt semeri.
İİÖRGÜÇ : Devenin sırtındaki kanbur.
IHTIRMAK : Devenin, gerek binmek» gerek yük yüklemek maksadıyla dizleri üzerine çöktürülmesi.
İSTAR : Dikey vaziyette duran dokuma tezgahına verilen ad.
İĞNELİK : Bir şifalı ot cinsi.
KALİN : Kız evinin, oğlan evinden istediği yük veya para. BAŞLIK veya • AĞIRLIK diye de adlandırılır. *

KARAVUK : KARAVLUK da denilir. Bir şifalı ot cinsidir.

KİRMAN : Uzunca bir çubuğa, (+) şeklinde, çaprazlama geçirilmiş iki tahtadan ibaret bir iplik bükme aleti. "TENGEREK" de denir.

KİZİR : Muhtarvekili. Yayılan doğum, ölüm muamelatının sorumlusu.

KONUR: Açık kahve rengi.

KOŞUM: Atlara ve diğer çeki, binek ve yük hayvanlarına bağlanan, pek çoğu deriden yapılan süslü takım.

"KÖKBOYADAN RENK ALMAK: Değişik ve kalıcı renkleri elde etmek için tabiattaki mevcut bazı ağaç köklerinin kaynatılması, elde edilen tortunun, vakti gelince sıvılaştırılıp, kaynatılıp yün ve iplik boyamasında kullanılması.

KÖŞEGÖBEK : Süs ağırlığı, ortada, simetri merkezinde toplanan bir halı çeşidi.

KÖŞEK : Yeni doğmuş deve yavrusu.

KÖZ : Dumamı çıkmayan ateş kalıntısı

KULAÇ : Yere yatay olarak açılmış kolların iki ayrı parmak uçları arasındaki mesafe.

KUŞGÖZÜ : Bir şifalı ot cinsi.

KÜREK : Sulu yemek yerken, yufkanın dürülüp kaşık niyetiyle kullanılması.

LORKİ : Bazı yörelerde "HALAY" diye de bilinir. Beş-altı kişinin kaval veya davul-zurna sesiyle oynadıkları bir oyun.

NR :Ateş.

OTAK : Yörüklerin çadırlarını kurdukları, hayvanlarını otlattıkları genel mekân.

ÖĞREK OLMAK: Yörüklerin göçe geçmeden önce, "ÖĞREK" veya "EĞREK" denilen yerlerde hazır bulunmaları.

PERÇEM : Alına dökülen saç, kahrkül.

SAZLIK: Hasır dokuyan yörüklerin veya köylülerin, gerekli hammaddeyi sağladıkları nehir veya göl kenarı.

SEPENEK : Aniden bastıran, hızlı yağın ve tez kesilen yağmur.

SINAMAK : Denemek.

SINDIGULPU : Bir değişik kilim deseni. Makas sapma benzer.

SIVAZLAMAK: Okşamak.

SİFTAH : - Özel mânâda- sofraya ilk olarak uzanan el ve alınan ilk lokma.

SİN SİN : Ateş etrafında dönülerek oynanılan bir gece oyunu.

SORKUN YAYLASI: Eğirdir ilçesi, Aksu kasabasına 10 km uzaklıkta bulu-

nan bir yörüük yaylası.

- Tark BUĞRA'nın yazdığı, Yücel ÇAKMAKLI'nın yönettiği OSMANCIK adlı TV dizi filminin I. ve II. bölümleri, Söğüt yöresine benzerliği sebebiyle bu yaylada çekilmiştir.

SÖVEN : Ucu sivriltilmiş ağaç dalı.

ŞAHBAZ AT : Doğan kuşu misâli uçarcasına giden at.

ŞAVK : Işık, parlak.

ŞİPİT : Yufkadan biraz kalınca açılmış hamurdan pişirilen ekmeğ.

ŞİPİRTME : Erik veya ergen özsuyunun güneşte kurutulması ile elde edilen ince yiyecek dilimi.

TAKIM : Atın veya devenin üstündeki koşum ve çekim aletlerinin tamamı.

TEKE ZORT LAMASI: Çoğunlukla TEKE yani ANTALYA yöresinde oynanan, kaval sesinden hareketle ritmi sağlanan ayaklar karına doğru çekilerek tekenin, yani erkek keçinin yürüyüşü taklit edilen bir oyun.

TEPMEK : Keçe yapımı için ıslatılmış ve yere serilmiş yünün, ayaklarla veya dirseklerle ezilmesi.

TINAZ : Ot veya buğday yığı.

TOHAMA (Dolama): Yünün ağaç küçüye sardırılma işlemi.

TOMBUL : Şişman.

TULUK : Ayran ve tereyağı elde etmek için, jçine yoğurt dökülen ve döğülen, keçi derisinden yapılan üç ayaklı "çatma"ya gerilen bir araç.

YAMÇI : Yolculuk anında, atın üstünde iken giyilen, bilahare "terki"ye bağlanan keçeden yapılmış kolsuz palto.

YAŞMAK : Başörtüsü.

YAVUKLU : Nişanlı.

YAZMA: Başörtüsü.

YEMLİK : Bir şifalı ot cinsi.

YUFKA : "Beze" diye kesilen, "senit" üzerinde, "oklava" ile açılan ve "saç"ta pişirilen en ince hamur ekmeği.

YUMAK: İki elin derleyip toparladığı yünden eğirilmiş, çoğunlukla iki elin yumruğu büyüklüğündeki yün ip sarması.

YUNCAK : Yörüüklerin çadır içinde yıkandıkları veya dere kenarında çamaşır yıkadıkları yer.

YÜLEMEK : Acıtarak yün çekme olayı (veya koparma işlemi)

ZENBİL : Üzeri kapaklı ve kapağı üzerinden de sapı olan sepet.